REVUE CÍRKEVNÍHO PRÁVA

CHURCH LAW REVIEW

65
3/16

Ročník XXII.

Toto číslo Revue církevního práva vyšlo za finanční podpory Katolické církevní rady kantonu Thurgau, Švýcarsko.

This issue of Church Law Review was sponsored by the Catholic Council of the Canton of Thurgau, Switzerland.

Diese Nummer der Revue für Kirchenrecht erschien dank der finanziellen Hilfe vom Katholischen Kirchenrat des Kantons Thurgau.

Členské příspěvky, předplatné a dary
Společnosti pro církevní právo směřujte laskavě

z ČR na číslo účtu **1939518309/0800**

a ze zahraničí na číslo účtu
IBAN: **CZ55 0800 0000 0019 3951 8309**
BIC (SWIFT): **GIBACZPX**

Please be so kind and send your membership fees, subscriptions and gifts

from the Czech Republic to the account No. **1939518309/0800**

and from abroad to the account
IBAN: **CZ55 0800 0000 0019 3951 8309**
BIC (SWIFT): **GIBACZPX**

OBSAH

EDITORIAL: Revue církevního práva bude vycházet čtyřikrát ročně (J. R. Tretera) 7

ČLÁNKY

D. Suchánek: Odkaz Karla IV.: teorie a praxe vlády středověkého panovníka 11

M. Menke: Obhájce svazku v manželském procesu po reformě papeže Františka 25

A. Csukás: Vývoj slovenského evanjelického práva trestného 37

R. Míčka: Přínos Pia XII. k rozvoji sociálního učení církve 61

J. Kotous: K úloze a postavení kolegiátních kapitul v současnosti 77

POZNÁMKY

J. Kotous: Albín Bráf, Borské teze a zesnulý Mons. Vladimír Born 95

ANOTACE A RECENZE

Tomáš Petráček: Církev, tradice, reforma – Odkaz Druhého vatikánského koncilu (A. I. Hrdina) 99

INFORMACE

7. justiční seminář, Hradec Králové, květen 2016 (A. I. Hrdina) 107

XVIII. sympozium kanonického práva, Spišské Podhradie, srpen 2016 (M. Menke) 109

4. mezinárodní kongres ICLARS, Oxford, září 2016 (Z. Horák) 111

22. konference *Církev a stát*, Brno, září 2016 (Z. Horák) 113

Ze Společnosti pro církevní právo (J. R. Tretera) 117

Z NOVÉ LITERATURY 125

MIMOCHODEM… (Jeremiáš) 129

CONTENTS

EDITORIAL: Church Law Review Issued Four Times a Year (*in English*, J. R. Tretera) 9

ARTICLES

D. Suchánek: The Legacy of Charles IV: Governmental Theory and the Practice of a Medieval Ruler 11

M. Menke: The Defender of the Bond after Pope Francis's Reform 25

A. Csukás: The Development of Slovak Evangelical Criminal Law 37

R. Míčka: The Contribution of Pius XII to the Development of the Social Teaching of the Church 61

J. Kotous: On the Current Role and Status of the Collegiate Chapters 77

NOTES

J. Kotous: Albín Bráf, Bor's Theses and Deceased Mons. Vladimír Born 95

ABSTRACTS AND REVIEWS

Tomáš Petráček: Church, Tradition, Reform – The Legacy of the Second Vatican Council (A. I. Hrdina) 99

INFORMATION

7th Justice Seminar, Hradec Králové, May 2016 (A. I. Hrdina) 107

XVIIIth Canon Law Symposium, Spišské Podhradie, August 2016 (M. Menke) 109

4th ICLARS International Congress, Oxford, September 2016 (Z. Horák) 111

22nd Conference *Church and State*, Brno, September 2016 (Z. Horák) 113

From the Church Law Society (*in English*, J. R. Tretera) 121

FROM NEW PUBLICATIONS 125

BY THE WAY… (Jeremiáš) 129

INHALT

EDITORIAL: Revue für Kirchenrecht erscheint viermal jährlich
(*in English*, J. R. Tretera) 9

AUFSÄTZE
D. Suchánek: Das Vermächtnis Karls IV.: Theorie und Praxis
der Regierung des mittelalterlichen Herrschers 11
M. Menke: Ehebandverteidiger im Eheprozess nach der Reform
des Papstes Franziskus 25
A. Csukás: Entwicklung des Strafrechts der evangelischen Kirche
in der Slowakei 37
R. Míčka: Beitrag Pius' XII. zur Entwicklung der Soziallehre der Kirche 61
J. Kotous: Zur Rolle und Stellung der Kolegiatkapitel in der Gegenwart 77

BEMERKUNGEN
J. Kotous: Albín Bráf, Haider Thesen und der verstorbene
Mons. Vladimír Born 95

ABSTRAKTA UND REZENSIONEN
Tomáš Petráček: Kirche, Tradition, Reform – Das Vermächtnis des Zweiten
Vatikanischen Konzils (A. I. Hrdina) 99

INFORMATIONEN
7. Justizseminar, Königgrätz, Mai 2016 (A. I. Hrdina) 107
XVIII. Symposium des kanonischen Rechts, Spišské Podhradie, August 2016
(M. Menke) 109
4. internationaler Kongress ICLARS, Oxford, September 2016 (Z. Horák) 111
22. Konferenz *Kirche und Staat*, Brünn, September 2016 (Z. Horák) 113
Aus der Gesellschaft für Kirchenrecht (*in English*, J. R. Tretera) 121

NEU ERSCHIENENE LITERATUR 125

ÜBRIGENS… (Jeremiáš) 129

INDICE

EDITORIAL: Revue del diritto canonico uscirà quattro volte all'anno (*in English*, J. R. Tretera) 9

ARTICOLI

D. Suchánek: Il patrimonio di Carlo IV: una teoria e prassi del governo di un sovrano medievale 11

M. Menke: Il difensore del vincolo nel processo matrimoniale dopo la riforma del Papa Francesco 25

A. Csukás: Lo sviluppo del diritto penale evangelico in Slovacchia 37

R. Míčka: Il contributo di Pio XII allo sviluppo della dottrina sociale della Chiesa 61

J. Kotous: Scopo e posizione legale dei capitoli collegiali oggi 77

GLOSSE

J. Kotous: Albín Bráf, le tesi di Haid e il defunto Mons. Vladimír Born 95

ANNOTAZIONI E RECENSIONI

Tomáš Petráček: Tomáš Petráček: La Chiesa, la tradizione e la riforma – il contributo del Concilio Vaticano II (A. I. Hrdina) 99

INFORMAZIONI

7º seminario giudiziale, Hradec Králové, maggio 2016 (A. I. Hrdina) 107

XVIIIº simposio del diritto canonico, Spišské Podhradie, Agosto 2016 (M. Menke) 109

4º congresso internazionale ICLARS, Oxford, Settembre 2016 (Z. Horák) 111

22ª conferenza *La Chiesa e lo Stato*, Brno, Settembre 2016 (Z. Horák) 113

Dalla Società per il Diritto Canonico (*in English*, J. R. Tretera) 121

DALLE NOVITÀ LETTERARIE 125

FRA L'ALTRO… (Jeremiáš) 129

Editorial

Revue církevního práva bude vycházet čtyřikrát ročně

Již jednou jsme čtenáře informovali, že pracovní výbor Společnosti pro církevní právo uvažuje o rozmnožení počtu čísel tohoto časopisu na čtyři čísla ročně místo dosavadních tří. Učinili jsme tak v editorialu k č. 63–1/2016 této revue, které vyšlo na začátku letošního roku. Předpoklady se mezitím podařilo splnit a věříme, že mnozí čtenáři budou potěšeni, že *od počátku roku 2017* bude náš časopis vycházet *čtyřikrát do roka*. Věříme, že se nám podaří zachovat pravidelné intervaly.

Předpokládáme, že první číslo vyjde již záhy po Novém roce a budou do něho zařazeny i některé články, které nám došly teprve nedávno a ve dnech uzávěrky tohoto čísla prošly recenzním řízením. Další autory žádáme, aby se nedali odradit. Těšíme se na další články. Čekací doba je v našem časopise krátká a zmnožením počtu čísel vydávaných v jednom roce se ještě zkrátí.

Také první svazek doprovodné *Knižnice Revue církevního práva*, o jejímž založení jsme Vás informovali v editorialu č. 63–1/2016, je již připraven k tisku. Náklad bude upraven podle počtu zájemců, kteří se již přihlásili a kteří se ještě přihlásí v nejbližších dnech; věříme, že se ho podaří expedovat ještě do letošního adventu. Obsahuje pojednání Adama Csukáse *Cirkevné dávky a ich právny život na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*, Trpký život kňaza, ktorému z ložného chlieb napečú…

Na členy Společnosti pro církevní právo a všechny čtenáře této Revue se obracíme s výzvou, aby si obstarali a ve svém okolí propagovali knihu Jiřího Rajmunda Tretery a Záboje Horáka *Konfesní právo* vydanou nakladatelstvím Leges na jaře 2016 (vročení 2015). Jde o vhodný dárek pro přátele z řad duchovních i laiků.

V naší Společnosti jsme spolu s celým národem oslavili *700. výročí narození českého krále a římského císaře Karla IV*., zakladatele pražské univerzity. Stalo se tak 3. května 2016, kdy jsme památce Otce vlasti věnovali svůj 74. večer. O právních aspektech jeho vlády přednášel PhDr. ThLic. Drahomír Suchánek, Ph.D., Th.D., z Filosofické fakulty Univerzity Karlovy. Článek shrnující téma této přednášky naleznete v tomto čísle.

Další významnou událostí světového rozměru je *800. výročí potvrzení Řádu bratří kazatelů (dominikánů)*. Papež Honorius III. jeho založení schválil dne 30. prosince 1216. Ve Společnosti pro církevní právo si připomeneme toto výročí na podzim letošního roku.

Podle očekávání, o němž jsme se zmínili v posledním editorialu, významným zdrojem většího počtu příspěvků v našem časopise se stala reforma církevního práva procesního podle apoštolského listu *Mitis Iudex Dominus Iesus* z roku 2015. Dva příspěvky od prof. Antonína Ignáce Hrdiny OPraem byly publikovány v č. 63–1/2016 a 64–2/2016; třetí, jehož autorkou je Dr. Monika Menke, přinášíme v tomto čísle.

Ani na evangelické církevní soudnictví by se nemělo zapomínat. Proto rádi publikujeme článek Adama Csukáse o vývoji evangelického církevního práva trestního na Slovensku.

Věříme, že čtenáři Revue církevního práva přijmou s uspokojením i toto poslední číslo letošního ročníku a budou náš časopis propagovat mezi svými přáteli a známými, aby se myšlenky v něm obsažené rozšířily. Tak všichni společně napomůžeme nejen k rozšíření vzdělanosti národa, ale i k jeho mravnímu povznesení. Rádi bychom také přispěli k utišení bouře neporozumění, kterou jsou církve u nás i v některých jiných zemích postiženy.

Jiří Rajmund Tretera

Editorial

Church Law Review Issued Four Times a Year

Our readers were informed in the editorial of the Church Law Review No. 63–1/2016 that the executive board of the Church Law Society was planning to increase the number of issues of our journal to four a year instead of three. We are delighted to announce that all necessary conditions have been already met. The Review will be issued four times a year from 2017, at regular intervals as usual.

The first issue is supposed to be published in a short time after the New Year. It will contain articles delivered during the summer holiday, which successfully passed peer review recently. We ask other authors not to be discouraged. We are looking forward to more articles. Waiting time is short, it will be even shorter as the number of issues will be increased.

The first volume of related *Church Law Review Series* (Knižnice Revue církevního práva), which was introduced in the previous editorial, has been already prepared. We expect it will be distributed until the beginning of Advent. It contains a treatise written by Adam Csukás titled *Church Subsidies and Their Legal Development in Slovakia and Subcarpathian Ruthenia*, Hard Is the Life of the Priest Whose Daily Bread Depends on Lecticale… (*Cirkevné dávky a ich právny život na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*, Trpký život kňaza, ktorému z ložného chlieb napečú…).

Significant anniversaries are celebrated this year. Firstly, we commemorated the 700th anniversary of the birth of Charles IV, King of Bohemia, Roman Emperor and founder of the Charles University in Prague. Cardinal Dominik Duka OP, Archbishop of Prague and Primate of Bohemia, celebrated the Eucharist at the Cathedral of Saints Vitus, Wenceslaus and Adalbert at the Prague Castle on 12th May 2016 in commemoration of the birth. The Society celebrated the anniversary few days earlier at the occasion of the 74th Evening Event on 3rd May 2016. A lecture on legal aspects of the governance of Charles IV was presented by PhDr. ThLic. Drahomír Suchánek, Ph.D., Th.D., from the Faculty of Arts of the Charles University in

Prague. He was also asked to write an article on the topic of the lecture which is published in this issue of the Review.

The 800th jubilee of approval of the Order of Preachers (the Dominican Order) is another significant worldwide occasion. Pope Honorius III confirmed the establishment of the order on 30th December 1216. The Church Law Society will commemorate the jubilee in the autumn.

As stated in the previous editorial, procedural canon law reform introduced by Motu Proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus* in 2015 will be certainly inspirational for many articles published in the Review. Two contributions written by prof. Antonín Ignác Hrdina OPraem were published in two previous issues, a new article by Dr. Monika Menke is presented now.

Protestant ecclesiastical judiciary should not be omitted. We are glad that an article by Adam Csukás on development of Evangelical-Lutheran ecclesiastical criminal law in Slovakia is published in this issue.

We believe that readers of the Church Law Review will accept this issue with satisfaction and will recommend it to their friends and acquaintances in order to spread all published ideas. Hereby, the level of education of the nation can be increased and moral attitude improved. We would like to participate in quietening of the storm of incomprehension which affected churches in the Czech Republic as well as abroad.

Jiří Rajmund Tretera

Odkaz Karla IV.: teorie a praxe vlády středověkého panovníka

Drahomír Suchánek

Tato studie vznikla v rámci Programu rozvoje vědních oblastí na Univerzitě Karlově č. 12 *Historie v interdisciplinární perspektivě, podprogram Evropa a (versus) svět: Interkontinentální a vnitrokontinentální politické, ekonomické, sociální, kulturní a intelektuální transfery*.

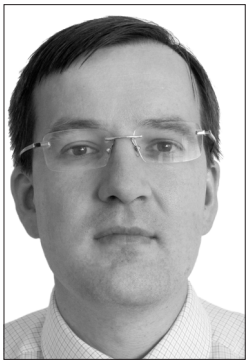

Nehledě na měnící se politické režimy, ideologie i náboženské denominace, zůstává Karel IV. obdivovanou a majestátní osobností českých dějin. Veskrze pozitivní obraz úspěšného panovníka, za jehož vlády se stalo České království středem říšské politiky, však není pouze záležitostí pozdější reflexe historiků či romantickou představou malého národa vzpomínajícího na slavnou minulost. Již Jiří Spěváček, český historik, který se postavou Karla IV. a významem lucemburské dynastie intenzivně zabýval celý svůj badatelský život a pronikl do Karlova myšlení asi nejvíce, se neubránil konstatování, že představa ideálního vládce byla do značné míry výsledkem pečlivé sebeprezentace Karla samotného.[1]

Nejednalo se přitom o nic náhodného. Karel IV. svůj obraz vzorového vladaře cíleně vytvářel a hlídal. Ze zmínek pramenů víme, že mnoho důležitých textů Karel sám vytvořil (*Vita Caroli*, moralistní náboženské texty), na další

[1] „Vidíme tak obraz idealizovaného typu vládce, programově vyvoleného, podle Karlova názoru, božskou prozřetelností, jejímž jménem a z jejíhož pověření vládne na obojím trůně, českém i římském.“ In: SPĚVÁČEK, Jiří, *Politický profil Karlovy osobnosti a ideové kořeny jeho budovatelského díla*, in: VANĚČEK, Václav (ed.), *Karolus Quartus*, Praha, 1984, s. 17. Ke Karlově prezentaci srov. také ROSARIO, Iva, *Art and Propaganda: Charles IV of Bohemia*, 1346–1378, Woodbridge, 2000.

důsledně dohlížel (Řád korunování českého krále, arengy nesčetných listin, činnost kronikářů, zejm. Giovanniho Marignoly a Přibíka Pulkavy atd.). V jistém smyslu se samozřejmě nejednalo o nic mimořádného – panovnická sebeprezentace náležela nejen ve středověku k důležitým projevům potvrzování vladařské legitimity. To, co zaujme především, je skutečnost, že zidealizovaný subjektivismus nalezneme i u právních a normativních textů. S jistou nadsázkou lze dokonce říci, že Karel převzal panovnickou koncepci z etických norem knížecích, resp. vladařských zrcadel, a vtělil je do všech projevů své prezentace, činnosti a vlády.[2]

1. Koncepce vlády

Druhá polovina 14. století nabízí širokou škálu dobových textů – od kronikářských záznamů přes rozsáhlou církevní produkci po korespondenci, listiny či právní dokumenty. Poměrně dlouhá a aktivní vláda Karla IV. zanechala v pramenech nespočetné zmínky o jeho činech, názorech i plánech a nebylo samozřejmě v Karlových silách ovlivnit vše, co o něm bylo napsáno. Když pozorně pročítáme dobové prameny, nalezneme i negativní hodnocení až kritiku, ať už přímou či skrytou mezi řádky. Minimálně ve 40. a 50. letech 14. století zaznívají výhrady v prostředí bavorských a braniborských Wittelsbachů, negativní postoje rezonují v habsburských zdrojích a dílčí kritiku nalezneme i v italském prostředí. Při hlubším zamyšlení a rozboru však nelze pominout, že většina negativních hlasů vychází z konkrétní situace a spíše reaguje na dlouhodobé rozpory mezi Lucemburky a konkurenčními rody. Wittelsbachové přirozeně nelibě nesli ztrátu říšské vlády ve prospěch lucemburské dynastie. V případě Habsburků, a zejména Karlova zetě Rudolfa, lze upozornit na vzájemné měření sil spojené s habsburskou snahou posílit rodovou váhu po vydání Karlovy Zlaté buly (snaha o uznání habsburských privilegií – *Privilegium maius*).[3] Aniž by bylo nutné rozebírat jednotlivé konkrétní případy, projevená

[2] Srov. SCHLOTHEUBER, Eva, *Die Rolle des Rechts in der Herrschaftsauffassung Kaiser Karls IV*., in: HOHENSEE, Ulrike (ed.), *Die Goldene Bulle: Politik, Wahrnehmung, Rezeption*, 1. díl, Berlin, 2009, s. 160.

[3] Srov. LHOTSKY, Alphons, *Privilegium maius: die Geschichte einer Urkunde*, München, 1957, popř. SCHLOTHEUBER, Eva, *Das Privilegium maius – eine habsburgische Fälschung im Ringen um Rang und Einfluss*, in: SCHMID, Peter, WANDERWITZ, Heinrich (eds.), *Die Geburt Österreichs*, 850 Jahre Privilegium minus, Regensburg, 2007, s. 143–165. Česky v souvislostech KAVKA, Jiří, *Vláda Karla IV. za jeho císařství*, 1. díl: 1355–1364, Praha, 1993, s. 141–177.

nespokojenost souvisela spíše se stylem Karlovy vlády, než že by odrážela jeho skutečné nedostatky či pochybení.

Východiskem pro pochopení naznačeného problému může být text italského kronikáře Mattea Villaniho, který zachytil Karlovu korunovační císařskou jízdu do Říma v roce 1355. Vedle mnoha detailních a zajímavých popisů Karlových zvyklostí či fyziognomie konstatoval, že s Karlem vstoupil na italskou půdu nekonfliktní panovník, rozhodnutý obnovit žádoucí smír – nikdo v Itálii nemohl říci, že Karlovi nelze důvěřovat, naopak jeho činy charakterizovala velká ochota s každým se dohodnout.[4] Obdobným stylem vlády se profiloval i v německých částech říše. Karel se projevuje primárně jako vyjednavač a diplomat, místo války se spíše staví do pozice pozorného soudce, který všem měří nestranně. Zdá se tedy, že Karlem budovaný obraz spravedlivého a moudrého vládce nebyl pouze otázkou propagandy, ale odrážel politickou koncepci a praktický styl jeho vlády.

Obstát s mírovou politikou v době, kdy se střetávaly mocenské zájmy mnoha silných hráčů – od církevních prelátů v čele s papežem přes mocné kurfiřty a další aristokracii zastoupenou na sněmech po bohatnoucí města – vyžadovalo mimořádný um, schopnosti a vytrvalost. A Karel IV. právě těmito vlastnostmi vynikal. Byl bezpochyby talentovaným politikem, navíc mohl využít skvělé vzdělání a následné období získávání zkušeností. První předpoklad pro úspěšnou vládu získal již během svého pobytu v Paříži, kam ho otec Jan poslal na výchovu. Karel se zde naučil dvě velmi důležité věci – chápat význam vzdělání a kultury v politickém životě a být si vědom mimořádné úlohy státu a právního řádu pro organizaci společnosti. Není pochyb, že francouzský dvůr, stojící v této době na docenění práce legistů i přetrvávající schopnosti sebeprezentace dvora, formoval Karla v dvojím směru. Jednak poznal, že úspěšný král musí řešit vzniklé problémy s racionální střízlivostí a praktičností, na druhé straně si uvědomil, jak důležitá je pro osobní i veřejný život zbožnost a schopnost prezentovat své činy jako Boží vůli.[5]

Karel měl možnost projít v dalších letech školou praktické politiky u vynikajících osobností, které ho obklopovaly. Na prvním místě to byl jeho otec Jan Lucemburský, který po celou svou vládu řešil ty nejobtížnější problémy evropské politiky. Neméně inspirujícím příkladem byl prastrýc Balduin, trevírský arcibiskup

---

4 Srov. VILLANI, Matteo, *Cronica* 5.2, 1. díl, vydal Giuseppe Porta, Parma, 1991, s. 610.

5 Srov. SPĚVÁČEK, Jiří, *Karel IV.: život a dílo (1316–1378)*, Praha, 1980, s. 68–75, popř. KAVKA, František, *Život na dvoře Karla IV.*, Praha, 1993, s. 11–12.

a jedna z hlavních postav Svaté říše římské, který dokázal realizovat vyváženou diplomacii mezi ambicemi papežství, francouzského dvora a koncepcemi císaře Ludvíka Bavora. Již jako vládce v českých zemích spolupracoval Karel IV. především s církevními preláty, kteří náleželi mezi elitu vysoké politiky – pražskými biskupy Janem IV. z Dražic a Arnoštem z Pardubic, olomouckým biskupem Janem Volkem, tridentským biskupem Mikulášem Brněnským a dalšími.[6]

Zřejmě pod vlivem výchovy i praktických zkušeností, nabytých v Itálii i Českém království, dospěl Karel IV. k vladařské koncepci, u níž bylo určujícím motivem prosazení a uchování míru jakožto nejdůležitější povinnosti panovníka, kterou na něho vložil Bůh. Karel je v tomto ohledu výjimečný a snad až dobově anachronický – v situaci, kdy nebylo možné v říši nic podniknout bez souhlasu a spoluúčasti kurfiřtů, kdy bylo třeba nalézt společnou řeč s papežstvím a kdy jako český král čelil nárokům stále silnější šlechty, Karel nepochyboval o svém právu vládnout a řídit věci veřejné. V desítkách listin i narativních textů hovoří o svém božském vyvolení, poukazuje na panovnickou tradici navazující na karolínskou či přemyslovskou vládu apod. Svou roli ve společnosti viděl zřetelně – z Boží vůle, dle přirozeného řádu, je zde jako panovník proto, aby udržoval pořádek, prosazoval spravedlnost a tuto povinnost i právo mu nikdo nemůže odejmout.[7]

Pouhé přesvědčení o svém vyvolení naplňovat Bohem daný úkol by samozřejmě nemohlo stačit. Karel IV. si byl dobře vědom obtíží, kterým bude muset čelit při každé zásadní změně a reformě, o niž se pokusí. Vedle nesporných úspěchů musel v řadě případů ustoupit a přiznat porážku. Nikdy však zásadně nerevidoval svou koncepci a po celou svou vládu zůstával mužem, který upřednostňuje mírové prostředky a je stále připraven dohodnout oboustranně výhodný kompromis. Stačí připomenout pokoření, kterého se mu dostalo po slavné korunovaci římským císařem na českém zemském sněmu roku 1355, když se pokusil o schválení zemského zákoníku (*Maiestas Carolina*). Šlechtická obec nebyla ochotna akceptovat oslabení svých práv a Karel, například na rozdíl od otce Jana, tuto skutečnost respektoval

---

6 K hlavním osobnostem Karlova dvora srov. KAVKA, František, *Život na dvoře Karla IV.*, s. 48–58. Osobností Balduina Lucemburského se zabývá mnoho prací, upozornit lze např. na sborník NOLDEN, Reiner (ed.), *Balduin von Luxemburg*, Erzbischof und Kurfürst von Trier (1308–1354), Trier, 2010.

7 Přehledně SPĚVÁČEK, Jiří, *Karl IV.: sein Leben und seine staatsmännische Leistung*, Praha, 1978, zejm. s. 129–138.

(odvolání návrhu zákoníku). Principiálně na svých právech trval, v praxi ale postupoval spíše dílčími kroky a využíval podpůrných sil.[8]

2. Nástroje vlády

Karel IV. jako dobrý pozorovatel věcí kolem sebe si byl dobře vědom obtíží při prosazování všeobecného míru a řádu. Nedělal si iluze o podmínkách, v nichž je nucen vládnout. Každý den byl konfrontován s omezeností většiny aktérů politického dění, se sklonem šlechty sahat k silovým řešením, a trvalou neúctou k právu. Obratná diplomacie a spojenectví s partnery, kteří stáli na jeho straně, by nemohly stačit. Pochopil, že nutným předpokladem k naplnění vytyčených cílů je především změna mentality zainteresovaných aktérů, stejně jako kultivace společnosti a právního prostředí. A právě tyto aspekty je třeba blíže analyzovat, abychom pronikli do podstaty praktické vlády Karlovy doby.

Jistě není náhodou, že ke Karlovým prvním panovnickým činům náleží založení pražského vysokého učení. Karel IV. ho zřizoval s jasným záměrem podpořit vzdělanost českých zemí a učinit z něho mezinárodní instituci celoříšského významu. Současně se jedná o koncepční záležitost. Během let strávených ve Francii a Itálii měl možnost poznat univerzity v románských zemích a nově založenému učení vtiskl zřetelný obraz, odpovídající vzorům prestižních univerzit v Paříži a Boloni. První univerzita na východ od Paříže a na sever od Alp zosobňuje novou hodnotu, která by měla rezonovat v říšském prostředí, a tou je vzdělání a vzdělanost jako taková. Během dalších let své vlády Karel ustanovil řadu dalších univerzit (uvádí se deset založení, převážně v Itálii) a cílenými kroky se snažil pozvednout vzdělání na nezbytný prvek fungování aristokratické i měšťanské společnosti.[9]

Při bližším pohledu na Karlovo okolí je zřejmé, že univerzitní vzdělání bylo vnímáno jako nezbytný předpoklad kariérního postupu. Odráží se zde Karlova zkušenost, že pouze vzdělaný člověk je schopen širší orientace v problémech a je nakloněn k nenásilným řešením. Tento trend se současně neměl omezovat jen na Karlovy spolupracovníky, církev či dvorskou kancelář. Panovník trval především

---

[8] VANĚČEK, Václav, *Karlova zákonodárná činnost v českém státě*, in: *Karolus Quartus*, s. 108–109.

[9] K založení univerzity srov. SVATOŠ, Michal (ed.), *Dějiny Univerzity Karlovy*, 1. díl, Praha 1995, s. 27–202, popř. KUBOVÁ, Miloslava, *University založené Karlem IV.: obraz o zakladatelské činnosti universitní císaře Karla IV.*, in: Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis č. 11/1970, Praha, s. 7–31.

na kultivaci šlechty, usiloval o její mentální proměnu. Názorně tento posun odráží 31. kapitola Zlaté buly, v níž nacházíme známý závazek, přikazující synům kurfiřtů ovládat tři říšské jazyky (němčina, čeština, italština), přičemž lze předpokládat ještě znalost latiny. Především vůdci a předáci společnosti měli získat kvalitní vzdělání a následně docenit význam nenásilných prostředků správy státu, zejména prosazení a dodržování práva, jakožto základu fungování celé společnosti.

Karel si byl dobře vědom důležitosti písemně zachyceného práva pro stabilitu a funkčnost státu a společnosti. Zdá se, že fixací zemského i říšského práva se snažil vytvořit takový stav, aby nebylo možno zneužívat momentální sílu a vnášet do systému neklid. Pokud chybí právně zakotvená stabilita, potom se šíří anarchie a Bohem chtěný řád společnosti se rozpadá.[10] V tomto smyslu je tedy právo nástrojem kontroly šlechtické obce a podvázáním její moci. Karlova zákonodárná činnost je přitom aktivní po celou dobu vlády a zasahuje země, v níž vládnul – Maiestas Carolina pro Čechy (1355), Vratislavské zemské právo (1356), Zlatá bula pro říši (1356) či Zemské právo Braniborské marky (1375).

Je třeba si uvědomit, že Karel svou koncepci vytvářel v období, které roli práva doceňovalo stále více. Minimálně od poloviny 13. století vzniká mnoho zásadních právních a legislativních souborů, a to nejen v církevní oblasti, kde recepce římského práva vrcholí v *Liber Sextus* Bonifáce VIII. (1298) a *Klementinách* (1317), ale také ve světské sféře. Na prvním místě lze uvést Konstituce z Melfi Fridricha II. (1231), které Karla prokazatelně inspirovaly v pojímání císařské moci a role panovníka ve společnosti. Souběžně byl Karel konfrontován se zákonodárnou činností v blízkosti hranic Českého království – zákoníky byly vyhlašovány v Polsku či Srbsku; je třeba připomenout, že roku 1346 nechal sepsat zemské hornobavorské právo i Karlův konkurent Ludvík Bavor. A jak správně podotýká právní historik Václav Vaněček, „byl by přímo div, kdyby tato pozoruhodná legislativní a kodifikační činnost, nebyla našla odezvu v prostředí českém, kde již pro zemské, tj. šlechtické právo, byla v oběhu nová, tehdy staročeská Kniha Rožmberská, a kde brněnský písař Jan začal právě zpracovávat svou latinskou příručku práva městského, známou jako Kniha šéfů.“[11] Nelze

[10] Viz předmluva *Maiestas Carolina*, in: BLÁHOVÁ, Marie, MAŠEK, Richard (eds.), *Karel IV.: státnické dílo*, Praha, 2003, s. 165–166.

[11] VANĚČEK, Václav, *Karlova zákonodárná činnost*, s. 107. Vlivem práva na českou společnost v tomto období se zabývá KEJŘ, Jiří, *Právní vzdělanost v Čechách v době Karlově*, in: *Karolus Quartus*, s. 127–134.

samozřejmě hodnověrně prokázat, nakolik se tyto právní počiny časově a materiálně ovlivňovaly, přinejmenším však lze předpokládat celkovou atmosféru, v níž se i Karel pohyboval. Karel vynikal schopností zachytit a využít trendy své doby a promyšleně je dále rozvíjet, a celá další panovnická praxe docenění práva potvrzuje.

Samotná snaha o prosazení fixace práva je však pouze jednou částí tohoto procesu. Karel nejen jako český král, ale i jako říšský vládce přistupoval k právu z nadřazené pozice, tj. jako jeho primární tvůrce a ochránce. Analýza jeho jednání i písemných pramenů poměrně jasně dokazuje přesvědčení o císařském právu stát nad zákony (*princeps legibus solutus* – vládce je osvobozen od zákonů – viz např. Maiestas Carolina, kap. 42 a 77,[12] stejně jako to říká Fridrich II. v Konstitucích z Melfi).[13] Nic na tomto přístupu nemění ani skutečnost, že v poměrech 14. století tento přístup nutně naráží na odpor v říši i v zemích Koruny české. I když Karel musel v řadě bodů ustupovat, principiálně zvolenou pozici neopouštěl a vždy se snažil naplňovat svou roli garanta práva, který koriguje jakékoliv pokusy o porušení či suspendaci platného zákonodárství.[14]

3. Vladařská praxe

Jak již bylo zmíněno výše, realizace vytyčené koncepce narážela na odpor aktérů, kteří se cítili být postiženi královým konáním. Pohled na konkrétní úspěchy Karlovy vlády v právní rovině nenabízí právě oslňující výčet. Pokud pomineme počiny spíše reprezentativního charakteru, jakým je například Řád korunování českého krále, Karel nedokázal v českých zemích v právní rovině nic závažnějšího prosadit.[15] Již zmiňovaný krach vyjednávání ohledně přijímání zemského zákoníku (*Maiestas Carolina*) je dostatečně signifikantní. Na říšské úrovni byl Karel nesporně úspěšnější a přijetí série říšských zákonů, známých jako Zlatá bula (schváleny mezi lednem a prosincem 1356), prokazuje Karlovy mimořádné vyjednávací

[12] *Maiestats Carolina*, čl. 42: Přestože podle lidského práva stojí vládce nade všemi zákony a soudí všechen sobě podřízený lid, aniž by sám byl kýmkoli souzen…; čl. 77: Ačkoliv naše královská moc nepodléhá zákonům… In: *Karel IV.: státnické dílo*, s. 178, 217.

[13] Srov. rozbor u SCHLOTHEUBER, Eva, *Die Rolle des Rechts…*, s. 166–167.

[14] Srov. LINDNER, Michael, *Es war an der Zeit?*, Die Goldene Bulle in der politischen Praxis Kaiser Karls IV., in: HOHENSEE, Ulrike (ed.), *Die Goldene Bulle*, s. 132–140.

[15] VANĚČEK, Václav, *Karlova zákonodárná činnost*, s. 109–111.

schopnosti.[16] Viditelná diskrepance mezi ideálem a praxí přesto nutí k zamyšlení nad reálností Karlem nastíněné koncepce vlády. Jestliže se nám v konečném důsledku zachoval obraz císaře Karla jako respektovaného a autoritativního vládce, který dosáhl mnoha vytčených cílů, je třeba vymezit příčiny a praktické kroky při jejich naplňování. Dovolím si zmínit některé faktory, které vnímám u Karla IV. jako nezbytné pro účinnou vládu.

Již letmý pohled na výkon panovnické moci Karla IV. ukazuje rozsáhlou a velmi různorodou činnost. Karel sice nedokázal vždy prosadit velké a zásadní úpravy právního života svých zemí, nikdy ale nepřestal principiálně na svých právech trvat, a ani nerezignoval na hledání alternativních cest k dosažení cíle. Ukazuje se, že v praxi postupoval spíše dílčími kroky a využíval podpůrných sil. V českých zemích měla větší dopad na chod státu jednotlivá nařízení, výnosy a výsady, tj. právní akty s povahou zákona (*leges speciales*). Předpokladem k takové politice byla mimořádná aktivita v diplomatické a politické rovině, nutící Karla být neustále ve střehu, jakoby o krok napřed. Současně musel mít k tomu odpovídající schopnosti a nadání – jen obtížně by uspěl vládce bez vzdělání, znalosti jazyků a práva, či rozvahy. Kronikář Matteo Villani dosvědčuje, že Karel osobně vedl a moderoval své audience s italskými pány, často osobně a rychle rozhodoval a hovořil s nimi sám a bez prostředníků. Nejednalo se přitom o žádnou povrchní konverzaci – zůstával věcný a kompetentní.[17]

Takto rozsáhle pojímaná vláda vyžadovala nesmírnou aktivitu a panovnickou píli – Karel nepřenechává většinu věcí svým pověřencům, naopak řeší i záležitosti, které by mohl delegovat (např. pravidelně osobně předsedá českému královskému soudu a rozsudky vlastnoručně podepisuje).[18] Nespokojí se ani se zjednodušujícím řešením problémů. Například u složité právní a diplomatické kauzy, týkající se schválení či odmítnutí rakouských privilegií, která bylo možné již zpočátku odmítnout jako falza, volí individuální přístup. Posuzuje jednotlivé dokumenty a vedle pravosti listin se zjevně zamýšlí i nad tím, nakolik obsah privilegia zapadá

[16] Český překlad tzv. Zlaté buly Karla IV. viz *Karel IV.: státnické dílo*, s. 255–307. Rozbor především u HERGEMÖLLER, Bernd-Ulrich, *Fürsten, Herren, Städte zu Nürnberg 1355/56: die Entstehung der „Goldenen Bulle" Karls IV*., Köln, 1983, popř. česky KAVKA, Jiří, *Vláda Karla IV. za jeho císařství*, s. 45–61, 89–106.

[17] VILLANI, Matteo, *Cronica* 4.74, s. 581.

[18] SPĚVÁČEK, Jiří, *Karel IV.*, s. 395.

do koncepce říšských vztahů. Nepochybuje přitom o svém císařském právu takové rozhodnutí učinit, resp. o právu dokument změnit a doplnit.[19] Podobný přístup nalezneme u řady dalších právních i narativních dokumentů, což jasně dokládá styl, dikce i obsah již připomínaného návrhu českého zemského práva *Maiestas Carolina*.

Napětí, které takový přístup logicky vyvolával, nutilo Karla dobře volit možné spojence, kteří by mu pomohli stabilizovat pozici. Současně se snažil jak jednotlivé kroky své vlády, tak celkový výkon moci prezentovat v silně sakrálním hávu, jako konání Boží vůle. V obou případech se jevila být nejvhodnějším partnerem církev. Karel již v raném věku navázal úzké styky s církevními preláty a naslouchal jejich radám. Vynikal osobní zbožností, často až demonstrativně prezentovanou, která přirozeně doprovázela celou jeho veřejnou činnost. Koncepce spolupráce s církevními institucemi – od papeže a kurie přes biskupy po opaty a ostatní řeholní představené – se odrážela v zakladatelském díle (např. pražské sakrální objekty), ve štědrosti vůči jednotlivcům i církevním institucím, shromažďování ostatků světců i vlastní náboženské literární činnosti. Vše zapadá do jednoho provázaného rámce, který, obrazně řečeno, Karlovi umožňuje budovat velkolepou stavbu křesťanského impéria.[20]

Úspěchy spojení s církví není možné popřít. Např. díky spolupráci s pražským arcibiskupem Arnoštem z Pardubic, a možná pouze díky ní, se omezila praxe soudních ordálů při nalézání spravedlnosti. Arnošt roku 1343 na pražské synodě zakázal duchovenstvu na ordálech asistovat, stejně jako žehnat železo či vodu. Obdobný zákaz ve světské rovině již ale neobstál, tj. jako panovnické nařízení u přísah neměl trvalou platnost. Karel IV. tuto realitu samozřejmě vnímal a církevní preláty protežoval jak majetkově, tak v rovině prestiže. Navzdory těsným vazbám však nerezignoval na svá vladařská práva a žárlivě střežil vlastní autonomii. Nic na této skutečnosti nemění ani počátky vlády v říši, při níž se jeví být podpora papežské kurie a duchovních kurfiřtů zcela zásadní. Výtka prezentující mladého Lucemburka jako papežskou figurku (*rex clericorum*) neobstojí. Navzdory vroucí osobní religiozitě zůstal Karel racionálním vládcem, který

[19] SCHLOTHEUBER, Eva, *Die Rolle des Rechts…*, s. 148–155.

[20] K tématu srov. např. SPĚVÁČEK, Jiří, *Karl IV.: sein Leben*, s. 138–142; HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Karel IV. a církev*, in: *Karolus Quartus*, s. 159–169, popř. HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Arnošt z Pardubic: arcibiskup, zakladatel, rádce*, Praha, 2008, zejm. s. 104–118.

nebyl ochoten obětovat svou moc církevním zájmům. V důsledku se proto vztah Karla, jakožto císaře, k papeži nijak diametrálně neliší od názorů jeho předchůdce Ludvíka Bavora. Karel nikdy neuznal papežská práva v říši, především tolik diskutované právo aprobace umožňující Svatému stolci potvrzovat královskou volbu kurfiřtů.[21] Na rozdíl od vzpurného Wittelsbacha měl ale stále před očima výhodnost spojeneckého svazku s církví a nikdy papežství záměrně neurážel a neprovokoval. Lze konstatovat, že se naopak po celou dobu své vlády snažil vyhnout vážnějšímu konfliktu.

Výsledkem výše nastíněné koncepce i praxe byla vyvážená a úspěšná vláda, zanechávající budoucím generacím obraz téměř ideálního a nedostižného vladaře. Karel IV. představoval na konci středověku postavu po všech stránkách výjimečnou a právem mu náleží chvála, které se žádnému z jeho nástupců již nedostalo. Až do svých posledních dnů se snažil o uvážlivou a aktivní politiku, která měla za cíl nejen prospěch osobní, ale také svěřené říše a celku křesťanstva. Lze proto s určitou lítostí na závěr podotknout, že rovněž rodící se papežské schizma z roku jeho smrti 1378 by mohlo mít zcela jiné vyústění. Karel však tento palčivý problém křesťanské společnosti zanechal svým nástupcům, a řešení bylo nalezeno až za mnoho let opět jen zásluhou obdobně aktivní a uvážlivé diplomacie Karlova syna Zikmunda. Nebudeme daleko od pravdy s konstatováním, že i tento problém středověké církve posílil pozitivní vzpomínku na dobu Karla IV.

Resumé

Článek se zabývá koncepcí a výkonem vlády Karla IV. jak v českých zemích, tak v říšském a evropském kontextu. Zájem je soustředěn na východiska, která ovlivňovala výběr a stanovení hlavních vladařských cílů. Článek analyzuje předpoklady Karlova jednání i praktické aspekty vlády. Zvláštní pozornost je věnována významu vzdělání a práva jakožto určujících nástrojů kultivace společnosti. Zdůrazněn je rovněž význam spolupracovníků a institucí, kteří napomáhali uskutečňovat vladařskou koncepci, a to především církve.

[21] Srov. MIETHKE, Jürgen, *Die päpstliche Kurie des 14. Jahrhunderts und die „Goldene Bulle" Kaiser Karls IV. von 1356*, in: DAHLHAUS, Joachim, KOHNLE, Armin (eds.), *Papstgeschichte und Landesgeschichte*, Festschrift für Hermann Jakobs zum 65. Geburtstag, Köln, 1995, s. 437–450.

Summary

The Legacy of Charles IV: Governmental Theory and the Practice of a Medieval Ruler
The article discusses the vision and execution of the government of Charles IV, both in the Czech lands and in the imperial and European context. The article focuses on the circumstances that affected the selection and setting of the ruler's goals and analyzes the assumptions of Charles IV's actions and the practical aspects of his rule. A special focus is on the importance of education and law as critical tools of a society's cultivation. The article also places emphasis on the significance of collaborators and institutions – the Church in particular – which helped to implement a ruler's vision.

Zusammenfassung

Das Vermächtnis Karls IV.: Theorie und Praxis der Regierung des mittelalterlichen Herrschers
Artikel befasst sich mit der Konzeption und der Ausübung der Regierung Karls IV in böhmischen Ländern, als auch im Kontext des Reiches und des ganzen Europas. Es werden Ansatzpunkte, die die Auswahl und Festsetzung der Regierungshauptziele beeinflusste, hervorgehoben und die Voraussetzungen Karls Handlungen und praktische Aspekte der Herrschaft analysiert. Besondere Aufmerksamkeit wird der Bedeutung der Ausbildung und des Rechtes als Gesellschaft kultivierende Instrumente gewidmet. Betont wird auch die Rolle der Mitarbeiter und Institutionen, insbesondere der Kirche, die die Regierungskonzeption umzusetzen halfen.

Riassunto

Il patrimonio di Carlo IV: una teoria e prassi del governo di un sovrano medievale
L'articolo si occupa della concezione e dello sviluppo del governo del Re Carlo IV sia nelle Terre Boeme, sia nel contesto imperiale ed europeo. L'interesse viene concentrato sui punti di partenza che influenzavano una scelta ed una determinazione di fini del sovrano, analizzando presupposti dell'attività del Re Carlo ed aspetti pratici del suo governo. Un'attenzione particolare è dedicata al significato dell'educazione e del diritto come strumenti per coltivare la società. Sottolineato viene anche il significato di collaboratori ed istituzioni che aiutavano a realizzare la concezione regale, tra cui un posto eccezionale occupò la Chiesa.

Klíčová slova: Karel IV., České království, Svatá říše římská, právo, církev, papežství, univerzita, vzdělání

Keywords: Charles IV, Bohemian Kingdom, Holy Roman Empire, law, church, papacy, university, education

Autor

PhDr. ThLic. Drahomír Suchánek, Ph.D., Th.D., narozen roku 1972 v Brně, vystudoval dějiny mezinárodních vztahů a světové politiky na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a katolickou teologii na Katolické teologické fakultě téže univerzity. V současné době působí jako odborný asistent na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, kde přednáší církevní a středověké dějiny. Svou badatelskou činnost zaměřuje na obor papežských dějin a vztahů mezi duchovní a světskou mocí.

PhDr. ThLic. Drahomír Suchánek, Ph.D., Th.D., was born in 1972 in Brno. He studied the history of international relations and world politics at the School of Arts of the Charles University in Prague and Catholic theology at the School of Catholic Theology of the Charles University in Prague. Currently he is an assistant professor at the School of Arts of the Charles University in Prague, where he lectures on church history and medieval history. His research focuses on the history of the papacy and the relationship between church and secular power.

PhDr. ThLic. Drahomír Suchánek, Ph.D., Th.D., geboren 1972 in Brno, absolvierte Geschichtestudien der internationalen Beziehungen und der Weltpolitik an der Philosophischen Fakultät der Karlsuniversität in Prag und die katholische Theologie an der Katholisch-theologischen Fakultät an derselben Universität. Zurzeit ist er als wissenschaftlicher Mitarbeiter an der Philosophischen Fakultät der Karlsuniversität in Prag tätig, wo er die Kirchengeschichte und Geschichte des Mittelalters vorliest. In seiner wissenschaftlichen Tätigkeit spezialisiert er sich auf die Geschichte des Papsttums und auf die Beziehung zwischen der geistlichen und weltlichen Macht.

PhDr. ThLic. Drahomír Suchánek, Ph.D., Th.D., nato nel 1972 a Brno, laureato nella storia delle relazioni internazionali e della politica mondiale alla Facoltà delle Lettere della Università Carolina a Praga e nella teologia cattolica alla Facoltà della Teologia Cattolica della stessa università. Attualmente è attivo come assistente specializzato alla Facoltà delle Lettere della Università Carolina a Praga dove insegna la storia ecclesiastica e medievale. Il suo interesse scientifico si concentra alla storia dei Papi ed alle relazioni tra il potere secolare e spirituale.

PhDr. ThLic. Drahomír Suchánek, Ph.D., Th.D.
Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav světových dějin
nám. Jana Palacha 2
116 38 Praha 1

e-mail: drahomir.suchanek@ff.cuni.cz

Doc. Přibyl obhajuje svou disertační práci na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích dne 21. června 2016. Za stolem sedí zprava doc. Jaroslav Brož, prof. Jiří Rajmund Tretera, předseda komise prof. Martin Weis, prof. Štefan Lenčiš a doc. Daniel Heider.

Associate Professor Stanislav Přibyl defends his Th.D. thesis at the School of Theology of the South Bohemian University in České Budějovice on 21st June 2016. At the table from the right sit Associate Professor Jaroslav Brož, Professor Jiří Rajmund Tretera, chairman of the commission Professor Martin Weis, Professor Štefan Lenčiš and Associate Professor Daniel Heider.

Foto Záboj Horák

Obhájce svazku v manželském procesu po reformě papeže Františka

Monika Menke

Zpracováno v rámci projektu IGA_CMTF_2016_005
Změny v manželském právu po biskupské synodě 2015.

1. Úvod

Předmětem našeho pojednání je právní postavení obhájce svazku v kauzách o prohlášení neplatnosti manželství, a to po reformě papeže Františka obsažené v motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus* ze dne 15. srpna 2015, jež nabyla účinnosti dne 8. prosince 2015. Těmto změnám, jejichž účelem je celý proces zjednodušit a zrychlit, se již několik článků v Revue církevního práva věnovalo,[1] a proto se zaměříme pouze na úřad obhájce svazku a na jeho současné úkoly v manželském procesu – pomineme jiné úkoly tohoto soudního úředníka (např. v záležitostech svěcení).

2. Přehled historického vývoje

Obhájce svazku (*defensor vinculi*) je jedním z ochránců veřejného zájmu v soudnictví katolické církve. Ke každému tribunálu řešícímu manželské záležitosti musí být ustanoven natrvalo alespoň jeden.[2] Jeho úkolem je obhajoba platnosti manželství ve všech manželských kauzách.

[1] Viz HRDINA, Antonín Ignác, *K vybraným aspektům nového kanonického manželského procesu*, in: Revue církevního práva č. 63–1/2016, Praha, s. 9–22; HRDINA, Antonín Ignác, *Biskup soudcem ve své diecézi*, in: Revue církevního práva č. 64–2/2016, Praha, s. 7–22.

[2] ARROBA CONDE, Manuel Jesús, *Diritto processuale canonico*, Roma, 2006, s. 193–194.

Oficium obhájce svazku bylo do manželského procesu zavedeno konstitucí *Dei miseratione* papeže Benedikta XIV. z 3. listopadu 1741, v níž byl nazýván *defensor matrimoniorum*. Instrukce Kongregace Koncilu z 22. srpna 1840 pak stanovila, že obhájce svazku musí být přítomen i v manželských kauzách, v nichž jde o rozloučení svazku.[3]

Kodex kanonického práva z roku 1917 potvrzoval tento vývoj a osobu obhájce (zde již pod názvem *defensor vinculi*) požadoval ustanovit v diecézích pro ochranu platnosti v manželských kauzách a záležitostech svěcení (kán. 1586). Úřad obhájce svazku a ochránce spravedlnosti mohla zastávat u soudu tatáž osoba, a její neúčast v uvedených kauzách mohla způsobit neplatnost řízení. Museli to být kněží bezúhonné pověsti, doktoři kanonického práva nebo jinak v něm zběhlí a osvědčení horlivostí pro rozumnost a spravedlnost (kán. 1587, 1588, 1589 § 1). Josef Pejška o úřadu obhájce svazku uvádí, že „sleduje jediný cíl, zachránit svazek manželský proti útokům žalobců, ovšem pouze zbraněmi, které připouští pravda a spravedlnost.“[4]

Kromě vypracování obhajoby platnosti manželství (tzv. *animadversiones*; kán. 1968, 3°) byla podle CIC/1917 jeho nejvýznamnějším úkolem povinnost podat odvolání proti rozsudku prohlašujícímu neplatnost manželství v první instanci, a pokud by to opomněl, měl jej k tomu soud přimět (kán. 1986). Po vydání druhého rozsudku to bylo jeho povinností již jen na základě jeho svědomí (kán. 1987).

Pius XII. (1939–1958) následně potvrdil, že úkolem obhájce svazku je sice obhajoba existence a platnosti manželského svazku, ovšem tato obrana má být vždy podřízena účelu řízení, jímž je hledání objektivní pravdy (*pro rei veritate*).[5] Papež Jan XXIII. (1958–1963) označil úkol obhájce svazku jako službu pravdě (*ministerium veritatis*), jeho nástupce Pavel VI. (1963–1978) pak o tomto úřadě hovořil jako o poručníku morálního svědomí a Jan Pavel II. jako o obhájci svátosti (*tutor sacramenti*).[6]

---

[3] OTADUY, Javier, VANA, Antonio, SEDANO, Joaquín (eds.), *Diccionario general de derecho canónico II*, Navarra, 2012, s. 1005, heslo *Defensor del Vínculo*.

[4] PEJŠKA, Josef, *Církevní právo se zřetelem k partikulárnímu právu československému III*, Manželské právo kanonické, Obořiště, 1934, s. 273.

[5] PIUS XII., *Allocuzione al Tribunale della Rota Romana* (2. 10. 1944), in: AAS 36 (1944) s. 285.

[6] OTADUY, Javier, VANA, Antonio, SEDANO, Joaquín (eds.), *Diccionario general de derecho canónico II*, s. 1005, heslo *Defensor del Vínculo*.

Kodex kanonického práva z roku 1983 vymezil úkoly obhájce svazku obdobně jako CIC/1917, ovšem již bez povinnosti odvolat se v případě kladného rozsudku o neplatnosti manželství v první instanci (kán. 1432). Tato možnost mu však byla ponechána (kán. 1628). Odvolání defensora ale již nebylo nutné, protože existovala úřední povinnost soudu, který poprvé deklaroval neplatnost manželství, zaslat soudní akta ve stanovené lhůtě odvolacímu soudu (kán. 1682 § 1). Procesní instrukce *Dignitas connubii* (DC) ve svém čl. 53 shrnula zásady pro ustanovení obhájce svazku obdobně jako CIC/1983.

3. Jmenování obhájce svazku

Obdobně jako soudcové církevního soudu i obhájce svazku musí splňovat jisté odborné i osobní předpoklady pro výkon svého úřadu. Také on musí mít odpovídající vzdělání, a to doktorát anebo aspoň licenciát kanonického práva (kán. 1435). Toto vzdělání, především v oblasti procesního a manželského práva, má dále prohlubovat. Zvláštní důraz klade instrukce *Dignitas connubii* na studium rotální jurisprudence, komentátoři vyzdvihují odpovědnost biskupa v oblasti dalšího vzdělávání pracovníků soudu (čl. 35 § 2 a 3 DC). Obhájcem svazku má být osoba bezvadné pověsti, která se osvědčila rozumností a horlivostí pro spravedlnost. Může být jak klerikem, tak laikem. Pro okruh své soudní moci jej jmenuje diecézní biskup (kán. 1435), obvykle pro všechny záležitosti; může být ovšem ustanoven také *ad singulas causas* a ze spravedlivého důvodu může být biskupem odvolán (kán. 1436).

Obhájce svazku působící na interdiecézních soudech jmenuje ten, kdo je v ustavující listině soudu uveden jako vlastní soudce – tedy biskup-moderátor apod.; v případě Římské roty a Apoštolské signatury je jmenuje papež.[7] Při ustanovení do úřadu skládá obhájce svazku, stejně jako další členové soudu, přísahu, že bude řádně a věrně zastávat úřad (kán. 1454), a také on je vázán povinností zachovávat úřední tajemství (kán. 1455).

Kodex kanonického práva i instrukce *Dignitas connubii* stanoví, že kdo se v záležitosti účastnil jako obhájce svazku, nemůže později v téže věci rozhodovat jako soudce nebo přísedící. Obhájce svazku nemá na témže soudě trvale zastávat úřad soudce, soudního vikáře nebo místovikáře (viceoficiála), a to ani na

[7] ARROBA CONDE, Manuel Jesús, *Diritto processuale canonico*, s. 187

dvou soudech navzájem spojených jako odvolací instance (kán. 1447, čl. 36 DC). Instrukce *Dignitas connubii* navíc uvádí možnost jmenování pomocného obhájce svazku dekretem soudního vikáře i v průběhu řízení, pokud je natrvalo jmenovaný obhájce svazku dočasně zaneprázdněn (čl. 55 DC). Obhájce svazku se musí zdržet výkonu úřadu v případě příbuzenství (kán. 1448). Proviní-li se proti svěřenému úřadu, má být, obdobně jako soudce, potrestán spravedlivým trestem (čl. 75 DC).

V rámci tribunálu vystupuje obhájce svazku jako protiváha ke stranám soukromým, tedy v tomto smyslu jako jedna z procesních stran.[8] Mezi kanonisty se různí názory na to, zda je obhájce svazku stranou v procesu, třetí stranou nebo kvazistranou.[9] Přikláníme se k názoru, že jde o veřejnou procesní stranu, o reprezentanta veřejného zájmu církve (ochrany platnosti skutečných svazků) a garanta nerozlučitelnosti manželství. Jeho úkony jsou také co do formy obdobné úkonům stran soukromých (žalobce a žalované strany); nerozhoduje ve věci, pouze argumentuje (co do platnosti, zatímco strany, nebo alespoň žalobce, co do neplatnosti).[10]

Obhájce svazku nevystupuje jako nositel církevní soudní moci, nýbrž na ochranu veřejného dobra církve. Obhájcovo procesní postavení odkazuje na jeho zásadní vztah nikoliv k tribunálu, ale k samotné církvi. Proto i laik, jmenovaný do tohoto úřadu, musí splňovat požadované předpoklady bezúhonnosti, vzdělání, spolu se zakořeněním v církvi, touhou po spravedlnosti apod. (kán. 149).

Obecně je stanoveno, že obhájce svazku (obdobně jako ochránce spravedlnosti v kauzách, v nichž se účastní) musí být vyslechnut, kdykoli zákon nařizuje, aby soudce vyslechl strany nebo jednu z nich. Kdykoli je rozhodnutí soudce vázáno na návrh strany, má stejnou právní sílu i návrh obhájce svazku (kán. 1434, 1° a 2°).[11]

Ze svého úřadu je obhájce svazku procesně odpovědný diecéznímu biskupovi, který mu úřad svěřil, a jehož (nestanovil-li biskup jinak) ve všech procesních záležitostech reprezentuje soudní vikář. Instrukce *Dignitas connubii* také uvádí, že

---

8 DZIĘGA, Andrzej, *Kościelne Prawo Procesowe I*, Materiały i Studia, Lublin, 1999, s. 25.

9 Klaus Lüdicke chápe úřad obhájce svazku jako protistranu, srov. *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, Band 5 (cann. 1311–1752), Essen, 1988–2005, s. 1432/1–1432/2.

10 Srov. ORTIZ, Miguel Angel, *Il difensore del vincolo*, in: FRANCESCHI, Hector, LLOBELL, Joaquin, ORTIZ, Miguel Angel (eds.), *La nullità del matrimonio: temi processuali e sostantivi in occasione della Dignitas Connubii*, Roma, 2005, s. 27–68. Tento názor podporuje i Massimo Pozzo, jenž chápe obhájce svazku jako *pars conventa publica*. Viz POZZO, Massimo, *Il processo matrimoniale più breve davanti al Vescovo*, Roma, 2016, s. 117.

11 Zejména při rozšíření předmětu sporu (kán. 1514), při předložení nahodilé záležitosti (kán. 1589 § 1, čl. 222 § 1 DC) nebo při jmenování znalce (kán. 1575).

obhájce svazku může navrhnout napomenutí advokáta, v případě že tento neplní svědomitě své povinnosti (čl. 307 § 3 DC). Navíc zmiňuje možnost soudního vikáře vyžádat si posudek obhájce svazku před poskytnutím bezplatné právní pomoci nebo slevy na soudním poplatku (čl. 306, 3° DC).

4. Úkoly obhájce svazku po reformě z roku 2015

4.1 Úkoly obhájce svazku v řádném sporném manželském procesu

Reforma papeže Františka mění pouze kán. 1671 až 1691 CIC/1983; nic se tedy nezměnilo na obecných právech a povinnostech obhájce svazku, jak jsme je uvedli v předchozí kapitole. Obhájce svazku není oprávněn napadnout platnost manželství. K tomu jsou způsobilí pouze manželé a v případě, že se neplatnost stala známou a zplatnění manželství není možné nebo účelné, ochránce spravedlnosti (kán. 1674).

Poté, co je žalobcem podána žaloba, zabývá se soud svou příslušností ve věci rozhodnout. Je-li žaloba shledána opodstatněnou, je přijata dekretem soudního vikáře. V tomto dekretu je zároveň určen obhájce svazku, který obdrží stejnopis žaloby a má se – obdobně jako strany ve lhůtě 15 dní – vyjádřit jak ke způsobu projednávání, tak k předmětu sporu (kán. 1676 § 1 a 2). Může také upozornit na formální nedostatky žaloby, nedostatečnost důvodu neplatnosti nebo žádat odmítnutí žaloby. Seznámení se s žalobou má být zaznamenáno v soudních aktech (jakési *votum* obhájce svazku).

Poté, co soudní vikář rozhodne o senátu, způsobu projednávání a předmětu sporu, má být o tom obhájce svazku informován (kán. 1677). Úkolem obhájce svazku je totiž cíleně zasahovat do průběhu kauzy, a proto musí být obvyklým způsobem seznámen se soudními akty. Většina církevních soudů české a moravské církevní provincie svěřuje obhájci svazku vypracování otázek pro výslechy stran a svědků, případně otázek pro znalce, čímž získává praktickou příležitost se s kauzou průběžně seznamovat a dopomáhat tak jistějšímu hledání pravdy již v instruktážní (zjišťující) části řízení. Tato praxe je sice někdy napadána jako nenáležitá (v kontextu kán. 1533), nicméně při výslechu je to vždy vyšetřující soudce, který klade konečné otázky a řídí výslech (např. přidává otázky kladené ex offo, uzná-li jejich důležitost). Netřeba se proto obávat otázek formulovaných pouze pro dokázání platnosti manželství. Úkolem obhájce svazku je nadto hledání pravdy o manželství, nikoli jeho obhajoba za každou cenu (čl. 56 § 3 DC).

Obhájce svazku vypracovává své *animadversiones*, ve kterých uvede vše, co je možné rozumně uvést pro platnost manželství, a po vyjádření stran má právo na námitky stran znovu reagovat (kán. 1603 § 3). Nutnost předložení tohoto stanoviska připomíná i instrukce *Dignitas connubii* (čl. 245 § 2 DC). Obhájci svazku musí být oznámeno každé rozhodnutí, a znění rozsudku mu musí být sděleno v plném znění (včetně odůvodnění), protože na tyto informace má právní i morální nárok. Vzhledem k tomu, že rozsudek poprvé konstatující neplatnost manželství již není zasílán z úřední povinnosti apelačnímu (odvolacímu) soudu, je nyní na obhájce svazku kladena větší odpovědnost v procesu hledání pravdy o konkrétním manželství.

Poté, co se obhájce svazku seznámí s rozsudkem, má dvě možnosti: může se odvolat k soudu vyšší instance, nebo může na tuto apelaci rezignovat (buď oznámením, že se nehodlá odvolávat, nebo prostým uplynutím lhůty, čímž se v případě, že nebylo podáno jiné odvolání, rozsudek stává vykonatelným v souladu s kán. 1682). Úloha obhájce svazku se v této procesní fázi opět zdůrazňuje.

V případě, že obhájce svazku hodlá podat odvolání, musí tak učinit ve lhůtě 15 dní od doručení rozsudku (kán. 1630), a následně je pak má zdůvodnit do 30 dní (kán. 1633). Pokud je odvolání přijato (kán. 1680), soudcové druhé instance rozhodují, zda rozsudek potvrdí dekretem, nebo zda je potřebné další dokazování, které se potom koná obdobně jako v první instanci. I v případě, že je ve druhé instanci přijat nový předmět sporu, koná se řízení obdobně jako v první instanci.

4.2 Úkoly obhájce svazku ve zkráceném řízení

Zkrácené řízení (*processus brevior*) před biskupem je absolutní novinkou v manželských věcech, a je možné pouze za specifických podmínek (kán. 1683 až 1690).[12] Také v tomto typu řízení je účast obhájce svazku obligatorní, přičemž právě on je v podstatě jedinou úřední osobou, která může zastávat platnost manželství. V případě žádosti o zkrácené řízení se obhájce svazku vyjadřuje k tomu, zda jsou splněny náležitosti, tedy zda se jedná o žalobu podanou oběma manželi společně nebo pouze jednou stranou se souhlasem druhé strany a zda je přiložen důkazní materiál, který by zjevně podporoval neplatnost manželství. Aktivita obhájce svazku v instruktážní fázi řízení může být rozhodující pro jistější a objektivnější rozhodnutí biskupa-samosoudce.[13]

---

[12] Viz HRDINA, Antonín Ignác, *K vybraným aspektům nového kanonického manželského procesu*, s. 16–19.

[13] POZZO, Massimo, *Il processo matrimoniale più breve davanti al Vescovo*, s. 119.

Poté, co je záležitost přijata k projednání ve zkráceném řízení, má být obhájce svazku informován o předmětu sporu a dni zasedání, na kterém proběhne shromáždění důkazů, a to do 30 dnů, obdobně jako ostatní osoby, které se ho budou účastnit, tedy instruktor, znalci, strany a jejich advokáti, svědkové apod. (kán. 1685).

Obhájce svazku má právo (obdobně jako soukromé strany) předložit otázky pro zjišťování nejpozději tři dny před dnem zasedání. Poté, co zjišťování proběhlo, má ve lhůtě 15 dní předložit své *votum*, které je pak společně se všemi materiály předáno diecéznímu biskupovi k rozhodnutí. Pokud biskup dosáhne mravní jistoty o neplatnosti manželství, vynese rozsudek.

V opačném případě vrátí věc zpět k řádnému řízení (kán. 1687 § 1). Plné znění rozsudku je zasláno i obhájci svazku, který má rovněž možnost podat odvolání, a to ve stejných lhůtách jako v řádném řízení, ovšem k metropolitovi nebo k nejstaršímu sufragánovi, jedná-li se o rozsudek metropolity, případně k Římské rotě (kán. 1687 § 3). Aktivní zapojení stran ve zkráceném řízení však jakoby vylučovalo možnost odvolání. Nicméně, spravedlnost by měla být zajištěna právě přítomností obhájce svazku při řízení. K odvolání by mělo docházet pouze sporadicky, nicméně i zde musí zůstat jeho možnost zachována.[14] Jeví-li se odvolání jako zjevně neopodstatněné, metropolita, sufragán nebo děkan Římské roty je ihned svým dekretem odmítne. Je-li však odvolání přijato, předá se žádost k řádnému řízení ve druhém stupni (kán. 1687 § 4).

4.3 Úkoly obhájce svazku v listinném řízení

Tento typ řízení lze použít pouze tehdy, je-li z nesporné listiny s jistotou doložena existence překážky působící neplatnost manželství, od které nebyla udělena dispenz, nebo existence vady formy, případně vady zmocnění, jestliže bylo manželství uzavřeno prostřednictvím zmocněnce (kán. 1688). Obhájce svazku se vyjadřuje na počátku řízení v téže lhůtě jako strany, a po vynesení rozhodnutí dokonce musí podat odvolání k apelační instanci, pokud se rozumně domnívá, že vady nebyly prokázány s jistotou (kán. 1689 § 1). Odvolací soud posléze – opět za účasti obhájce svazku a po vyslechnutí stran – rozhodne, zda rozsudek potvrdí nebo zda jej vrátí prvoinstančnímu soudu k řádnému řízení.

Jen pro úplnost připomeňme, že obhájce svazku (obdobně jako soukromé strany nebo ochránce spravedlnosti) může podat stížnost na neplatnost rozsudku, a to

[14] POZZO, Massimo, *Il processo matrimoniale più breve davanti al Vescovo*, s. 121.

v případě napravitelné vady ve lhůtě tří měsíců od zveřejnění rozsudku, v případě vady nenapravitelné jako žalobu před soudem, který rozsudek vynesl, a to ve lhůtě desíti let od zveřejnění rozsudku (kán. 1619 a násl.).

5. Závěrečné shrnutí

Po reformě manželského procesu z roku 2015 obhájce svazku zůstává nejen tím, kdo hájí platnost manželství a pokud nenachází rozumné argumenty pro platnost, svěří se spravedlnosti soudu. Jeho role a odpovědnost byla navíc posílena[15] možností vykonatelnosti jediného rozsudku, a tedy opuštěním obligatorního přezkumu afirmativního (kladného) rozhodnutí apelačním soudem, i možností zkráceného řízení.

Účast obhájce svazku v řízení o prohlášení neplatnosti manželství je nutná, protože má vést k rovnováze mezi hledáním objektivní pravdy o konkrétním manželském svazku a argumenty proti jeho neplatnosti. Jeho větší zodpovědnost po vynesení rozsudku je posílena možností podat odvolání k vyšší instanci, aby se tak zabránilo nabytí právní moci rozsudku. Byla také více zdůrazněna možnost aktivního zasahování obhájce svazku do průběhu celého řízení a tím vyzdvižena jeho role v tomto procesu, který má být veden s ohledem na smysl nejvyššího zákona a cíle církve, kterým je spása duší (*salus animarum*). Obhájce svazku reprezentuje církev jako takovou: ne své rozhodnutí, svůj úřad, ani biskupa, který mu úřad svěřil. A za svou činnost v procesu je ve svědomí zodpovědný primárně před Kristem, který je hlavou církve.[16] Tento příspěvek tak lze uzavřít tvrzením, že jedním z důsledků posílení role obhájce svazku bude pravděpodobně nutnost pověřit tímto úkolem více osob.

Resumé

Příspěvek se zabývá právním postavením obhájce svazku v řízení o prohlášení neplatnosti manželství po reformě papeže Františka z roku 2015. Shrnuje práva a povinnosti obhájce svazku obsažené v Kodexu kanonického práva z roku 1983, a ta ustanovení procesní instrukce *Dignitas connubii* (2005), která v této oblasti platí i po nabytí účinnosti motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus*. Především zdůrazňuje aktivní zapojení obhájce svazku

[15] Na XVIII. Sympoziu kanonického práva ve Spišském Podhradí (srpen 2016) to zdůraznil i ochránce spravedlnosti Apoštolské signatury Paweł Malecha. Současnou praxí Apoštolské signatury je zásadně neudělovat dispenz od kanonického titulu pro osoby, které vykonávají úřad obhájce svazku.

[16] DZIĘGA, Andrzej, *Kościelne Prawo Procesowe I*, s. 27

během všech procesních fází a jeho odpovědnost ve svědomí v případě využití či nevyužití možnosti odvolání proti prvoinstančnímu rozsudku konstatujícímu neplatnost manželství.

Summary

The Defender of the Bond after Pope Francis's Reform

The article discusses the legal status of the defender of the bond in the marriage nullity cases after Pope Francis's 2015 reform. The article summarizes the rights and obligations of the defender of the bond that were included in the 1983 Code of Canon Law and the provisions of the procedural instruction *Dignitas Connubii* (2005), which governs in this area even after the effect of motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus*. The article emphasizes the active participation of the defender in all procedural stages, and his responsibility when an appeal is or is not launched against the first instance decision on the nullity of a marriage.

Zusammenfassung

Ehebandverteidiger im Eheprozess nach der Reform des Papstes Franziskus

Artikel befasst sich mit der rechtlichen Stellung des Ehebandverteidigers im Ehenichtigkeitsverfahren nach der Reform des Papstes Franziskus aus dem Jahr 2015. Es werden die im Codex des Kanonischen Rechtes 1983 enthaltenen Rechte und Pflichten des Ehebandverteidigers, als auch diejenigen Bestimmungen der Prozessinstruktion *Dignitas Connubii* (2005), die in Kraft auch nach Inkrafttreten des Motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus* geblieben sind, zusammengesetzt. Insbesondere wird die aktive Rolle des Ehebandverteidigers in allen Phasen des Verfahrens und seine moralische Verantwortlichkeit für eine Rechtsmitteleinlegung oder ein Rechtsmittelverzicht gegen erstinstanzliche Entscheidung, die eine Ehenichtigkeit feststellt, betont.

Riassunto

Il difensore del vincolo nel processo matrimoniale dopo la riforma del Papa Francesco

Il contributo descrive della posizione legale del difensore del vincolo nel processo canonico di dichiarazione di nullità matrimoniale dopo la riforma del Papa Francesco dell'anno 2015. Sommarizza diritti e doveri del difensore del vincolo contenute nel Codice di Diritto Canonico 1983 e nelle norme dell'istruzione processuale *Dignitas Connubii* (2005) che sono rimaste in vigore anche dopo la entrata del motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus* in vigore. Innanzitutto sottolinea un coinvolgimento attivo del difensore del vincolo durante tutte le fasi del processo e la sua responsabilità di coscienza nel caso di interporre o no l'appello contro la sentenza di primo grado dichiarante la nullità del matrimonio.

Klíčová slova: obhájce svazku, reforma manželského procesu, církevní soudnictví, neplatnost manželství, favor matrimonii, odpovědnost ve svědomí, Mitis Iudex Dominus Iesus

Keywords: defender of the bond, reform of marriage annulment process, church judiciary, nullity of marriage, favor matrimonii, responsibility in conscience, Mitis Iudex Dominus Iesus

Autorka

Mgr. ThLic. ICLic. Monika Menke, Th.D., narozena v roce 1975 v Uherském Hradišti, vystudovala teologii na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci a kanonické právo na Fakultě práva, kanonického práva a správy Katolické univerzity Jana Pavla II. v Lublinu. V současné době působí jako odborná asistentka na Katedře církevního práva Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a notářka Interdiecézního církevního soudu v Olomouci.

Mgr. ThLic. ICLic. Monika Menke, Th.D., was born in 1975 in Uherské Hradiště. She studied theology at the Saints Cyril and Methodius School of Theology of the Palacký University in Olomouc and canon law at the School of Law, Canon Law, and Administration of the John Paul II Catholic University of Lublin. Currently she is an assistant professor in the Church Law Department of the Saints Cyril and Methodius School of Theology of the Palacký University in Olomouc and a notary of the Interdiocesan Tribunal in Olomouc.

Mgr. ThLic. ICLic. Monika Menke, Th.D., geboren 1975 in Uherské Hradiště, absolvierte Theologie an der Kyrill und Methodschen Theologischen Fakultät der Palacký Universität in Olmütz und kanonisches Recht an der Fakultät für Recht, kanonisches Recht und Verwaltung der Katholischen Johannes Paul II. Universität in Lublin. Zurzeit ist sie als wissenschaftliche Mitarbeiterin am Lehrstuhl des Kirchenrechts an der Kyrill und Methodschen Theologischen Fakultät der Palacký Universität in Olmütz und als Notarin des Interdiözesangerichts in Olmütz tätig.

Mgr. ThLic. ICLic. Monika Menke, Th.D., nata nel 1975 a Uherské Hradiště, si è laureata in teologia alla Facoltà di Teologia dei SS. Cirillo e Metodio della Università di Palacký a Olomouc e nel diritto canonico alla Facoltà di diritto, diritto canonico ed amministrativa della Università Cattolica di Giovanni Paolo II a Lublino. Attualmente lavora come assistente specializzato alla Cattedra del diritto canonico della Facoltà di Teologia dei SS. Cirillo e Metodio della Università di Palacký a Olomouc e notario del Tribunale ecclesiastico interdiocesano a Olomouc.

Mgr. ThLic. ICLic. Monika Menke, Th.D.
Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra církevního práva
Univerzitní 22
771 11 Olomouc

e-mail: monika.menke@upol.cz

Adam Csukás přednáší na 22. konferenci Církev a stát na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně.

Adam Csukás delivers a lecture at the 22nd Conference Church and State at the School of Law of the Masaryk University in Brno.

Foto František Krejsa

Vývoj slovenského evanjelického práva trestného

Adam Csukás

1. Úvod

„My teológovia nemáme zlostnejších nepriateľov než právnikov.“[1] V nadchádzajúcom roku 2017 si pripomenieme 500. výročie zásadného vystúpenia pôvodcu týchto slov, Dr. Martina Luthera. Tieto a mnohé ďalšie ostré slová, ktoré na adresu právnického stavu Luther v búrlivej dobe predniesol svojim spolustolovníkom, na stáročia poznamenali vzťah evanjelickej teológie k právu, obzvlášť k právu cirkevnému. Zdá sa však, že aspoň v tomto ohľade je dnešná doba pokojnejšia než Lutherova, a preto svetlo veľkých výročí poskytuje vhodnú príležitosť zamyslieť sa nad niektorými aspektmi tak často opomínaného, ba až zaznávaného evanjelického práva cirkevného.

Článok si nekladie za cieľ oboznámiť čitateľa komplexne s tak širokou problematikou, akou je evanjelické právo trestné a jeho dejiny. Pokiaľ z kontextu nevyplýva inak, píšuc o evanjelickom cirkevnom práve, mám na mysli právo, platné či historické, Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku.[2] Som presvedčený, že práve dejiny evanjelického práva trestného platného v dobe od Budapeštianskej synody (1891–1894) až do súčasnosti si zaslúžia pozornosť každého, kto to s cirkevným právom myslí vážne.

---

1 LUTHER, Martin, *D. Martin Luthers Werke*, Kritische Gesamtausgabe, Tischreden, 5. Band, vydal Joachim Karl Friedrich Knaake, Weimar, 1919, s. 306 (WA TR 5, No. 5663).

2 Na Slovensku je zvykom označovať prívlastkom *evanjelická* len menovanú cirkev. Porov. TRETERA, Jiří Rajmund, *Nekatolická církevní společenství v Československu (1918–1988)*, in: TRETERA, Jiří Rajmund, *Církve a právo – Miscellanea*, Praha, 2015, s. 62.

2. Pojem evanjelického cirkevného práva

Zatiaľ čo pojem evanjelického cirkevného práva vyvolá na tvári nejedného evanjelického teológa pochybovačný úsmev, pojem evanjelického práva trestného vyvolá u nejedného evanjelického teológa pohoršenie. „Nepopsalo se snad ještě na světě tolik o ničem," píše v roku 1883 slovenský evanjelik Karol Boor, „jak o všelikých předmětech církevního práva; [ty] bachanty, v kterých církevní právo buďto v systematickém celku neb v jednotlivých jeho částkách rozbírané bylo, sotva by se spočítati daly; ta *lana caprina*[3] ale, pro kterou tolik Csákyho slámy[4] namlátěno bylo a pro kterou polovice učeného světa do vlasů se sobě nanosilo, byla hlavně ta otázka, zdaliž církevní právo do oboru theologických neb právnických věd patří? Této nezáživné polemii ani po dnes ještě není udělán konec a [ty] dva nepřátelské tábory ještě i dnes stojí oproti sobě."[5]

Hneď na začiatku tohto článku je nutné vyrovnať sa s temer odvekou otázkou, či je cirkevné právo vlastným predmetom skúmania vied právnych alebo teologických, a to aspoň veľmi stručne. Táto nevyhnutnosť je zdôraznená predovšetkým v prípade vedy evanjelického cirkevného práva, ktorá je i dnes stále silne ovplyvnená tézou Rudolpha Sohma, že podstata cirkevného práva stojí v protiklade k podstate cirkvi samotnej.[6] I keď prof. Vratislav Bušek už v roku 1927 napísal, že „these Sohmova byla téměř jednomyslně opuštěna," dodáva: „Živý zájem, který tu projevuje evangelická věda na oprávněnosti či neoprávněnosti Sohmovy these, je pochopitelný, uvážíme-li stálou obtíž, která pro evangelíky tkví ve srovnání neviditelné církve se vnější organisací církevní. Bohužel tyto teologické zřetele převládají v uvedených rozpravách právnických o povaze práva."[7]

Nie je možné podať na tomto mieste vyčerpávajúci prehľad názorov na načrtnutý problém. Pristavme sa však pri vecnom rozbore prof. Jána Jamnického, ktorý dlhé roky prednášal cirkevné právo na bratislavskej evanjelickej teologickej fakulte: „[Juridická] veda nemôže sa uspokojiť s pojmom a podstatou cirkvi, ako ich určila teologická veda na základe dogmat, obsažených v symbolických knihách.

---

3 Lat. kozia vlna. Obrat *de lana caprina rixari* znamená hádať sa o maličkosť.

4 Porov. slovenský frazeologizmus *mlátiť prázdnu slamu*.

5 BOOR, Karel, *Zdánlivá bigamie*, in: Korouhev na Sionu č. 9/1883 (17. mája 1883), Skalica, s. 137.

6 O Sohmovom postoji k cirkevnému právu podrobne pojednáva PŘIBYL, Stanislav, *Rudolph Sohm a jeho kritika církevního práva*, in: PŘIBYL, Stanislav, *Církevněprávní studie*, Chomutov, 2012, s. 192–206.

7 BUŠEK, Vratislav, *Studium práva církevního a jeho metody*, Bratislava, 1927, s. 5 passim.

Pojem, ktorý podávajú o cirkvi symbolické knihy ev. a. v. cirkvi, je pojem ideálnej cirkvi, ktorá eo ipso nespadá do kruhu »práva« a nemôže byť predmetom juridickej vedy cirkevného práva. Teória cirkevného práva musí určiť taký pojem cirkvi, aký vyžaduje a upotrebiť môže juridická veda, tedy pojem z dogmatického ohľadu indiferentný, ale ktorý by sa neprotivil ani pojmu teologickou vedou danému."[8]

Poukazom na čl. VII a VIII augsburského vyznania a čl. IV Apológie dokladá, že evanjelická teológia rozlišuje medzi ideálnou a empirickou, teda neviditeľnou a viditeľnou cirkvou,[9] pričom medzi nimi niet totožnosti. Ani jedna z nich sama o sebe nie je pravou cirkvou, ale obe sa dopĺňajú „pod jednou spoločnou hlavou, panovníkom Kristom. Z tejto spojitosti ideálnej a empirickej cirkvi plynie, že viditeľná cirkev za rozličných okolností môže mať rozličnú právnu organizáciu, kdežto neviditeľná jej nepotrebuje."[10] Predmetom vedy evanjelického cirkevného práva teda môže byť len cirkev viditeľná, a to bez ohľadu na to, či sa prikláňame k zahrnutiu cirkevného práva do vied právnych či teologických.

Nemecký teológ Friedrich Schleiermacher (1768–1834), otec evanjelickej praktickej teológie, zahrnul do založeného oboru okrem iných i náuku o cirkevnej správe (*Kirchenregiment*), pričom túto čiastku praktickej teológie nazval kybernetikou.[11] Teória cirkevnej správy sa tak stáva súčasťou dvoch súbežne pestovaných vedných disciplín: cirkevného práva a praktickej teológie.

Aby som však mohol podať odpoveď na položenú otázku, totiž či je cirkevné právo predmetom bádania právnych a či teologických vied, musím túto často kladenú otázku korigovať. Spoločným predmetom, priesečníkom bádania vied právnych a teologických totiž nie je cirkevné právo, ale cirkev – v evanjelickom pojatí viditeľná cirkev. Pri aplikácii juristickej metódy je výsledkom skúmania viditeľnej cirkvi podanie práva cirkevného, zatiaľ čo pri použití metódy teologickej je týmto výsledkom napr. podanie praktickej teológie, ktorá je kritickou reflexiou praxe viditeľnej cirkvi.[12]

---

8 JAMNICKÝ, Ján, *Kompendium evanjelického cirkevného práva*, Bratislava, 1944, s. 1. Tento litografovaný rukopis je k dispozícii v knižnici Evanjelickej bohosloveckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave.

9 Toto rozdelenie zakotvili i Ústava z roku 1940 (§ 11 ods. 1) a Ústava z roku 1951 (§ 10).

10 JAMNICKÝ, Ján, *Kompendium…*, s. 1.

11 Tamže, s. 5.

12 Pozri napr. SMOLÍK, Josef, *Kristus a jeho lid*, Praktická eklesiologie, Praha, 1997, 280 s.; FILIPI, Pavel, *Církev* a *církve*, Kapitoly z ekumenické eklesiologie, Brno, 2000, 188 s.

Nie je preto správne stotožňovať cirkevné právo s tou čiastkou praktickej teológie, ktorá sa zaoberá teóriou cirkevnej správy. Starší českí autori, hlavne prof. Gustav Adolf Skalský a prof. František Bednář, považovali cirkevné právo za dôležitú súčasť praktickej teológie,[13] avšak dnes v praktickej teológii nastáva zreteľný odklon od cirkevného práva k praktickej ekleziológii. Prof. Josef Smolík vo svojej publikácii *Úvod do studia bohosloví* z roku 1978 poznamenáva: „Eschatologické dění Slova je jako historické dění vetkáno do kontextu společnosti a státu. Z toho plyne celá řada závažných otázek, které bývaly řečeny v samostatné disciplíně církevního práva. Církevní právo ve své původní podobě se však stalo spíše historickou disciplínou. Do praktické eklesiologie přecházejí z církevního práva otázky podoby církve a jejího právního postavení ve společnosti.“[14]

Veda cirkevného práva je prirodzenou súčasťou vied právnych.[15] Prof. Bušek k tomu uvádza citát z diela nemeckého právneho filozofa Walthera Schönfelda: „Metoda určuje předmět. Podle toho je otázka po juristické metodě práva církevního otázkou po jeho právní povaze. Přináleží-li mu, nemůže býti jinak poznáváno než juristicky, a každý jiný postup znamená jiný předmět.“[16] Plnosť vedeckého poznania cirkevného práva je možné dosiahnuť len užívaním metód juristických, zatiaľ čo aplikáciou teologických metód by bolo toto poznanie skreslené, a to tak, ako by bolo skreslené poznanie teológie užitím metód právnych.

Tak či onak, bolo by hrubou chybou izolovať cirkevné právo od praktickej teológie, pretože oba obory spolu úzko súvisia, spolupracujú a nemôžu existovať jeden bez druhého. Správne uvádza Karol Boor: „Jedno jest jisté, že výlučné právo vlastnictva ani jedna ani druhá věda osobovati si nemůže, a že církevní právo jakožto společný majetek společným majetkem zůstane i na dále, neb spravedlivé rozdělení jeho ani theoreticky ani prakticky provésti se nedá; a proto jedenkaždý nechať patří k té neb oné straně, má to právo, vysloviti náhledy a nárady své, když to cílem čistění pochopů za přiměřené a prospěšné drží bez toho, žeby pro své mužské slovo z druhé strany napadnutým býti mohl.“[17]

---

13 SMOLÍK, Josef, Úvod do *studia bohosloví I*, Praha, 1978, s. 225 a 228.

14 Tamže, s. 171.

15 JAMNICKÝ, Ján, *Kompendium…*, s. 8.

16 BUŠEK, Vratislav, *Studium práva církevního a jeho metody*, s. 7.

17 BOOR, Karel, *Zdánlivá bigamie*, s. 137.

3. Vývoj systému a vybraných inštitútov evanjelického práva trestného

3.1 Cirkevná ústava z roku 1893

Epochálnym prínosom Budapeštianskej synody, ktorá zasadala v hlavnom a sídelnom meste Uhorského kráľovstva v rokoch 1891 až 1894, bolo nepochybne uvedenie dlho pripravovanej prvej písanej cirkevnej ústavy do života.[18] Jediná písaná ústava tak nahradila nepísanú ústavu pozostávajúcu z vyznaní viery, písaných poriadkov štyroch dištriktov evanjelickej cirkvi, totiž dištriktov Preddunajského, Zadunajského, Banského a Potiského, ďalej z uznesení generálnych konventov, synodálnych kánonov, príslušných uhorských svetských zákonov, vládnych a ministerských nariadení,[19] obyčajové právo nevynímajúc. Ústava bola synodou prijatá 10. februára 1893, kráľom Františkom Jozefom potvrdená 18. marca 1893 a synodou vyhlásená 4. mája 1893.[20] Podľa ustanovenia § 4 zákonného článku XXVI:1790/1791 totiž zriadenie evanjelickej či reformovanej cirkvi nemohlo nadobudnúť účinnosť bez kráľovského schválenia, a to ani pre cirkev samotnú.[21] Schválená cirkevná ústava sa však stala súčasťou svetského právneho poriadku a bola záväzná i pre orgány verejnej moci.[22]

V Ústave z roku 1893 sa uplatňuje bipartícia trestných činov na prečiny a priestupky (§ 323 a 328 ods. 1).[23] Časť šiesta ústavy venovaná cirkevnému súdnictvu však nie je výlučným prameňom práva trestného, pretože procesný postup trestania priestupkov prenecháva Ústava z roku 1893 štatutárnej úprave dištriktuálnych konventov (§ 328 ods. 2).

---

18 MIKLER, Károly, *Magyar evangélikus egyházjog*, Budapest, 1906, s. 114.

19 CSECSETKA, Sámuel, *Magyarhoni evangélikus egyházjogtan II*, Pozsony, 1891, s. 319.

20 Ústava bola publikovaná v maďarskom znení i v slovenskom úradnom preklade pod názvom *Ústava cirkve kresťansko-evanjelickej a. v. krajiny uhorskej*, Budapešť, 1893, 263 s. Ďalej citujem podľa tohto vydania.

21 Slovenský preklad zákonného článku publikovaný napr. in: BUŠEK, Vratislav, HENDRYCH, Jaroslav, LAŠTOVKA, Karel, MÜLLER, Václav (eds.), *Československé církevní zákony II*, Praha, 1931, s. 897–904.

22 Porov. nález Najvyššieho správneho súdu zo dňa 15. mája 1930, publikovaný in: Sbírka nálezů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních, Praha, 1931, s. 608–610 (Boh. adm. 8606).

23 Slovenský úradný preklad nazýva prečiny (maď. *vétség*) nesprávne priestupkami. Pojem priestupku (maď. *kihágás*) sa v Ústave z roku 1893 nevyskytuje, ale definícia uvedená v § 328 zodpovedá chápaniu priestupkov ako súdne trestných činov.

Ústava z roku 1893 nepripúšťa správne trestanie. Ustanovenie § 95 výslovne stanoví: „Seniorálny dozorca a senior povinní sú úradníkov proti povinnosti svojej sa previnivších, pohoršlivého sebadržania, najprv otcovsky napomenúť, neskôr dôrazne k poriadku odkázať, a jestli by všetko toto neprospelo a patričného vyzdvihnutie z úradu v záujme všeobecnej cirkve potrebným byť sa dokázalo, v ohľade tomto zakročiť a toto popri vernom rozložení veci biskupovi predostrieť.“ Nadväzujúce ustanovenie § 122 stanoví: „Biskup a dištriktuálny dozorca ťahajú na zodpovednosť tých, ktorí sa od náuky cirkevnej vzďalujú, proti mravnosti sa prehrešujú, pohoršitedlný život vedú, úradné svoje povinnosti zanedbávajú, a pakliže by sa im nepodarilo takých na cestu pravdy a mravnosti zpäť priviesť, majú ich z úradu vyzdvihnúť a ich záležitosť k patričnému cirkevnému konsistorium preložiť.“[24] Cirkevné súdy trestajú len cirkevných úradníkov (§ 324).[25] Sústava cirkevných súdov pozostáva zo seniorálnych a dištriktuálnych súdov a súdu generálneho (§ 334).

Ústava rozlišovala štyri druhy trestov ukladaných za prečiny, a to výrokom vyslovené pokarhanie, peňažný trest do výšky 500 zlatých, odstránenie z úradu a odstránenie z úradu a spolu za neschopného vyhlásenie k vedeniu každého cirkevného i školského úradu (§ 326 ods. 1). Za priestupok bolo možné uložiť písomné napomenutie alebo peňažnú pokutu do výšky 50 zlatých (§ 328 ods. 1).

Skutkové podstaty celkom desiatich prečinov upravuje ústava v § 324 a 325. Krajnú nevôľu slovenských evanjelikov však vzbudil najmä prečin podľa § 324 písm. e), bič na tzv. panslavistov: „Cirkevný priestupok spácha ten cirkevný úradník […] ktorý právo svojho svobodného spolupôsobenia v [záležitosťach] cirkve, alebo svoje úradnícke postavenie k popudzovaniu proti uhorskému kráľovi, uhorskej vlasti a uhorskému národu používa.“[26] Právnik a kňaz Dušan Fajnor, píšuci pod pseudonymom Spectator, v roku 1912 k tomuto ustanoveniu poznamenáva: „Naša úradná cirkev si našla pobočné zamestnanie, politiku, a to politiku najošklivejšieho druhu, machiavelliskú: ratovať vlasť. Za každú cenu, tedy i neprávosťou a násilím,

---

[24] Ústava z roku 1893 označuje cirkevné súdy konzistóriami (§ 333).

[25] V tomto článku používam na označenie osoby zastávajúcej cirkevný úrad či cirkevnú hodnosť skratku *cirkevný úradník*. Podrobná úprava jednotlivých úradov a hodností sa nachádza v príslušných ustanoveniach cirkevných ústav, prípadne v štatutárnej, resp. zákonnej a podzákonnej úprave.

[26] Pripomeňme, že maďarčina nerozoznáva medzi maďarským (*magyar*) a uhorským (*magyar*).

lžou a klamom, ohňom a mečom, slovom: diabla vymietať skrze diablov, diabla nevlastenectva diablom cirkevnej tyrannie."[27]

Evanjelické cirkevné súdy v Uhorsku mali tak značný nápad prípadov, že Cirkevné listy zaviedli samostatnú rubriku *Z cirkevného súdobníctva*. Spectator píše napr. o prípade učiteľov Jura Chorváta a Martina Oríška z Brezovej pod Bradlom, ktorí boli verejným žalobcom Ferencom Trsztyénszkym, prešporským advokátom, stíhaní za údajnú podporu rozširovania detského časopisu Zornička, ktorý súkromne odoberala školská mládež. Seniorálne konzistórium ich nakoniec obžaloby zbavilo.[28]

3.2 Recepčná norma z roku 1919

Minister s plnou mocou pre správu Slovenska zasiahol do evanjelického cirkevného práva svojím nariadením o dočasných ustanoveniach pre cirkev ev. a. v. na Slovensku vydaným 30. januára 1919 v Žiline.[29] O okolnostiach prijatia tejto dočasnej úpravy biskup Dr. Jur Janoška píše: „Hneď po utíchnutí víchrice Svetovej vojny a na začiatku hotovených i očakávaných veľkých premien štátnych, a v očakávaní týchto premien i na cirkevnom poli, už na 4. november r. 1918 povolaní boli mnohí duchovní i svetskí mužovia zo seniorátov od Prešporku po Prešov a po Tisovec do Liptovského Sv. Mikuláša na poradu. […] Prítomní osvedčili sa jednomyseľne, že sriadia sa, len čo bude možné, ako samostatná evanjelická a. v. cirkev na Slovensku v rámci československého štátu. […] Keď na území Slovenska, ktoré patriť malo do Československej Republiky, neostal ani jeden z biskupov, keď tedy nebolo cirkevnej vrchnosti, požiadali sme prvého ministra pre Slovensko, dr. Vavru Šrobára, aby svolal evanjelických mužov na poradu o tom, ako chcú sriadiť pomery evanjelickej cirkvi. Porada sišla sa dňa 21. januára 1919 v Žiline (v budove reálky). […] Výsledok vážneho rokovania bol, že shromaždení ustálili zásady, podľa ktorých chcú cirkev sriadiť a spravovať a tým cieľom navrhli, aby na priechodnú dobu, kým sa pomery konsolidujú, vláda vymenovala touto poradou navrhnutých mužov za členov cirkevnej generálnej rady, ktorá bude veci cirkvi evanj. a. v. na Slovensku spravovať do tých čias, kým

[27] Spectator, *Súdy a súdy*, in: Cirkevné listy č. 1/1912, Liptovský Svätý Mikuláš, s. 20.

[28] Tamže, s. 21.

[29] Publikované napr. in: *Československé církevní zákony II*, s. 906–909.

sa bude môcť svolať zákonodarná synoda.“[30] Zvolený provizórny postup najviac zodpovedal synodálno-presbyterskému zriadeniu evanjelickej cirkvi a ustanoveniu § 4 zákonného článku XXVI:1790/1791.

Vydané nariadenie je vlastne cirkevnou recepčnou normou. Ustanovenie § 14 stanoví: „Všetky ustanovenia synodálneho zákona, ktoré sa tomuto nariadeniu neprotivia, ako aj rozsudky dosavadných súdnych stolíc ostanú v platnosti.“ Nariadenie prinieslo určité zmeny i pre organizáciu súdnictva, trestného i správneho. Sudcov seniorálnych a dištriktuálnych súdov mali zvoliť seniorálne a dištriktuálne cirkevné rady, generálna cirkevná rada mala zvoliť sudcov generálneho súdu zo svojho stredu (§ 7). Zápisničnou, rokovacou a úradnou rečou na cirkevných súdoch bola v prípade seniorálnych súdov bohoslužobná reč väčšiny príslušných cirkevných zborov, na dištriktuálnych súdoch a na generálnom súde slovenčina [§ 8 písm. b), c)].

3.3 Cirkevná ústava z roku 1921

Prípravné práce na novej cirkevnej ústave boli začaté dňa 21. januára 1920 v Modre administrátorom biskupstva Západného dištriktu Samuelom Zochom, ktorý synodálnemu výboru predniesol osnovu nového ústavného zriadenia. Úlohy boli rozdelené nasledovne: Samuel Zoch, autor textu Martinskej deklarácie, mal vypracovať úvodné ustanovenia a časť o administratíve, bratislavský advokát a poslanec Revolučného národného zhromaždenia Dr. Milan Ivanka mal vypracovať ustanovenia o volebnom práve, právnik a kňaz Dušan Fajnor mal vypracovať časť o školstve, kňaz Ján Palic mal vypracovať časť o hospodárení a konečne martinský advokát Dr. Ján Vanovič dostal za úlohu vypracovať časť venovanú cirkevnému súdnictvu.

Potom, čo generálna cirkevná rada schválila návrh novej cirkevnej ústavy vypracovaný prípravným synodálnym výborom, na svojom zasadnutí konanom 30. septembra 1920 sa uzniesla, že ešte pred otvorením synody rozpošle *Návrh na sriadenie evanjelickej a. v. cirkve na Slovensku* cirkevným zborom, aby sa s ním stihli včas oboznámiť.[31] Synoda bola zvolaná na 18. január 1921 do Trenčianskych Teplíc.[32]

---

[30] JANOŠKA, Jur, *Sriadenie a vývin cirkvi po roku 1918*, in: RUPPELDT, Fedor (ed.), *Almanach cirkvi evanjelickej a. v. na Slovensku z rokov 1919–1928 (do roku 1930)*, Turčiansky Svätý Martin, 1930, s. 27.

[31] *Návrh na sriadenie evanjelickej a. v. cirkve na Slovensku*, Banská Štiavnica, [1920], 77 s.

[32] JAMNICKÝ, Ján, *Kompendium…*, s. 84.

Prvé zasadnutie synody sa konalo od 19. januára do 4. februára 1921. V početných zasadnutiach jednotlivých výborov a v štrnástich plenárnych schôdzach bola vykonaná vlastná zákonodarná práca, pričom za podklad slúžil pripravený *Návrh*.[33] Pred zakončením prvého zasadnutia bol ustanovený redakčný výbor, aby štylisticky upravil vypracovanú osnovu synodálnych zákonov.[34] Cirkevná ústava bola po treťom čítaní schválená na druhom zasadnutí synody dňa 25. mája 1921. Ústava bola 10. mája 1922 schválená uznesením ministerskej rady a publikovaná ako vyhláška Ministerstva školstva a národnej osvety pod č. 61/1923 Sb. z. a n. Čiastka bola rozoslaná 9. apríla 1923.

Ústavu vo svojej štúdii z roku 1930 podrobil kritike dekan miškoveckej evanjelickej právnickej akadémie prof. Győző Bruckner, do roku 1919 profesor cirkevného práva na prešovskej evanjelickej právnickej akadémii. Vzhľadom k nútenému vysídleniu prešovskej akadémie do Miškovca nepísal prof. Bruckner *sine ira et studio*. Napriek tomu je jeho práca najpodrobnejším rozborom Ústavy z roku 1921.

Tým viac vyniká jeho chvála nového usporiadania evanjelického cirkevného súdnictva na Slovensku podľa Ústavy z roku 1921. Poukazuje na to, že Ústava z roku 1893 nezohľadňovala najnovší vývoj vedy trestného práva a civilného procesu. Jej terminológia bola na mnohých miestach pochybená a zastaraná.[35] Medzi kladmi Ústavy z roku 1921 vypočítava dôsledné oddelenie cirkevnej správy a cirkevného súdnictva,[36] ďalej vyzdvihuje, že kladie väčší dôraz na odbornosť sudcov a uzatvára: „Časť slovenskej evanjelickej cirkevnej ústavy týkajúca sa súdnictva je výsledkom skutočne dôkladnej a starostlivej práce, a spolupráca advokátov, ktorí boli na synode v hojnom počte zastúpení, je zreteľná. Cirkevné súdnictvo týmto získalo úpravu zodpovedajúcu moderným zásadám procesného práva.“[37]

---

33 Tamže, s. 85.

34 JANOŠKA, Jur, *Synoda roku 1921*, in: RUPPELDT, Fedor (ed.), *Almanach cirkvi evanjelickej…*, s. 32.

35 BRUCKNER, Győző, *A szlovenszkói ág. hitv. ev. egyház alkotmánya*, in: *Emlékkönyv az ágostai hitvallás négyszázados évfordulója ünnepére*, Miskolc, 1930, s. 243, resp. v nemeckom preklade BRUCKNER, Viktor, *Die Verfassung der ev. Kirche A. B. in der Slowakei*, in: *Gedenkbuch anlässlich der 400-jährigen Jahreswende der Confessio Augustana*, Leipzig, 1930, s. 217.

36 V maďarskej evanjelickej cirkvi sa po oddelení súdnictva od správy len volalo. Porov. RÉVÉSZ, Emeric, KOVÁTS, J. Stephen, RAVASZ, Ladislaus, *Hungarian Protestantism*, Budapest, 1927, s. 123.

37 BRUCKNER, Győző, *A szlovenszkói ág. hitv. ev. egyház alkotmánya*, s. 244, resp. BRUCKNER, Viktor, *Die Verfassung der ev. Kirche A. B. in der Slowakei*, s. 219.

Uplatňuje sa bipartícia trestných činov, teda rozdelenie na cirkevné priestupky a cirkevné prečiny (§ 310). Cirkevné prečiny sú taxatívne vymenované v § 312, zatiaľ čo cirkevnými priestupkami sú „všetky menšie narušenia zákonného poriadku, menej významné previnenia, zameškania, neslušnosti, ktoré nie sú vyhlásené za cirkevné prečiny“ (§ 311 ods. 1). Systém skutkových podstát bol z väčšej časti prevzatý z predchádzajúcej právnej úpravy. Bola vypustená skutková podstata trestného činu tzv. panslavizmu a bola pridaná skutková podstata kombinujúca civilnú zodpovednosť za spôsobenú škodu s trestnou zodpovednosťou [§ 312 písm. e)].

Ústava v ustanovení § 315 zavádza štyri okolnosti vylučujúce trestateľnosť: nepríčetnosť (v dôsledku absencie úpravy všeobecných znakov trestného činu), oprávnenú sebaobranu, donútenie násilím (*vis absoluta*) alebo vážnym vyhrážaním (*vis compulsiva*). Zvláštnou okolnosťou je, „keď sa [páchateľ prečinu] pred pojednávaním zriekol úradu a prečin nie je taký ťažký, že by mohol mať za následok aj vypovedanie ztraty spôsobilosti na akýkoľvek cirkevný alebo školský úrad“. Ide o zvláštny prípad účinnej ľútosti. Nedostatkom ustanovenia je, že nerozoznáva medzi okolnosťami vylučujúcimi protiprávnosť a dôvodmi zániku trestnej zodpovednosti – i obranca bude preto páchateľom trestného činu.

Ústava z roku 1921 v zásade prevzala systém trestov predchádzajúcej ústavy. Tresty, ktoré umožňovala ukladať za prečiny, sú nasledovné: súdne vyslovené zazlenie a pokarhanie, peňažný trest do výšky 5 000 Kč, strata úradu alebo pozbavenie hodnosti; strata úradu alebo hodnosti, ako aj dočasné pozbavenie aktívneho a pasívneho volebného práva na akýkoľvek cirkevný alebo školský úrad alebo hodnosť, najviac na 5 rokov; strata úradu alebo hodnosti a súčasne i navždy strata spôsobilosti zastávať cirkevný a školský úrad alebo hodnosť, v odôvodnených prípadoch súd môže vysloviť, že strata úradu sa netýka penzijných nárokov odsúdeného alebo jeho rodiny (§ 313 ods. 1).

Výkon peňažného trestu mohol byť odložený až na dobu troch rokov (§ 313 ods. 2). Nejednalo sa však o podmienečný odklad výkonu trestu. Dr. Milan Katreniak, advokát v Novom Meste nad Váhom a seniorálny dozorca Nitrianskeho seniorátu, uvádza, že v čase konania Trenčianskoteplickej synody už bol v Československu účinný zákon č. 562/1919 Sb. z. a n., o podmienečnom odsúdení a podmienečnom prepustení, ktorý umožňoval uloženie peňažného trestu s podmienečným odkladom výkonu. Po analýze oboch právnych textov poznamenáva:

„Z tohoto stručného porovnania našej Cirkevnej ústavy s Písmom svätým a zákonom o podmienečnom odklade trestu ide najavo, že svetský zákon predišiel našu Cirkevnú ústavu vo vykonávaní lásky Pánovej uzákonením inštitúcie podmieneč-ného odkladu trestu.“[38]

Prof. Győző Bruckner však vyzdvihuje, že ústava umožnila, aby súd vyslovil, že strata úradu alebo hodnosti sa netýka penzijných nárokov odsúdeného.[39] Ide o vzorný prejav zásady personality trestu, zásady individualizácie použitých sankcií a zásady humanity sankcií.

Za priestupok mohol seniorálny samosudca uložiť cirkevnému úradníkovi písomné pokarhanie alebo peňažitú pokutu až do výšky 400 Kč (§ 311 ods. 2).

Súdna sústava pozostávala zo seniorálnych samosudcov, ďalej zo seniorálnych a dištriktuálnych súdov a generálneho súdu. Konanie pred seniorálnym samosud-com sa začínalo o priestupkoch a vymenovaných prečinoch (§ 329).

Obzvlášť prepracované je exekučné konanie. Ústava z roku 1921 ako jediná z ústav popri tradičnom exekučnom spôsobe zrážkami zo mzdy uvádza i auto-nómnu úpravu exekúcie postihom hnuteľných vecí (§ 382). Ústava tak obsahuje okrem iného i úpravu námietok povinného týkajúcich sa súpisu hnuteľných vecí (§ 383), ďalej úpravu excindačnej žaloby (§ 385) a dražby (§ 386). V dôsledku aplikačnej prednosti evanjelického cirkevného práva pred ustanoveniami svetských právnych predpisov by tak napr. i osoba, ktorá by nebola údom evanjelickej cirkvi, musela podať excindačnú žalobu (žalobu o vylúčenie veci z exekúcie) jedine na evanjelický cirkevný súd.

Ústava neobsahuje výpočet vecí vylúčených z exekúcie. Avšak vzhľadom k § 3, ktorý stanoví, že evanjelická cirkev „jedine Sväté Písmo pokladá za pravidlo viery a života“, dovodíme priamu použiteľnosť príslušných veršov Písma Svätého.[40]

Ústava z roku 1921 zavádza i prvky administratívneho trestania cirkevných úradníkov. Ustanovenie § 135 stanoví: „Nedbalcov senior najprv napomenie, potom pokutuje poriadkovou pokutou do 100 Kč v prospech generálneho fondu.“

---

38 KATRENIAK, Milan, *Cirkevné trestné činy a tresty*, in: Cirkevné listy č. 11/1935 (24. mája 1935), Liptovský Svätý Mikuláš, s. 218.

39 BRUCKNER, Győző, *A szlovenszkói ág. hitv. ev. egyház alkotmánya*, s. 247, resp. BRUCKNER, Viktor, *Die Verfassung der ev. Kirche A. B. in der Slowakei*, s. 222.

40 Ex 22, 26 a Dt 24, 12–13 *per analogiam*.

Obdobnú právomoc získali i biskupi, avšak mohli uložiť poriadkovú pokutu až do výšky 200 Kč (§ 159).[41]

Zrejme v dôsledku toho, že osnovu ustanovení týkajúcich sa administratívneho a súdneho trestania vypracovali odlišní autori, vznikla nedôslednosť spočívajúca v tom, že nedošlo k prepojeniu ustanovení § 135 a 159 s § 311 ods. 2. Preto je nutné vykladať § 311 ods. 2 tak, že ak trest uložený seniorom alebo dištriktuálnym biskupom v správnom konaní nedosiahol svoj účel, malo sa seniorálne, resp. dištriktuálne predsedníctvo (v texte chybne *predstavenstvo*) obrátiť na seniorálneho samosudcu, aby začal konanie o priestupku.

Absolútnou novinkou je zavedenie tretieho subsystému trestného práva, ktorý Ústava z roku 1921 upravuje vo svojej časti deviatej nazvanej *Cirkevno-sborová kázeň (Disciplína)*.[42] V § 388 nachádzame legálnu definíciu biblickej cirkevnej disciplíny: „Sborová kázeň je bratské napomenutie a potrestanie údov cirkve, ktor[í] bludným učením a bezbožným životom cirkev pohoršujú a ohrožujú jej čistotu i svoje vlastné spasenie.“ Veľmi chvályhodné je, že § 389 uvádza i účel cirkevnej disciplíny: „Cieľom cirkevnej kázne je zachovať dušu hriešnika ku spaseniu [1Kor 5–6] a udržať zdravie duchovného, mravného cirkevného života.“ Zborovú disciplínu vykonával v zbore duchovný (§ 390), a to na údoch zboru po ich konfirmácii (§ 391). Podľa § 392 „[sborová] kázeň stíha pri údoch neveru, nepravé, Božiemu slovu a vierovyznaniu cirkve odporujúce učenie, zlorečenie Bohu, pohrdanie Božími službami a sviatosťami, ako aj cirkevným sobášom, nevernosť vydaním reversu, ďalej všetky zjavné skutky tela [Ga 5, 19–21], ktoré sú v Božích prikázaniach zakázané.“ Sankciami uvedenými v § 393 sú napomenutie, verejné pokarhanie v zborovom konvente, vylúčenie z cirkevných úradov a hodností a pozbavenie volebného práva. Ak však majú posledné dve menované sankcie postihnúť úd zboru, ktorý zastáva cirkevnú hodnosť, vec patrí pred riadny cirkevný súd. V § 394 sa stanoví, že „[keď] kázňou stihnutý úprimne oželie hriech a život svoj polepší, môže mu sborové presbyterium vrátiť pasívne i aktívne volebné právo, ktoré mu […] bolo odobraté.“

---

[41] O vývoji disciplinárnej právomoci evanjelických biskupov komplexne pojednáva BOLERATZKY, Lóránd, *A magyar evangélikus püspöki intézmény egyházjogi és egyházkormányzati szerepe és jelentősége*, Miskolc, 1941, s. 98–100.

[42] O okolnostiach prijatia úpravy cirkevnozborovej disciplíny sa pojednáva in: *Rokovanie o cirkevno-sborovej* kázni (disciplíne), in: Cirkevné listy č. 5–6/1921, Liptovský Svätý Mikuláš, s. 118–122.

Napriek tomu, že úprava trestného práva v Ústave z roku 1921 je mimoriadne kvalitná, začína sa prejavovať nedostatočná prepojenosť troch subsystémov evanjelického trestného práva (trestné právo *largo sensu*), totiž súdneho trestania (trestné právo *stricto sensu*), správneho trestania a cirkevnej disciplíny.

3.4 Neschválená cirkevná ústava z roku 1940

Na štátoprávne premeny, ktoré nastali po vyhlásení Slovenského štátu, bola evanjelická cirkev nútená reagovať i prípravou novej cirkevnej ústavy. Zvolaná synoda zasadla trikrát. Na schôdzi prvého zasadnutia 14. júna 1939 v Liptovskom Svätom Mikuláši schválila zákon o vypustení nemeckých veriacich zo zväzku evanjelickej cirkvi, a to na priamu žiadosť zborov nemeckého bohoslužobného jazyka.[43] Ako píše synodál Ľudovít Šenšel, senior liptovský, „proti svojmu lepšiemu presvedčeniu a na nátlak vládnych kruhov" bolo do Bratislavy na 9. január 1940 zvolané druhé zasadnutie synody, na ktorom bol prijatý zákon o prispôsobení niektorých ustanovení Ústavy z roku 1921 zmeneným štátoprávnym pomerom a zákonu o vypustení nemeckých veriacich zo zväzku evanjelickej cirkvi. Prijatý zákon však vláda odmietla schváliť a trvala na vypracovaní celkom novej ústavy. Preto bolo zvolané tretie zasadnutie synody do Tatranskej Lomnice. Zasadalo sa od 19. februára do 2. marca 1940. Na tomto zasadnutí bola vypracovaná a prijatá nová cirkevná ústava, ktorá bola 10. marca 1940 predložená vláde na schválenie.[44]

Systematika Ústavy z roku 1940 je nanajvýš pozoruhodná.[45] Okrem prvej časti (Základné ustanovenia) a štvrtej časti (Záverečné ustanovenia), obsahuje druhú časť, ktorá nesie nadpis *Cirkev ako spoločenstvo veriacich* a tretiu časť s nadpisom

---

[43] Tento cirkevný zákon bol publikovaný pod č. 69/1940 Sl. z. Odtrhnuté nemecké zbory následne vytvorili Nemeckú evanjelickú cirkev augsburského vyznania v Slovenskej republike, ktorej ústava bola publikovaná pod č. 174/1942 Sl. z. Táto ústava bola zrušená uznesením Zboru povereníkov Slovenskej národnej rady zo dňa 3. augusta 1945, zákon o vypustení nemeckých veriacich zo zväzku evanjelickej cirkvi bol zrušený na prvom zasadnutí Modranskej synody dňa 13. mája 1951. Cirkevné zbory zrušenej nemeckej cirkvi boli inkorporované do Slovenskej evanjelickej cirkvi. Podstatná časť nemeckých evanjelikov z územia Slovenska odišla v roku 1945, resp. bola v nasledujúcich rokoch odsunutá. Porov. PETRÍK, Borislav (ed.), *Evanjelická encyklopédia Slovenska*, Bratislava, 2001, s. 238.

[44] ŠENŠEL, Ľudovít, *Čo je v piesni, nech sa kliesni*, in: Cirkevné listy č. 1/1944 (14. januára 1944), Liptovský Svätý Mikuláš, s. 9.

[45] Text prijatej ústavy bol publikovaný pod názvom *Ústava Slovenskej evanjelickokresťanskej cirkvi augsburského vyznania v Slovenskej republike*, Prešov, [1940], 125 s. Ďalej citujem podľa tohto vydania.

Cirkev ako právne spoločenstvo. Práve na tejto ústave sa odzrkadľuje praktický význam nevyhnutnej spolupráce právnikov a teológov pri tvorbe cirkevnoprávnych predpisov. Druhá časť obsahuje programové normy, prevažne normy bez sankcií, ktoré určujú smerovanie cirkvi ako spoločenstva veriacich – obdobne, ako napr. v katolíckej cirkvi dokumenty ekumenického koncilu. Tretia časť upravuje administratívne rozdelenie cirkvi, správu cirkvi, ďalej upravuje výkon zákonodarnej moci synodou, cirkevné školstvo, hospodárenie a konečne súdnictvo cirkvi. Tretia časť, napísaná právnym jazykom, poskytuje ochranu hodnotám vyhláseným v druhej časti, ktorú vypracovali teológovia, a to tým, že sankcionuje porušenie noriem druhej časti formou právnej zodpovednosti.

V samom závere druhej časti, na prechode k úprave usporiadania cirkvi ako právneho spoločenstva, sa nachádza oddiel s nadpisom *Sebaobrana cirkvi ako spoločenstva veriacich* (§ 59–90), v ktorom je obsiahnutá nová, podrobná kodifikácia cirkevnej disciplíny, ktorá je výsledkom dlhoročných diskusií a polemík zvedených po roku 1921 na stránkach cirkevných periodík.[46] Zostáva zachovaný prienik cirkevnej disciplíny a súdneho trestania: zbaviť cirkevného úradníka zastávanej hodnosti možno len v súdnom konaní, nie pri výkone cirkevnozborovej disciplíny [§ 87 ods. 1, písm. e)]. Druhý oddiel tretej časti obsahuje sekciu s nadpisom *Zodpovednosť jednotlivcov* (§ 173–176). Na tomto mieste sú uvedené súhrnné ustanovenia o správnom trestaní cirkevných úradníkov. Ústava z roku 1940 v šiestom oddiele tretej časti nazvanom *Súdnictvo* obsahuje úpravu súdneho trestania.

Zachováva sa tradičná bipartícia trestných činov na prečiny (§ 353, 354) a priestupky (§ 359). Nedostatočné prepojenie správneho a súdneho trestania, ako bolo popísané pri rozbore príslušných ustanovení Ústavy z roku 1921, je však v prípade Ústavy z roku 1940 vyriešené. Priestupky, stále poňaté ako trestné činy, sa trestajú obdobne ako správne delikty podľa § 174 (§ 359 ods. 1), teda v správnom konaní.[47] Ústava však neobsahuje ustanovenia, na základe ktorých by

[46] Za všetky príspevky menujme JAMNICKÝ, Ján, *Cirkevno-sborová kázeň*, in: Viera a veda, Časopis venovaný vedeckým záujmom evanjelikov na Slovensku, Bratislava, 1931, s. 15–26, 62–77, 120–132, 164–174, 203–213; 1932, s. 24–33, 56–66, 106–116, 165–172, 210–222; 1933, s. 25–36, 80–82, 120–131, 158–177, 198–225 (nedokončený).

[47] Pripomeňme, že i v katolíckom práve kanonickom je možné za určitých podmienok ukladať trestnoprávne sankcie v správnom konaní (*per decretum extra iudicium*). Porov. kán. 1718 § 1, 3° CIC/1983.

bolo možné stanoviť deliacu čiaru medzi priestupkami a správnymi deliktami – zamýšľaným kritériom bola zrejme intenzita prehrešku.

Ústava z roku 1940 prevzala z Ústavy z roku 1921 systém trestov, ktoré možno uložiť za prečiny, bez zmeny (§ 355). Návrh Dr. Milana Katreniaka sa žiaľ neuplatnil. Za správne delikty a priestupky, ktoré sa trestali obdobne ako správne delikty (§ 359 ods. 1), mohol senior uložiť pokutu až do výšky 500 Ks, biskup až do výšky 1 000 Ks (§ 174 ods. 1).

Skutkové podstaty trestných činov boli prevzaté z predchádzajúcej úpravy bez väčších zmien (§ 354). Ústava sa však vrátila k usporiadaniu súdnej sústavy podľa úpravy prijatej na Budapeštianskej synode, došlo teda k vypusteniu úradu seniorálneho samosudcu zo súdnej hierarchie (§ 360).

Veľké zmeny však zaznamenala úprava sankcií, ktoré sa mali ukladať pri výkone cirkevnozborovej disciplíny. Stupne cirkevnej disciplíny sa zo štyroch rozrástli na dvojnásobok. Medzi významné zmeny patrí zavedenie sankcie vylúčenia previnivšieho sa z prijímania Večere Pánovej zborovým presbyterstvom [§ 87 písm. f)], podmienečné vylúčenie zo zboru na jeden rok; v prípade, že sa previnivší neosvedčil, mohol ho so súhlasom seniora zborový konvent vylúčiť zo zboru [písm. g)]. Najvyššou sankciou bolo vyobcovanie previnivšieho sa zo zväzku Slovenskej evanjelickej cirkvi zborom biskupov na návrh zborového konventu a so súhlasom seniorského úradu [písm. h)]. Vzhľadom k závažnosti sankcií Ústava z roku 1940 upravila možnosť jednostupňového opravného prostriedku (bližšie neurčeného) v prípade písm. f) na zborový konvent, v prípade písm. g) na seniorálne presbyterstvo a v prípade písm. h) na generálne presbyterstvo (§ 87 ods. 2).

Ústava bola 26. februára 1941, po mnohých urgenciách, nakoniec vrátená vládou synode na prepracovanie.[48] Synodálny výbor sa uzniesol na tejto zásadnej odpovedi: „Hoci medzi pripomienkami sú mnohé, ktoré môžeme prijať a ochotne prijmeme, jednako sú medzi nimi aj také, ktoré by synoda nemohla odhlasovať, lebo by sa zriekla viacstoročných autonomných práv cirkevných, takže by ťažko vybojovaná a celé storočia úzkostlive chránená autonómia evanjelickej cirkvi úplne zmizla. […] Ale najbolestnejšie sa nás dotklo, že pripomienky – chtiac alebo nechtiac – snižujú našu cirkev na úroveň obyčajných spolkov, ako by evanjelická cirkev nebola podľa Božského práva, ale iba akousi náboženskou spoločnosťou. Popiera sa v nich našej cirkvi historický vývoj a vybudovaný stav zákonitosti jej

[48] ŠENŠEL, Ľudovít, *Čo je v piesni, nech sa kliesni*, s. 9.

jestvovania a hľadí sa na ňu ako na novovzniklú, hoci verejnoprávnu inštitúciu, ale povahy čisto spolkovej. Preto nepriznáva sa nám možnosť činnosti v prospech štátu a tak v prospech všetkých občanov, a mali by sme byť zatisnutí len do najužšieho rámca cirkevného, (lepšie náboženského) života, bez voľnosti myslenia a nazierania na veci tohto sveta; iba so slobodou náboženského presvedčenia, aby tak chabla a ochabúvala naša verejná činnosť. – Voči tomuto zdôrazňujeme, že naša cirkev nie je len akousi náboženskou spoločnosťou, ale je cirkvou práve tak ako je cirkev rímskokatolícka; je Božou ustanovizňou a nielen akýmsi cirkevno-náboženským spolkom, zriadeným a riadiacim sa spolkovým právom; je cirkvou so všetkými vlastnosťami a prívlastkami, právami a povinnosťami, úlohami, určením a poslaním vo svete cirkvi Božej, cirkvi Kristovej.“[49]

Jednou z hlavných vládnych pripomienok bola práve kritika zaradenia druhej časti, venovanej najmä pastorácii, vzdelávaniu, diakonii a cirkevnej disciplíne, do textu cirkevnej ústavy. Synodálny výbor zaujal jednoznačné stanovisko: „A je celkom nesprávne tvrdenie, že by sa synoda ako zákonodárny sbor cirkvi nemala a nemohla zaoberať aj vieroučnými a vôbec vnútorno-cirkevnými, duchovnými, mravnými a mravno-náboženskými a hoci aj otázkami čisto pastorálneho rázu. Veď popri právnych zákonoch sú aj duchovné, mravné a mravno-náboženské zákony a sú aj dogmatické kánony a dekréty, i prakticko-teologické pravidlá a ustanovenia. Tvrdeniu, ktoré by činnosť synody chcelo obmedziť len na tvorenie právnych predpisov, protirečia celé dejiny kresťanskej cirkvi.“[50]

Šikanózny postup vlády pokračoval, rokovania o zmene ústavy sa preťahovali a tak 13. júna 1942 vypršalo funkčné obdobie synody bez toho, aby ňou boli navrhované zmeny vôbec prerokované.[51] Štátne orgány neposudzovali ústavu z hľadiska vzťahu cirkvi k štátu, ale zasahovali do zásadných teologických otázok evanjelickej cirkvi. Ďalšia synoda sa zišla 1. júna 1944 v Turčianskom Svätom Martine a uzniesla sa, že štyri roky neschválenú ústavu je treba zmeniť. Vzhľadom k nadchádzajúcim udalostiam ústava platnosť a účinnosť nikdy nenadobudla.[52]

[49] Tamže, s. 10.

[50] Tamže, s. 11–12.

[51] Tamže, s. 15.

[52] ŽILÁK, Ondrej, *Dejiny ECAV na Slovensku v rokoch 1918–1948*, in: UHORSKAI, Pavol (ed.), *Evanjelici v dejinách slovenskej kultúry 3*, Liptovský Mikuláš, 2002, s. 120–121.

Bola však nielen východiskom pre Ústavu z roku 1951, ale i mimoriadne kvalitným právnym textom, jedným z vrcholov evanjelickej konštitucionalistiky.

3.5 Cirkevná ústava z roku 1951

Sotva bola niektorá z evanjelických cirkevných ústav tak poznamenaná dobou svojho vzniku ako práve Ústava z roku 1951. Bola prijatá 9. októbra 1951 na zasadnutí synody v Modre.[53] Cirkev sa tak vo svojom zriadení zaviazala podporovať budovateľské úsilie ľudovodemokratického štátu (§ 7 ods. 2), bola donútená strpieť zasahovanie štátu do rýdzo cirkevných záležitostí, napr. do voľby farárov (§ 93 ods. 1), seniorov a konseniorov (§ 109 ods. 1), dištriktuálnych biskupov (§ 115 ods. 2), vedúceho úradníka generálnej biskupskej kancelárie [§ 125 písm. h)] i generálneho biskupa (§ 134), ktorých nebolo možné zvoliť bez predchádzajúceho súhlasu príslušných štátnych orgánov.

Ústava z roku 1951 je ústavou cirkvi spútanej okovami totalitného štátu. Napriek tomu však zreteľne nadväzuje na Ústavu z roku 1940, ktorej systematiku i mnohé ustanovenia preberá. Tak sa ustanovenia o cirkevnej disciplíne dostávajú do novej ústavy v síce oklieštenej podobe, avšak so zachovaním väčšiny právne relevantných ustanovení (§ 37–57). Zachováva sa bipartícia trestných činov na priestupky a prečiny (§ 228). Bolo však opustené systematické usporiadanie správneho trestania načrtnutého v Ústave z roku 1940. Došlo k nesystematickému kroku, na základe ktorého bolo možné priestupky trestať v súdnom i správnom konaní (§ 229 ods. 1). Takto došlo k zotretiu rozdielov medzi administratívnym a súdnym trestaním a dodajme, že aj k oslabeniu procesných práv strany, proti ktorej sa konanie vedie.

Úprava súdneho trestania je veľmi stručná (§ 226–273). Došlo k zavedeniu mnohých nových inštitútov trestného práva hmotného i procesného, celkovo však úprava cirkevného súdnictva pôsobí neblahým dojmom, že do nej boli poňaté len zlepšenia bez prevzatia tých ustanovení zo staršej právnej úpravy, ktoré mali zdokonaliť. Pri každom súde bol tak zriadený stály úrad verejného žalobcu (§ 244), systém skutkových podstát bol však nahradený krajne neurčitým ustanovením o disciplinárnej zodpovednosti cirkevných úradníkov (§ 227). Ústava z roku 1951

[53] Ústava bola publikovaná pod názvom *Cirkevná ústava Slovenskej evanjelickej cirkvi augsburského vyznania v Československej republike*, napr. in: HAIS, Karel (ed.), *Vnitřní předpisy církví a náboženských společností v Československu (nekatolické denominace)*, Praha, 1990, s. 308–380. Ďalej citujem podľa tohto vydania.

podrobne stanoví náležitosti rozsudku (§ 251 ods. 2), celkom však vynechala ustanovenia o priebehu konania pred súdom.

Súdna sústava bola zjednodušená zrušením seniorálnych súdov. Pozostávala teda naďalej z dvoch dištriktuálnych súdov a generálneho súdu (§ 234). Novinkou je zavedenie mimoriadneho cirkevného súdu (§ 238), ktorý súdil trestné činy, ktorých „by sa prípadne dopustili generálny biskup, generálny dozorca, biskupi alebo dozorcovia dištriktov". Mimoriadnym súdom bol generálny súd, ktorý by rozhodoval „v plenárnom senáte pod predsedníctvom predsedov generálneho súdu a za účasti prísediacich z každého seniorátu, ako aj za účasti dvoch zapisovateľov." Úrad verejného žalobcu by v prípade žaloby proti menovaným cirkevným hodnostárom zastával generálny konvent za prítomnosti nadpolovičnej väčšiny konventuálov. Ide o najprepracovanejšiu úpravu impeachmentu v dejinách evanjelického práva trestného.

Ústava z roku 1951 sa stále pridržiava systému trestov ukladaných v súdnom konaní tak, ako ho poznala Ústava z roku 1921 i Ústava z roku 1940, iba horná hranica trestnej sadzby peňažného trestu bola zvýšená na 10 000 Kčs (§ 230). Tieto tresty nazýva ústava trestami disciplinárnymi. Okrem nich pozná tiež tresty poriadkové, ktoré sa ukladali za priestupky a správne delikty. Týmito trestami boli napomenutie a peňažná pokuta až do výšky 1 000 Kčs (§ 229 ods. 1). Sankcie ukladané pri výkone cirkevnej disciplíny sa oproti Ústave z roku 1940 významne nezmenili (§ 53).

3.6 Cirkevná ústava z roku 1993 a platná právna úprava

Evanjelická cirkev reagovala na zmeny vo svetskom právnom poriadku, ktoré nastali po 10. decembri 1989, teda po prevrate v Československu, zvolaním synody. Zákonodarný zbor cirkvi na svojom zasadnutí, ktoré sa konalo 4. júna 1991 v Liptovskom Hrádku, schválil cirkevný ústavný zákon č. 2/1991, ktorý novelizoval Ústavu z roku 1951, pričom došlo k zrušeniu ustanovení umožňujúcich kontrolu cirkvi štátom. Tento postup umožnila Listina základných práv a slobôd, ktorá nadobudla účinnosť 8. februára 1991. Išlo však len o provizórne opatrenie, pretože už 22. júna 1993 bola na synode v Uhrovci prijatá nová cirkevná ústava,[54]

[54] PETRÍK, Borislav (ed.), *Evanjelická encyklopédia Slovenska*, s. 63.

ktorá v novelizovanej podobe platí dodnes.[55] Táto ústava je vôbec prvým zriadením cirkvi, ktoré nadobudlo účinnosť bez štátneho schválenia.

Ústava z roku 1993 ako prvá prenecháva úpravu trestného práva osobitným cirkevným zákonom. Nachádzame v nej preto len základné ustanovenia týkajúce sa základných rysov cirkevnej disciplíny (čl. 13) a cirkevného súdnictva (čl. 34–39).[56]

Organizáciu súdnictva upravuje cirkevný zákon č. 5/1999, o cirkevných súdoch. Súdna sústava pozostáva z dištriktuálnych súdov a generálneho súdu (čl. 35 ods. 2 Ústavy z roku 1993).

Platná právna úprava opustila delenie trestného práva na tri subsystémy, ako ich poznala Ústava z roku 1921, Ústava z roku 1940 a čiastočne i Ústava z roku 1951. Trestné právo je redukované na dva subsystémy – správne trestanie, prostredníctvom ktorého je možné postihovať i cirkevníkov, ktorí nezastávajú cirkevné úrady, a súdne trestanie. Oba subsystémy sa však odlišujú len procesnou úpravou, hmotnoprávnu úpravu majú zhodnú. Ide zrejme o reminiscenciu na právnu úpravu trestania priestupkov podľa Ústavy z roku 1951.

Hmotnoprávnu úpravu oboch subsystémov nachádzame v cirkevnom zákone č. 3/2004, o disciplinárnych previneniach. Ako už názov tohto zákona napovedá, zavádza monopartíciu trestných činov, ktoré nazýva disciplinárnymi previneniami (§ 2 ods. 1). Výpočet skutkových podstát disciplinárnych previnení je uvedený v § 5 zákona, je však demonštratívny, čo je v rozpore so zásadou *nullum crimen sine lege scripta*, deklarovanou v ustanovení § 2 ods. 1 zákona.

Všeobecným procesným predpisom je cirkevný zákon č. 2/2004, o disciplinárnom konaní. Disciplinárnymi orgánmi sú zborové presbyterstvo, predsedníctvo vyššej cirkevnej organizačnej jednotky,[57] presbyterstvo vyššej cirkevnej organizačnej jednotky, predsedníctvo cirkvi a cirkevný súd (§ 6 ods. 1). Cirkevný súd ako disciplinárny orgán prejednáva disciplinárne previnenia podľa cirkevného zákona č. 1/2004, o konaní na cirkevných súdoch (§ 6 ods. 7). Avšak tento zákon

---

55 *Zborník cirkevnoprávnych predpisov ECAV na Slovensku v platnom znení* je k dispozícii na webových stránkach evanjelickej cirkvi: <http://ecav.sk/?p=Aktual/dokuatlac> (31. 7. 2016).

56 Na tomto mieste pojednávam len o platnom práve evanjelickej cirkvi, i keď jej trestné právo zaznamenalo od roku 1993 niekoľko podstatných zmien.

57 Cirkevná organizačná jednotka (COJ) je legislatívna skratka zavedená čl. 14 Ústavy z roku 1993, resp. § 1 cirkevného zákona č. 1/1996, o cirkevných organizačných jednotkách a ich vzájomných vzťahoch. Cirkevnou organizačnou jednotkou je cirkevný zbor, seniorát, dištrikt a Evanjelická cirkev a. v. na Slovensku.

vo svojom § 28 ods. 1 stanoví: „Ak tento cirkevný zákon neobsahuje osobitné ustanovenia, týkajúce sa disciplinárneho konania pred cirkevnými súdmi, vzťahujú sa na disciplinárne konanie primerane všeobecné ustanovenia tohto zákona." Z citovaného ustanovenia vyplýva, že napriek tomu, že konanie pred cirkevnými súdmi je disciplinárnym konaním (§ 6 ods. 1 zákona o disciplinárnom konaní), pri disciplinárnom konaní vedenom cirkevnou organizačnou jednotkou sa subsidiárne použije nelogicky práve zákon o konaní na cirkevných súdoch, ktorý má však zo systematického hľadiska povahu zákona špeciálneho.

Platná právna úprava dáva jednoznačne prednosť administratívnemu trestaniu pred súdnym. Cirkevné súdy v trestnej jurisdikcii prejednávajú len disciplinárne previnenia členov predsedníctva cirkvi a predsedníctiev dištriktov, členov cirkevných súdov a disciplinárne previnenia kňazov v súvislosti s rozvodom manželstva [§ 6 písm. a) zákona o konaní na cirkevných súdoch]. Všetky ostatné prípady sa *a contrario* prejednajú v správnom konaní.

Ústava z roku 1993 obsahuje len ustanovenia spresňujúce podmienky uloženia trestu vylúčenia z evanjelickej cirkvi (čl. 13 ods. 3, 4). Tresty nazýva disciplinárnymi postihmi (čl. 13 ods. 1) a ohľadom podrobností odkazuje na zákonnú úpravu (čl. 13 ods. 2). Tá sa nachádza v § 6 cirkevného zákona č. 3/2004, o disciplinárnych previneniach, a je jednotná pre oba subsystémy trestného práva – súdne i správne trestanie. Na rozdiel od ústavy nazýva tresty disciplinárnymi opatreniami, ktoré sú nasledovné: napomenutie, verejné napomenutie, peňažná pokuta do výšky 10 000 Sk [331,94 €], zastavenie výkonu funkcie až na dobu 6 mesiacov, odvolanie z funkcie, odňatie práva vykonávať kňazskú a diakonskú službu v rámci evanjelickej cirkvi, podmienečné vylúčenie z cirkvi a vylúčenie z cirkvi (§ 6 ods. 1). Disciplinárne opatrenie verejného napomenutia a odvolania z funkcie možno podmienečne odložiť na skúšobnú dobu s maximálnou dĺžkou trvania jedného roka (§ 6 ods. 2). Právomoc disciplinárnych orgánov ukladať jednotlivé tresty stanoví § 6 cirkevného zákona č. 2/2004, o disciplinárnom konaní. Za povšimnutie stojí, že cirkevný súd má právo uložiť ktorékoľvek disciplinárne opatrenie okrem odňatia práva vykonávať kňazskú a diakonskú službu a vylúčenia z cirkvi (§ 6 ods. 5). Touto právomocou disponuje len dištriktuálne presbyterstvo (§ 6 ods. 4), teda cirkevnosprávny orgán.

3.7 Tendencie systému evanjelického práva trestného

V dejinách evanjelického práva trestného platného v dobe od Budapeštianskej synody až po súčasnosť možno sledovať dve úzko súvisiace a postupne silnejúce tendencie. Prvou je vzmach významu správneho trestania, ktoré do seba poňalo i výkon cirkevnozborovej disciplíny, a jeho postupná formalizácia. Druhou je zmenšovanie každodenného významu súdneho trestania, jeho vzrastajúca mimoriadnosť, a konečne zjednodušovanie príslušnej procesnej úpravy.

Je škoda, že platná právna úprava preferuje správne trestanie na úkor súdneho. Otázkou zostáva, dokedy bude udržateľný právny rámec, podľa ktorého môže uložiť najvyššie sankcie, totiž odňatie práva vykonávať kňazskú a diakonskú službu a vylúčenie z cirkvi, len cirkevnosprávny orgán. Posledný žijúci predstaviteľ prešovsko-miškoveckej školy evanjelického cirkevného práva doc. Lóránd Boleratzky k tomu poznamenáva: „Montesquieuove zásady našli v evanjelickej cirkvi uplatnenie neskôr, než na pôde štátu, no i napriek osobitostiam cirkevných právnych pomerov vývoj ukazuje smerom k oddeleniu mocí.“[58]

Ustanovenie § 40 ods. 1 cirkevného zákona č. 11/1994, o cirkevných predstaviteľoch, ich voľbách a o charakteristike niektorých funkcií, síce dáva k dispozícii odvolanému cirkevnému predstaviteľovi (napr. zborovému farárovi) právo domáhať sa súdnou žalobou zrušenia rozhodnutia o odvolaní – v cirkevnom správnom súdnictve však vládne kasačný princíp, a preto bude po zrušení disciplinárneho rozhodnutia vo veci znovu rozhodovať cirkevnosprávny orgán a nie cirkevný súd. Navyše sa nemožno súdnou cestou domáhať zrušenia rozhodnutia o inom treste než práve o odvolaní z funkcie.

Platná úprava evanjelického práva trestného je roztrieštená v mnohých právnych predpisoch, a preto komplikovaná a značne neprehľadná. Historické právne predpisy však poskytujú dostatočné množstvo vzorov, na základe ktorých by bolo možné platnú právnu úpravu reformovať tak, aby zodpovedala súčasným požiadavkám tých, ktorých sa priamo dotýka. Cirkevné právo však môže a musí byť len prostriedkom dosiahnutia tohto cieľa. Počiatočný impulz musí vychádzať z cirkvi samotnej – to je už však úloha vnútrocirkevnej politiky.[59]

---

[58] BOLERATZKY, Lóránd, *Magyar evangélikus egyházjog II*, Budapest, 1998, s. 35.

[59] O protestantskej vnútrocirkevnej politike inšpiratívne pojednáva docent evanjelického cirkevného práva NOVÁK, István, *Protestáns egyházi belpolitika*, in: Theologiai Szemle č. 4/1997, Budapest, s. 214–224.

4. Záver

Evanjelický kňaz Milan Hlaváč si v roku 1903 na stránkach Cirkevných listov povzdychol: „Ducha, ktorým spravuje sa naša cirkev v najnovšej dobe, poznávame po ovocí, jaké z čiastky už priniesol a nesie ten duch. Ovocie a znamenie toho ducha sú: synodálne zákony z r. 1891–94 a v ich zápätí nove rády, ustanovenia. […] V tomto duchu spravuje sa dnes cirkev naša a v tom duchu koná sa v nej všetko. Či miestne cirkevné (tieto ešte snáď najmenej!), či seniorálne, či dištriktuálne, či generálne konventy, všetko to dýcha jedným duchom, duchom totiž zákonov, paragrafov. Ešte aj listy biskupské prejavujú toho ducha. Začínajú sa obyčajne takto: »Upravuje sa ten a ten, nakladá sa, vyzýva sa« atď., potom nasledujú nariadenia, paragrafy a na konec kyjak arcipastiersky: »Na osobnú zodpovednosť« […] a iné tomu podobné zakľúčenia. […] Či je to pravý duch Kristov? Kristus neučil paragrafom, ľudským vynálezkom, ustanoveniam, ani takými nespravoval svoju cirkev, učedlníkov, ani im toho neporučil. […] Dnes ozývajú sa po cirkvi takéto hlasy: [generálny, dištriktuálny, seniorálny] konvent uzavrel, biskup, senior atď. nariadil a tak – musí to byť, lebo keď nie, nuž nasleduje: disciplinárka, súd, odsúdenie, pohanenie, aj zbavenie úradu.“ Redakcia však nenechala tento článok bez poznámky: „To by samo v sebe ešte nebolo hodné odsúdenia! Ale všetko záleží na tom, aby tie nariadenia a uzavretia dialy sa v duchu Kristovom a maly za cieľ kráľovstvo Božie.“[60] Žiadne právo nesmie existovať samo pre seba. Vždy musí byť prostriedkom dosiahnutia vyššieho cieľa – v prípade práva cirkevného toho najvyššieho.

Resumé

Článok popisuje systém a vybrané inštitúty trestného práva Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku platného od roku 1893 až po súčasnosť. Autor úvodom objasňuje vzťah evanjelického cirkevného práva k právnej vede a teológii. Nasleduje rozbor trestnoprávnej matérie obsiahnutej v cirkevných ústavách z rokov 1893, 1921, 1940, 1951 a 1993, vrátane platnej právnej úpravy, so zvláštnym zreteľom na systém trestov, skutkové podstaty trestných činov, súdnu sústavu vrátane mimoriadneho súdnictva, úrad verejného žalobcu a exekučné konanie.

[60] HLAVÁČ, Milan, *Akým duchom spravuje sa cirkev naša v Uhrách?*, in: Cirkevné listy č. 11/1903, Liptovský Svätý Mikuláš, s. 325–326 passim.

Summary

The Development of Slovak Evangelical Criminal Law

The article describes the system and selected institutions of the criminal law of the Evangelical Church of the Augsburg Confession in Slovakia from 1893 to the present. In the introduction the author clarifies the relationships among evangelical church law, jurisprudence, and theology. Then he analyses the criminal law contained in the Church constitutions of 1893, 1921, 1940, 1951 and 1993, including recent legislation, with special regard to the evolution of the types of punishment, the facts of criminal offences, and the hierarchy of courts – including the extraordinary judiciary, the office of the public prosecutor, and enforcement proceedings.

Zusammenfassung

Entwicklung des Strafrechts der evangelischen Kirche in der Slowakei

Artikel beschreibt das System und ausgewählte Institute des Strafrechts der Evangelischen Kirche Augsburgischen Bekenntnisses in der Slowakei seit 1893 bis zur Gegenwart. Zunächst wird das Verhältnis des evangelischen Kirchenrechts zur Rechtswissenschaft und Theologie klargestellt. Es folgt die Analyse der strafrechtlichen Materie, die die Kirchenverfassungen aus 1893, 1921, 1940, 1951 und 1993 beinhalten, inbegriffen der geltenden rechtlichen Regelung mit besonderer Rücksicht auf das System der Strafen, der Straftatbestände, der gerichtlichen Organisation (einschließlich der außerordentlichen Gerichtsbarkeit), des Amtes des Öffentlichen Anklägers und des Strafvollzuges.

Riassunto

Lo sviluppo del diritto penale evangelico in Slovacchia

L'articolo descrive il sistema ed alcune istituzioni del diritto penale della Chiesa evangelica di confessione augustana in Slovacchia, in vigore dal 1893 fino ad oggi. L'autore inizia spiegando la relazione del diritto penale evangelico alla scienza di diritto ed alla teologia. Segue un analisi della materia penalistica contenuta nelle costituzioni ecclesiastiche del 1893, 1921, 1940, 1951 e 1993 con un rilievo particolare al sistema delle pene, fattispeci di crimini, il sistema di tribunali anche straordinari, l'ufficio della pubblica accusa e l'esecuzione delle pene.

Kľúčové slová: cirkevné právo, trestné právo, cirkevná disciplína, protestantizmus, evanjelická cirkev, Uhorsko, Slovensko

Keywords: church law, criminal law, church discipline, Protestantism, Evangelical Lutheran Church, Hungarian Kingdom, Slovakia

Autor

Adam Csukás, narodený v roku 1994, je študentom 5. ročníka Právnickej fakulty Univerzity Karlovej a tajomníkom Spoločnosti pre cirkevné právo v Prahe.

Adam Csukás, born in 1994, is a 5th year student at the School of Law of the Charles University in Prague and is the secretary of the Church Law Society in Prague.

Adam Csukás, geboren 1994, ist Student des 5. Jahrgangs an der Juristischen Fakultät der Karlsuniversität in Prag und Sekretär der Gesellschaft für Kirchenrecht in Prag.

Adam Csukás, nato 1994, è studente del 5º anno della Facoltà di Giurisprudenza della Università Carolina a Praga e segretario della Società per il diritto canonico a Praga.

Adam Csukás
Hlavná 67
946 57 Svätý Peter
Slovensko

e-mail: adam.csukas@gmail.com

Přínos Pia XII. k rozvoji sociálního učení církve

Roman Míčka

1. Úvodem

Papež Pius XII. (1939–1958), jehož devatenáctiletý pontifikát je spojen s obdobím druhé světové války, poválečného vývoje a konečnou fází předkoncilního vývoje katolicismu, bývá často předmětem různých historických i teologických hodnocení, často kontroverzních. Pius XII. je též kladen do zásadního protikladu ke svému nástupci Janu XXIII., svolavateli Druhého vatikánského koncilu. Koncilní období vývoje sociální nauky církve bývá ostatně pro svou specifičnost a určité proměny metodologie nazýváno fází koncilovou, v níž dochází k výraznému epistemologickému posunu směrem od neoscholastické metodologie k více induktivnímu, kontextuálnímu a dějinnému přístupu, respektujícímu poznatky sociálních věd.[1] Toto do značné míry legitimní hodnocení ovšem nelze chápat absolutně a „revolučně". Cílem tohoto článku je proto poukázat na to, že předěl v sociální nauce církve není natolik zásadní, a že Pius XII. ve všech klíčových oblastech předjímal budoucí směřování sociálního učení církve, nebo toto směřování dokonce velkolepě inicioval.

2. Neměnnost a dějinnost sociálního učení církve

Papež Benedikt XVI. ve své encyklice *Caritas in veritate* (2009) varuje před přílišným zdůrazňováním předělů v sociální nauce církve a zdůrazňuje její historickou kontinuitu: „V tomto smyslu nepřispívá k porozumění to, jestliže je moderní

[1] Srov. ŠTICA, Petr, *Význam pastorální konstituce II. vatikánského koncilu Gaudium et spes pro metodu v katolické sociální etice*, in: BROŽ, Prokop a kol., *Mezi historií a Evangeliem*, Existence a život církve ve světle II. vatikánského koncilu, Červený Kostelec, 2014, s. 169–192.

sociální nauka církve abstraktně rozdělována a na papežské sociální magisterium se aplikují kategorie, které jsou mu cizí. Neexistují dva od sebe odlišné typy sociální nauky, předkoncilní a pokoncilní, ale jedno jediné, koherentní a zároveň stále nové učení.“[2] Nepopírá však přínos a tvářnost jednotlivých papežů a jejich dokumentů: „Je správné, když se poukazuje na zvláštní rys té či oné encykliky, učení toho či onoho papeže, nikdy přitom ale není možné ztrácet ze zřetele vnitřní koherentnost celku nauky.“[3]

Sociální učení církve je ve svém hodnotovém základu trvalé a neměnné, avšak v konkrétních úsudcích a reakcích na dobové situace historicky podmíněné. Ve své encyklice *Sollicitudo rei socialis* (1987) to zdůraznil i papež Jan Pavel II., přičemž tuto dvousložkovost považuje za charakteristický rys sociálního učení církve: „Na jedné straně je to učení stálé, protože zůstává stejné ve své základní myšlence, v zásadách, podle nichž se uvažuje, v kritériích posuzování, ve svých zásadních směrnicích pro konkrétní jednání, a především ve svém živém spojení s Kristovým evangeliem. Na druhé straně je stále nové, protože je nezbytné, aby se odpovídajícím způsobem přizpůsobovalo proměnlivým historickým podmínkám a nepřetržitému toku nových událostí každodenního života lidí a společnosti.“[4]

Sociální učení církve si v dějinně podmíněných úsudcích nenárokuje neomylnost – naopak, zdůrazňuje svou experimentální dimenzi.[5] Papež František ve své encyklice *Laudato si’* (2015) zdůrazňuje, že „[k] mnoha konkrétním otázkám nemá církev důvod vynášet definitivní slovo a chápe, že v úctě k různosti názorů musí naslouchat a podporovat poctivou debatu mezi vědci.“[6]

3. Sociální nauka Pia XII. a její počátek – encyklika *Summi Pontificatus*

Přínos Pia XII. sociálnímu učení církve je nesnadno reflektovat i z toho důvodu, že jeho dílo je velice rozsáhlé – pozůstává ze 41 encyklik, 19 vánočních poselství

[2] BENEDIKT XVI., *Caritas in veritate*, Kostelní Vydří, 2009, čl. 12, s. 19.

[3] Tamtéž.

[4] JAN PAVEL II., *Sollicitudo rei socialis*, čl. 3, in: *Sociální encykliky (1891–1991)*, Praha, 1996, s. 358.

[5] JAN PAVEL II., *Centesimus annus*, čl. 59, in: *Sociální encykliky*, s. 471.

[6] FRANTIŠEK, *Laudato si’*, Buď pochválen, Encyklika o péči o společný domov, Praha, 2015, čl. 61, s. 39.

a 1371 projevů. Pius XII. přitom často volil nejprogresivnější prostředek masové komunikace své doby – rozhlas. Jeho rozhlasová poselství z doby druhé světové války byla sice přeložena do světových jazyků, vydání jsou však staršího data.[7] Výbor projevů Pia XII. z tohoto období je k dispozici i v českém překladu Antonína Mandla.[8]

Pokud jde o reflexi přínosu Pia XII. k dalšímu rozvoji sociální nauky církve, v českojazyčném prostředí je nám dostupný překlad článku německého autora Heinz-Gerharda Justenhovena. Ten stručně nastiňuje papežův přínos k dalšímu rozvoji myšlenek míru a etiky v mezinárodním řádu, ale i jeho přínos k otázce lidských práv a demokracie.[9] Autor taktéž odkazuje na některé práce, převážně z německého jazykového prostoru, které se otázce přínosu Pia XII. k sociálním otázkám věnují.

Příspěvek papeže Pia XII. k sociální nauce církve lze spatřovat hned v jeho první encyklice *Summi Pontificatus* (1939), kterou vydal bezprostředně po svém nástupu do úřadu, měsíc po vypuknutí války. Tato encyklika nebývá obvykle řazena do kánonu klíčových dokumentů sociálního učení církve, je však zásadním přínosem pro poselství míru, mezinárodních vztahů a revitalizovanou ideu jednoty lidského rodu.

Encyklika *Summi Pontificatus* čerpá z konceptu nevydané encykliky *Humani generis unitas* papeže Pia XI. a přebírá některé její oddíly, nevyužívá však plně jejího textu a neuplatňuje razantní a explicitní odsudky rasismu, antisemitismu a persekuce židů. Tato pověstná „skrytá" encyklika, připravovaná v letech 1938–1939, tak měla být Piem XII. razantně zeslabena.[10] Kritici dokonce uvádějí, že původní obsah konceptu Pius XII. silně zeslabil pro své vlastní antisemitské předsudky a přílišně taktický a diplomatický přístup.

---

7 Např. UTZ, Arthur-Fridolin, GRONER, Joseph-Fulko (eds.), *Aufbau und Entfaltung des gesellschaftlichen Lebens*, Soziale Summe Pius XII., Freiburg (Švýcarsko), 1954–1961; CARLEN, Claudia (ed.), *Guide to the Documents of Pope Pius XII*, Westminster, MD, 1951.

8 PIUS XII., *Mír ze spravedlnosti*, Výbor projevů pronesených ve válečných letech 1939–1945, Praha, 1947.

9 JUSTENHOVEN, Heinz-Gerhard, *Papež Pius XII.*, průkopník mírové etiky ve 20. století, in: Salve č. 3/2008, Praha, s. 55–62.

10 Srov. PASSELECQ Georges, SUCHECKY, Bernard, *The Hidden Encyclical of Pius XI*, New York, 1998; COPPA, Frank J., *Pope Pius XI's "Encyclical" Humani Generis Unitas Against Racism and Anti-Semitism and the "Silence" of Pope Pius XII*, in: Journal of Church and State č. 40/4–1998, Oxford, s. 775–795.

Současně však zaznívají i názory, že Pius XII. vynechal mnoho antijudaistických (nikoli rasově antisemitských) teologických předsudků. I když bylo poselství textu zjevně razantně „zředěno“, nelze tento fakt vnímat pouze jako poklesek Pia XII. Ostatně i František Xaver Halas připomíná, že je zavádějící klást příkře do protikladu Pia XI. a Pia XII. v jejich názoru na nacismus.[11] Domnívá se, že politika Pia XI. byla silně determinována jeho státním sekretářem kardinálem Eugeniem Pacellim (pozdějším Piem XII.), a že pokud byl jeden z těchto mužů více důvěřivý k účelnosti dohody s nacisty (konkordát), tak to byl spíše Pius XI.

Je též málo známým faktem, že hlavním autorem slavné protinacistické encykliky Pia XI. *Mit brennender Sorge* (1937) byl právě kardinál Pacelli (společně s kardinálem Michaelem Faulhaberem). Halas vystupování Pia XII. v době války hájí, poukazuje na poválečné spojení západních demokracií s Apoštolským stolcem, a zdůrazňuje, že „tento takřka absolutní ráz spojení osudů Svatého stolce se »Západem« trval přinejmenším až do konce pontifikátu Pia XII.“[12] Tento postřeh je klíčový i z toho důvodu, že antitotalitární a antikomunistický postoj Apoštolského stolce byl následně Janem XXIII. určitým způsobem zmírňován.

Encyklika *Summi Pontificatus* kritizuje počínající válku: „Krev nesčetných lidských bytostí, dokonce civilistů, vzbuzuje bědný žalozpěv nad národem, jakým je naše drahé Polsko, které pro svou věrnost církvi a za své služby ve prospěch obrany křesťanské civilizace je zapsáno nesmazatelným písmem v dějinách a má právo na velkorysé a bratrské sympatie celého světa.“[13]

Papež varuje před hrozící válkou, zejména před opomíjením přirozeného práva, dále před popíráním a odmítáním univerzálních morálních norem.[14] Revoluci proti přirozené morálce umisťuje do srdce Evropy a poukazuje na návrat k pohanství v zemích, které v minulosti pomáhaly kultivovat svět a byly mu příkladem.

Za jeden ze dvou závažných a rozšířených omylů považuje zejména opomenění požadavku mezilidské solidarity a lásky vyplývající ze společného původu

---

[11] Srov. HALAS, František Xaver, *Fenomén Vatikán: idea, dějiny a současnost papežství, diplomacie Svatého stolce*, Brno, 2004, s. 392–393.

[12] Tamtéž, s. 414.

[13] PIUS XII., *Summi Pontificatus* (1939), čl. 106, <http://w2.vatican.va/content/pius-xii/en/encyclicals/documents/hf_p-xii_enc_20101939_summi-pontificatus.html> (1. 8. 2016). Autorský překlad z anglické verze encykliky.

[14] Tamtéž, čl. 28.

a rovnosti založené na stejné racionální lidské přirozenosti.[15] „Národy navzdory rozdílnému vývoji v důsledku rozdílných podmínek života a kultury nesmí rozbít jednotu lidské rasy, ale spíše se vzájemně obohatit, vytvořit humánnější kulturu a zlepšit ji sdílením svých vlastních zvláštních darů a vzájemnou výměnou zboží, což může být možné a účinné jedině tehdy, když vzájemná náklonnost a živý smysl pro lásku sjednotí všechny syny téhož Otce a všechny, kteří jsou vykoupeni stejnou Božskou krví.“[16] Oprávněná láska k vlasti nesmí zastínit lásku ke všem lidem[17] a je zásadní pro náboženský a společenský pokrok.[18]

Druhým závažným omylem ohrožujícím dobro lidského společenství je podle papeže idea naprosté nezávislosti světské autority na autoritě Boží.[19] Závislost politiky a lidských zákonů jen na lidské vůli, lidských měřítcích a absolutní suverenitě člověka je v rozporu s nezměnitelnými principy danými Božím řádem.

Tento přístup nepoškozuje jen vnitřní život států, ale ničí i mír a jednotu mezinárodního společenství.[20] Mezinárodní právo je spojeno s principy práva přirozeného a pozitivní mezinárodní právo s nimi musí být v souladu. Mezinárodní právo nelze oddělit od jeho božského zdroje. Duch míru mezi národy musí být založen na novém světovém řádu, musí být založen na neotřesitelném základě přirozeného práva a Božího zjevení.[21]

4. Válečná rozhlasová poselství Pia XII.

Pius XII. se ve svých četných rozhlasových projevech vyjadřoval k probíhající válce a požadavku nastolení spravedlivého míru. Ve svém projevu k 50. výročí encykliky *Rerum novarum* v roce 1941 uvádí: „Chránit nedotknutelné pole práv lidské osoby a usnadňovat jí plnění jejich povinností má být podstatným úkolem každé veřejné moci. Právě toto obsahuje v sobě nezkažený význam společného dobra, jež stát je povolán uplatňovat.“[22] Důraz na lidská práva, který je kladen

15 Tamtéž, čl. 35.

16 Tamtéž, čl. 43.

17 Tamtéž, čl. 49.

18 Tamtéž, čl. 50.

19 Tamtéž, čl. 52–60.

20 Tamtéž, čl. 71.

21 Tamtéž, čl. 82.

22 PIUS XII., *Padesáté výročí encykliky Rerum novarum* (1941), in: *Mír ze spravedlnosti*, s. 66.

i Janem XXIII. zejména v jeho encyklice *Pacem in terris* (1963), začíná tedy symbolicky již v tomto rozhlasovém projevu. Klíčové zdůraznění lidských práv a požadavek jejich respektování veřejnou mocí následně Jan XXIII. přímo od Pia XII. přebírá a dále rozvíjí.[23]

Pokud jde o výčet lidských práv, zaznívá již v poselství Pia XII. k Vánocům roku 1942. Papež v něm klade důraz na právní stát, lidskou důstojnost a práva člověka. Hovoří o potřebě úcty k základním právům osoby, „[to] jest k právu na zachování a rozvoj tělesného, duševního i mravního života a zvláště k právu na náboženské vzdělání a výchovu; k právu na soukromou i veřejnou bohopoctu a zároveň na charitativní náboženskou činnost; k právu na manželství a dosažení jeho účelu, k právu na manželské a rodinné spolužití; k právu na práci jako nezbytný prostředek na zachování rodinného života: k právu na svobodnou volbu povolání, tedy i kněžského a řeholního povolání; k právu na užívání hmotných statků, užívání ovšem, které je si vědomo svých sociálních povinností a omezení.“[24]

Jan XXIII. následně ve své encyklice *Pacem in terris* uvádí podrobný výčet přirozených a naprosto nezcizitelných práv,[25] které mají poněkud širší rozsah a do značné míry se překrývají s vyhlášenou Všeobecnou deklarací lidských práv. Tato deklarace je následně v sociálním učení církve opakovaně vysoce oceňována, již samotný Jan XXIII. ji však nepovažuje za dokonalou.

Ačkoli ji chápe jako „svrchovaně významný počin“ a „významný krok na cestě k vytvoření právního a politického řádu všech národů světa“, vnímá i oprávněně vznesené námitky vůči některým článkům Deklarace (nenaznačuje však kterým).[26] Zde nám může napomoci k výkladu novější dokument Mezinárodní teologické komise *Hledání univerzální etiky: nový pohled na přirozený zákon* (2008),[27] který sice taktéž chválí odkaz a stálý význam Deklarace, ale současně se s ohledem na další vývoj a dějinnou zkušenost přimlouvá za určitou reformulaci, podle všeho spíše zestručňující a „odzápadňující“.[28]

---

23 Srov. JAN XXIII., *Pacem in terris*, čl. 60, in: *Sociální encykliky*, s. 195–196.

24 PIUS XII., *Vánoční poselství rozhlasem celému světu* (1942), in: *Mír ze spravedlnosti*, s. 118–119.

25 Srov. JAN XXIII., *Pacem in terris*, čl. 11–27, s. 183–187.

26 Srov. tamtéž, čl. 143–144, s. 214.

27 Mezinárodní teologická komise, *Hledání univerzální etiky: nový pohled na přirozený zákon* (2008), in: *Dokumenty Mezinárodní teologické komise věnované morální teologii a etice*, Kostelní Vydří, 2010, s. 75–155.

28 Tamtéž, čl. 5, s. 80.

Další obecně expanzívní vývoj v lidskoprávní oblasti vedl sociální učení církve k určité zdrženlivosti a návratu ke skromnějším výčtům lidských práv opět úžeji spojených se starou přirozenoprávní tradicí. Jan Pavel II. se však například v encyklice *Centesimus annus* (1991) opět orientuje na čtveřici elementárních práv, čímž se navrací k definici lidských práv podle Pia XII.[29] Expanze lidských práv je dokonce kritizována, a to zejména Benediktem XVI.[30]

I papež František klade důraz na všelidské minimum lidských práv, jak naznačuje ve své Promluvě na 70. zasednutí Valného shromáždění Organizace spojených národů v New Yorku (2015): „V praktické rovině má toto minimum tři jména: příbytek, práce a půda; a na duchovní rovině se jmenuje svoboda ducha […], vlastní příbytek, důstojná a náležitě placená práce, dostatek obživy a pitná voda; náboženská svoboda a všeobecněji svoboda ducha a vzdělání. Tyto pilíře integrálního rozvoje mají zároveň společný základ, kterým je právo na život.“[31]

Ve výše zmíněném projevu Pia XII. z roku 1942 zaznívá též definice společného dobra později převzatá do koncilní konstituce *Gaudium et spes* (1965),[32] navíc v úzké vazbě na princip subsidiarity: „[Veškerá] politická a hospodářská činnost státu slouží trvalému uskutečňování obecného blaha. To znamená uskutečňování oněch vnějších podmínek, které jsou nutné všem občanům pro rozvoj jejich schopností a povolání, jejich hmotného, intelektuálního a náboženského života, a to na kolik s jedné strany na to nestačí síly a energie rodiny a jiných společenských útvarů, kterým náleží přirozená přednost.“[33]

Pokud jde o demokratický politický systém, je přínos Pia XII. vůbec nejzřejmější – věnuje se mu ve slavném Vánočním poselství z roku 1944. Ačkoli sociální nauka církve do té doby demokracii explicitně neodmítala, byla velice nedůvěřivá vůči praxi demokratických státních zřízení, a proto v klíčových sociálních encyklikách pojednání o demokracii nenacházíme.

V principu ale byla možnost demokratické formy vlády uznána již za Lva XIII. v encyklikách *Diuturnum illud* (1881) a *Immortale Dei* (1885). Vánoční poselství

---

29 Srov. JAN PAVEL II., *Centesimus annus*, čl. 47, s. 461.

30 Srov. BENEDIKT XVI., *Caritas in veritate*, čl. 43, s. 57–58.

31 *Promluva papeže na 70. zasednutí Valného shromáždění Organizace spojených národů* (2015), <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=22443> (1. 8. 2016).

32 *Gaudium et spes*, čl. 26, in: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Kostelní Vydří, 2002, s. 203.

33 PIUS XII., *Vánoční poselství rozhlasem celému světu* (1942), s. 111.

Pia XII. roku 1944 však přináší skutečný průlom a v podstatě nejkomplexnější církevní nauku o demokracii, která svou šíří a vhledy nebyla překonána ani v dalším vývoji sociální nauky církve. Válku, v níž agresory byly státy s nedemokratickým a totalitním zřízením, chápe Pius XII. jako poučení a znamení času pro národy i církev, že budoucnost patří právě demokracii: „Krutá zkušenost je poučila a proto důrazněji se staví na odpor monopolům diktátorské nedělitelné moci a dožadují se vládní soustavy, která by se lépe snášela s občanskou důstojností a svobodou. […] Možno se divit při takovém rozpoložení duchů, že demokratický proud zaplavuje národy a získává si široce přízeň a souhlas všech, kdož si přejí účinněji přispět k osudům jednotlivců i společnosti?“[34]

Ke konkrétní formě demokracie pak uvádí – právě s odkazem na starší encykliky Lva XIII. – že demokracie jako forma vlády není z hlediska sociálního učení církve a priori problematická, a že v obecném slova smyslu ji lze realizovat jak v monarchiích, tak republikách: „Církev se neobrací ani tak ke vnější kostře a výstavbě – které záleží na vlastních přáních každého národa – nýbrž k člověku jako takovému, který není pouze předmět a trpný prvek společenského života, nýbrž je naopak a musí být a zůstat jeho podmětem, základem a cílem.“[35]

Dále zásadně odlišuje masovou demokracii agregovaných jedinců od demokracie spojené s personalistickými hledisky, morálními požadavky a odpovědností za společné dobro: „Lid a beztvaré množství, nebo jak se říká, masa, jsou dva rozdílné pojmy. […] Masa […] je úhlavní nepřítel pravé demokracie a jejího ideálu svobody a rovnosti. […] Svoboda, která je mravní povinností osoby, se mění v tyranský požadavek svobodného vybití lidských pudů a chtíčů na úkor ostatních lidí. Rovnost se zvrhá v mechanické usměrnění a jednobarevnou jednotvárnost: cit poctivosti, osobní činnost, úcta k tradici, důstojnost, zkrátka vše, co dává životu jeho hodnotu, pomalu se ztrácí a mizí.“[36]

Demokracie podle něj vyhovuje „lidské důstojnosti a je v souhlasu s přirozeným zákonem a Božími úmysly“, pokud je založena na pravých hodnotách. Klade ovšem vysoké požadavky na mravní vyspělost občanů: „Zdravá demokracie, založená na neměnných zásadách přirozeného zákona a zjevených pravd, bude vždy

---

[34] PIUS XII., *Vánoční poselství rozhlasem k národům celého světa* (1944), in: *Mír ze spravedlnosti*, s. 192–193.

[35] Tamtéž.

[36] Tamtéž, s. 194–195.

rozhodnou odpůrkyní oné zkažené nauky, která přisuzuje státnímu zákonodárci neomezenou a bezuzdnou moc a která činí z demokratického zřízení čirou a pouhou absolutistickou soustavu, i když se to navenek nezdá.“[37]

Boj o pravou demokracii následně úzce navazuje na ducha a činnost církve: „Církev má poslání hlásat světu, dychtícímu po lepších a dokonalejších formách demokracie, nejvznešenější a nejpotřebnější poselství, které může být: poselství důstojnosti člověka a povolání k Božímu synovství.“[38] „Bude-li budoucnost patřit demokracii, podstatná část jejího provedení bude úkolem Kristova náboženství a Církve.“[39]

Tímto poselstvím dal Pius XII. klíčový impuls k podpoře demokratické formy vlády a k poválečnému rozvoji a vlivu evropského křesťansko-demokratického hnutí, k jehož představitelům měl vřelou náklonnost. Piovo pojednání o demokracii je natolik komplexní a podrobné, že nebylo v dalším vývoji sociální nauky již překonáno. Ani Jan Pavel II. nepřinesl do sociální nauky církve již žádné zásadní impulsy nad rámec Piova pojednání, i když pojem demokracie v encyklikách dále rozvíjí.[40]

Papež František, i když v celocírkevních dokumentech pojem demokracie nezdůrazňuje, demokracii dále podporuje a rozvíjí, jak naznačuje kupříkladu v Promluvě v Evropském parlamentu (2014): „Výzvou nynějšího historického okamžiku je udržovat naživu realitu demokracií, předcházet tomu, aby jejich reálná síla, politický výraz národů byl odstraněn na nátlak nadnárodních, nikoli univerzálních zájmů, které demokracii oslabují a přeměňují na uniformní systémy sloužící neznámým impériím. Toto je výzva, před kterou vás dnes dějiny staví.“[41]

Pokud jde o mezinárodní vztahy, papež Pius XII. již ve svém Vánočním projevu k celému světu v roce 1941 hovoří o naději na nový řád: „Takový nový řád, po jehož uskutečnění po zkouškách a zkázách této války dychtí všechny národy, musí být vybudován na nezvratné a neproměnné skále mravního zákona, samým

37 Tamtéž, s. 198.

38 Tamtéž, s. 203.

39 Tamtéž, s. 202.

40 Srov. zejména JAN PAVEL II., *Sollicitudo rei socialis*, čl. 44, s. 401 a *Centesimus annus*, čl. 46, s. 460–461.

41 *Promluva papeže Františka v Evropském parlamentu* (2014), <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=21141> (1. 8. 2016).

Stvořitelem zjeveného prostřednictvím přirozeného řádu a Jím vyrytého nesmazatelnými písmeny do lidských srdcí; mravního zákona, jehož zachovávání musí být vždy vštěpováno a s důrazem vyžadováno veřejným míněním všech národů a všech států s takovou jednomyslností hlasu a moci, že se nikdo neodváží o něm pochybovat nebo zeslabovat jeho zavazující pouto."[42]

Následně vypočítává pět nezbytných předpokladů plynoucích z nového mezinárodního řádu – svobodu národů a přiměřený hmotný rozvoj každého národa, respekt k právům menšin, spravedlivé a solidární rozdělení pozemských statků, postupné a úměrné odzbrojování, svobodu náboženského vyznání.

Součástí nového řádu je i předpoklad vzniku určité mezinárodní autority: „Aby se obnovila vzájemná důvěra, musí vzniknout zřízení, která by získala všeobecnou úctu a věnovala by se vznešenému úkolu buď zaručovat upřímné splnění smluv nebo podle zásad práva a přiměřenosti podnikat vhodné opravy či revise."[43]

V Poselství k celému světu k pátému výročí začátku světové války (1944) pak hovoří o křesťanské civilizaci a její obraně, považuje ji za základ mravního pokroku světa a předpokládá její určitý globální rozměr: „Tím se stává, že křesťanská civilisace, aniž dusí nebo oslabuje zdravé prvky nejrůznějších domorodých vzdělaností, uvádí je v soulad v podstatných prvcích a tak vytváří širokou jednotu mravního smýšlení a zásad – nejpevnějšího to základu pravého míru, sociální spravedlnosti a bratrské lásky mezi všemi členy velké lidské rodiny."[44]

Současně znovu připomíná požadavek „vytvoření mezinárodních organisací, které by se vyhnuly mezerám a nedostatkům minulosti a skutečně by byly schopné uchránit v budoucnu mír podle zásad spravedlnosti a slušnosti před každým možným ohrožením."[45] V již zmíněném Vánočním poselství z roku 1944 s vědomím neúspěchů předválečné Společnosti národů očekává jako základní bod budoucího světového uspořádání vytváření orgánu pro zachování míru: „Tomuto orgánu má náležet se společným souhlasem všech nejvyšší moc a jeho úkol má záležet v dušení všech zárodků hrozby jednotlivého nebo kolektivního útoku."[46]

---

42 PIUS XII., *Předpoklady nového mezinárodního uspořádání* (1941), in: *Mír ze spravedlnosti*, s. 87.

43 Tamtéž, s. 89.

44 PIUS XII., *Poselství k celému světu v páté výročí začátku světové války* (1944), in: *Mír ze spravedlnosti*, s. 172.

45 Tamtéž, s. 180.

46 PIUS XII., *Vánoční poselství rozhlasem k národům celého světa* (1944), s. 200.

Novou společnost národů dává zcela bezprecedentně do úzké vazby s ideou demokracie: „Z téhož důvodu je jasné, že autorita takové společnosti národů musí být skutečná a účinná vzhledem ke státům, které jsou jejími členy, avšak tak, že každý z nich si uchová stejné právo na svou poměrnou svrchovanost. Jen tak duch zdravé demokracie bude moci proniknout i do rozsáhlého a choulostivého pole zahraniční politiky.“[47]

Vznik Organizace spojených národů následně v řeči z června 1945 vítá s povděkem: „Myšlenka na novou mírovou organisaci – nikdo o tom nepochybuje – vytryskla ze zcela upřímné a poctivé vůle. Celé lidstvo toužebně sleduje postup tak vznešeného podniku. Jak hořké by bylo zklamání, kdyby se opět nezdařil, kdyby opět nadarmo bylo tolik let utrpení a odříkání a kdyby znovu triumfoval onen duch útlaku, od kterého, jak svět doufal, budeme navždy osvobozeni!“[48]

S dalším vývojem Organizace spojených národů však později papež Pius XII. příliš spokojen nebyl.[49] Ačkoli je z jeho projevů zřejmé, že již v průběhu války považoval globální politickou integraci rovných a vzájemně se uznávajících států za nezbytnou a žádoucí pro dosažení a uchování světového míru, reálný vznik a konstelaci Organizace spojených národů považoval za problematické.

Měl představu o společnosti národů demokratických a dodržujících lidská práva – reálná Organizace spojených národů byla založena na rovnosti a inkluzi i diktátorských a komunistických režimů. Opakovaně proto kritizoval rodící se poválečný řád, který měl v sobě obsaženy chybné předpoklady, zejména právo veta velmocí (SSSR) považoval za příčinu nemožnosti dosažení míru. Všeobecná deklarace lidských práv nebyla sice chápána jako problematická ve svém obsahu, realita jejího uplatňování byla ale tristní. Zejména pak rok 1956 spojený s povstáním v Maďarsku byl rokem definitivní deziluze – papež věnoval situaci v Maďarsku tři encykliky a kritizoval selhání a bezzubost Organizace spojených národů při řešení této krize.

Následní papežové postoje vůči Organizaci spojených národů jako jediné fungující globální politické mezivládní platformě částečně přehodnotili. Pokud jde o globální politickou organizaci, sociální učení církve se v pozdější době sice

47 Tamtéž, s. 198.

48 PIUS XII., *Bezpečné cesty k vyloučení všeho násilí a podstatné známky pravého míru* (1945), in: *Mír ze spravedlnosti*, s. 220.

49 Srov. BREINDL, Filip, *Vatikán a OSN*, in: Teologické studie č. 2/2005, České Budějovice, s. 6–11.

pochvalně vyjadřuje k projektu Organizace spojených národů, přesto ho však shledává z mnoha hledisek nedokonalým. Opakované volání po opravdové globální politické autoritě, která by sloužila společnému dobru světa, naznačovalo i nadále určitou nespokojenost s jejím fungováním a ukazovalo, že papežové v praxi Organizace spojených národů nenacházejí ideální stav a funkční model mezinárodní politické organizace.

5. Další podněty a inspirace Pia XII.

Pius XII. silně podporoval i formující se evropskou integraci: „Pojetí evropské integrace u Pia XII. je zdaleka nejbohatší a nejbarvitější ze všech papežů vůbec, téma evropské jednoty a její konkrétní realizace prostupuje několika desítkami textů různého charakteru.“[50] Měl dokonce o evropské integraci silně federalistickou představu, kterou propagoval, a byl nespokojen s obezřetnou, postupnou mezivládní formou spolupráce. Současně však zdůrazňoval kulturně-náboženský a hodnotový rozměr Evropy, vznik jednotné Evropy chápal i jako hráz vůči pozůstatkům nacionalismu a zejména vůči expanzi komunismu.

Papežové Jan XXIII. a Pavel VI. od Pia XII. vizi evropské integrace v podstatě převzali, a teprve u papežů Jana Pavla II. a Benedikta XVI. dochází k určité revizi postojů a větší skepsi vůči evropskému integračnímu projektu, který se částečně vymknul z hodnotových pozic křesťansko-demokratického étosu zakladatelské generace.

Jedním z praktických výrazů jeho globálního chápání jednoty lidstva, rovné důstojnosti lidí a jejich práv, je zlom v oblasti přístupu k otázce migrace. Zatímco předchozí papežové se o tématice zmiňovali jen sporadicky, Pius XII. se opakovaně k otázce migrace vyjadřoval – právo na přistěhování dokonce označuje za přirozené právo, jemuž nemá být bráněno a apeluje na vlády států, aby odstraňovali překážky migrujícím lidem v nouzi. Tím dal základ tradici opakovaného a prohlubovaného rozvíjení tématiky v následných dokumentech sociálního učení církve.[51]

---

[50] Srov. ŽÁK, Petr, *Proměny vztahu papežství k evropské integraci: Od Pia XII. k Benediktu XVI.*, in: Mezinárodní vztahy č. 4/2013, Praha, s. 72.

[51] Srov. ŠTICA, Petr, *Migrace a státní suverenita: oprávnění a hranice přistěhovalecké politiky z pohledu křesťanské sociální etiky*, Červený Kostelec, 2010, s. 261–262.

Papež Pius XII. se věnoval i oblasti hospodářské, jak dokládá třeba americký ekonom Rupert J. Ederer.[52] Podle něj se žádný z papežů tak rozsáhle k sociálnímu řádu mimo formální rámec sociálních encyklik, tedy v četných projevech při rozličných příležitostech, nevyjadřoval. Následně jeho četné texty a vyjádření prezentuje, reflektuje a dává do souvislosti s dalším vývojem sociálního učení církve, přičemž je strukturuje podle témat – ekonomického řádu obecně, světa práce, zemědělství, výživy a populace, otázky střední třídy, světa peněz a financí. Také se přiklání k tomu, aby i přes svůj širší závěr byla encyklika *Summi Pontificatus* považována za encykliku sociální pro své hluboké vhledy do morálního a politického řádu celku lidstva,[53] a vyzdvihuje zejména její přínos k principu globální solidarity lidstva.[54]

Významné posuny nečiní Pius XII. jen v oblasti úžeji vymezeného sociálního učení církve, ale například i v oblasti teologie manželství nebo bioetiky. Jak třeba dokládá Jindřich Šrajer na vývoji katolické nauky o manželství v době mezi encyklikou *Casti connubii* (1930) papeže Pia XI. a Druhým vatikánským koncilem, podněty Pia XII. byly v otázkách personalistického chápání manželství, rovnosti muže a ženy, společné rozvahy a společného rozhodnutí manželů ohledně počtu dětí klíčové pro formulaci nového pojetí manželství orientovaného nikoli na augustinovský model hierarchie dober, ale na vzájemnou lásku manželů, personalistická a existenciální hlediska.[55]

Podobně, co se týče bioetiky, je papež Pius XII. považován za prvního moderního bioetika,[56] který se v celé éře svého pontifikátu, zejména po druhé světové válce, vyjadřoval k široké škále aktuálních lékařských a bioetických problémů, zaujímal k nim stanoviska, podrobně definoval klíčový bioetický princip totality. Tím posílil, osvětlil a restrukturalizoval základy pozdějšího rozvoje katolické bioetiky.

---

52 EDERER, Rupert J., *Pope Pius XII on the Economic Order*, Lanham, 2011.

53 Tamtéž, s. 3.

54 Tamtéž, s. 9–14.

55 Srov. ŠRAJER, Jindřich, *O důstojnosti manželství a rodiny*, in: ŠRAJER, Jindřich, KOLÁŘOVÁ, Lucie a kol., *Gaudium et spes padesát let poté*, Brno, 2015, s. 168–205.

56 Srov. PELLEGRINO, Edmund D., *Engaging the Whole Breadth of Reason: Catholic Bioethics in the University and in the Post-Secular World*, in: KOTERSKI, Joseph W. (ed.), *Life and Learning XVIII.*, Proceedings of the Eighteenth University Faculty for Life Conference at Marquette University 2008, New York, 2011, s. 3–19.

6. Závěrem

Pius XII. učinil v oblasti sociálního učení církve mnoho klíčových posunů, které výrazně ovlivnily její následné směřování – vyzdvihl lidská práva ve spojení s lidskou důstojností a principem společného dobra (tento impuls následně rozvinul ve svých sociálních encyklikách Jan XXIII.). Dále ocenil demokratický politický řád jako nejlépe slučitelný s lidskou důstojností i jako naději na globální uspořádání (což nejsilněji stvrdil svou sociální naukou a zejména osobním přístupem papež Jan Pavel II.). Kromě toho kladl velký důraz na reflexi témat mezinárodního řádu (což je nejvíce patrné u Jana XXIII. a následně bezprostředně u Pavla VI. a později u Benedikta XVI.).

Ve svých projevech má již Pius XII. velice blízko k pojmu svobody svědomí a náboženského vyznání, která byla následně rozvinuta a stvrzena Druhým vatikánským koncilem. Předjímá i následné důrazy na spravedlivé a solidární rozdělení pozemských statků, rovnější distribuci zdrojů a ideu pokroku.

Bylo by proto škoda, i s ohledem na stálé a nekončící debaty ohledně ambivalentní role a odkazu pontifikátu Pia XII. v průběhu druhé světové války, na tyto důležité aspekty nepoukázat. Jeho přínos je v tomto smyslu často zastíněn, ať již z důvodu obtížné dostupnosti jeho díla, poněkud slabší reflexe jeho přínosu, tak z důvodů tak říkajíc ideologických – Pius XII. je často jednobarevně vnímán jako reprezentant konzervativní linie katolicismu a předkoncilního ducha.

Přitom přinejmenším v námi sledovaných oblastech mnoho koncilových ideálů ve svém odkazu papež Pius XII. velkoryse předjímá, či dokonce (v otázce demokracie) výrazně překračuje. Na samý závěr připomeňme citát Jana Pavla II., který spatřuje kořeny ducha koncilu právě u Pia XII.: „Říká se, že 2. vatikánský koncil znamená novou dobu v životě církve. To je pravda, ale zároveň si nelze nevšimnout, že přejal mnoho ze zvyků a způsobu myšlení předchozí doby, hlavně z učení Pia XII. V dějinách církve se »staré« a »nové« vzájemně propojuje. »Nové« vzniká ze »starého«, »staré« se jasněji naplňuje v »novém«.“[57]

Resumé

Článek se zabývá přínosem díla Pia XII. a opomíjenými aspekty, které mají klíčový význam pro následný rozvoj témat v sociální nauce církve (zejména otázkou lidských práv,

[57] JAN PAVEL II., *Tertio millenio adveniente* (1994), čl. 18, Praha, 1995, s. 23.

demokracie a mezinárodního řádu). Reflektuje zásadní výpovědi papežovy sociální nauky v kontextu následného vývoje, a tím odhaluje hlubokou kontinuitu sociální nauky církve mezi jejím předkoncilním a pokoncilním vývojem.

Summary

The Contribution of Pius XII to the Development of the Social Teaching of the Church

This article deals with the contribution of the work of Pius XII and the key neglected aspects among the issues of the subsequent development of the social teaching of the Church (especially human rights, democracy, and international order). It reflects the key statements of the Pope's social doctrine in the context of subsequent developments and exposes the deep continuity of the social teaching of the Church in its pre-conciliar and post-conciliar developments.

Zusammenfassung

Beitrag Pius' XII. zur Entwicklung der Soziallehre der Kirche

Artikel befasst sich mit dem Beitrag des Werkes Pius' XII. und mit den vernachlässigten Aspekten, die eine Schlüsselbedeutung für die nachfolgende Entwicklung verschiedener Themen im Rahmen der Soziallehre der Kirche haben (vor allem mit den Menschenrechten, der Demokratie und der Völkerordnung). Es werden die grundlegenden Aussagen der Soziallehre des Papstes im Kontext der nachfolgenden Entwicklung dargestellt, womit auch die tiefe Kontinuität der Soziallehre der Kirche vor und nach dem Konzil enthüllt wird.

Riassunto

Il contributo di Pio XII allo sviluppo della dottrina sociale della Chiesa

L'articolo si occupa del contributo dell'opera di Pio XII e di alcuni aspetti dimenticati che ebbero comunque una rilevanza chiave per lo sviluppo posteriore dei temi nella dottrina sociale della Chiesa (soprattutto il tema di diritti umani, della democrazia e dell'ordine internazionale). Riflette testimonianze elementari della dottrina sociale del Papa nel contesto dello sviluppo successivo, rivelando una profondissima continuità della dottrina sociale della Chiesa nel suo sviluppo prima del Concilio Vaticano II e dopo.

Klíčová slova: Pius XII., sociální učení církve, kontinuita, rozvoj, lidská práva, demokracie, mezinárodní řád

Keywords: Pius XII, Catholic social teaching, continuity, development, human rights, democracy, international order

Autor

PhDr. Roman Míčka, Th.D., Ph.D., narozen v roce 1976, působí jako odborný asistent na Katedře etiky, psychologie a charitativní práce Teologické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Zabývá se zejména sociální etikou a sociálním učením církve, je členem České křesťanské akademie, Společnosti pro církevní právo, Pracovní skupiny pro sociální otázky při České biskupské konferenci a České společnosti pro politické vědy.

PhDr. Roman Míčka, Th.D., Ph.D., was born in 1976. He is an assistant professor at the Department of Ethics, Psychology and Charitable Work at the School of Theology of the South Bohemian University in České Budějovice. He studies the social ethics and social teaching of the Church, and is a member of the Czech Christian Academy, the Church Law Society, the Working Group for Social Issues of the Czech Bishops' Conference, and the Czech Society for Political Science.

PhDr. Roman Míčka, Th.D., Ph.D., geboren 1976, wirkt als wissenschaftlicher Mitarbeiter am Lehrstuhl für Ethik, Psychologie und caritative Arbeit der Theologischen Fakultät der Südböhmischen Universität in Budweis. Er widmet sich insbesondere der Sozialethik und Soziallehre der Kirche. Er ist Mitglied der Tschechischen christlichen Akademie, der Gesellschaft für Kirchenrecht, der Arbeitsgruppe für soziale Fragen bei der Tschechischen Bischofskonferenz und der Tschechischen Gesellschaft für Politikwissenschaft.

PhDr. Roman Míčka, Th.D., Ph.D., nato 1976, assistente specializzato nella Cattedra di etica, psicologia e lavoro caritativo della Facoltà di Teologia della Università di Boemia Meridionale a České Budějovice. L'autore si occupa soprattutto della dottrina sociale della Chiesa e dell'etica sociale. È membro dell'Accademia Cristiana Ceca, della Società per il diritto canonico, del Comitato di lavoro per le questioni sociali presso la Conferenza episcopale Ceca e della Società Ceca per le Scienze Politiche.

PhDr. Roman Míčka, Th.D., Ph.D.
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce
Kněžská 8
370 01 České Budějovice

e-mail: mickar@tf.jcu.cz

K úloze a postavení kolegiátních kapitul v současnosti

Jan Kotous

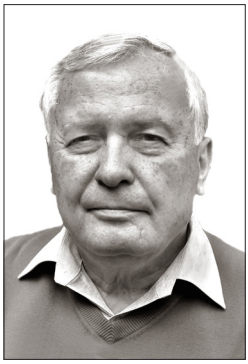

1. Úvod

Úloha a postavení kolegiátních kapitul se po přijetí Kodexu kanonického práva z roku 1983 výrazně změnily. Současná praxe dokazuje, že dnes prakticky závisí na vůli konkrétního diecézního biskupa, z jakého úhlu pohledu k těmto církevním právnickým osobám přistupuje, vnímá jejich historický význam nebo odkaz a je připraven tyto skutečnosti akceptovat. Na území České republiky působí dnes sedm kapitul, které mají ve svém názvu označení *kolegiátní*. Z toho v České církevní provincii je jich pět (Vyšehrad, Stará Boleslav, Pražský hrad, Karlštejn, Litomyšl) a v Moravské církevní provincie dvě (Kroměříž, Mikulov). Z nich je bezesporu nejvýznamnější, vzhledem ke svému historickoprávnímu postavení a roli, Královská kolegiátní kapitula sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, od svého založení prvním českým králem Vratislavem II. v roce 1070 až do poloviny 18. století přímo podřízená Svatému stolci.[1]

V obecném povědomí, zejména na počátku 90. let 20. století, byly u nás kolegiátní kapituly a kapituly vůbec vnímány jako určitý anachronismus, jejich role v církevní správě byla často zpochybňována a některými církevními představiteli dokonce odmítána. Nepochybně k tomu přispěla i skutečnost, že mezi členy kapitul se nacházeli členové hnutí katolického duchovenstva *Pacem in terris*, obecně vnímaného jako kolaborujícího s totalitním režimem.[2] Je třeba otevřeně přiznat,

[1] KOTOUS, Jan, *K historickoprávnímu vývoji postavení Vyšehradské kolegiátní kapituly*, in: Právněhistorické studie č. 38/2007, Praha, s. 279.

[2] VLK, Miloslav, *Kapituly a jejich poslání dnes*, in: *Královský Vyšehrad IV*, Praha, 2012, s. 23.

že tomu tak v mnoha případech skutečně bylo. Totalitní moc využila počátkem 50. let 20. století chytře ustanovení tehdy platného Kodexu kanonického práva z roku 1917, který umožňoval, aby katedrální kapituly volily kapitulní vikáře, tedy ordináře těch diecézí, kde bylo biskupům znemožněno vykonávat jejich úřad (kán. 431 § 1 a 432 § 3).

Většinou docházelo k tomu, že státní správa donutila diecézního biskupa, kterému byl odebrán státní souhlas k výkonu duchovenské činnosti, jmenovat do sboru kanovníků katedrální kapituly „vhodného kněze". Ten byl nato ve lhůtě osmi dnů zvolen kapitulním vikářem a po udělení příslušného souhlasu ze strany státní správy zaujal místo diecézního ordináře. Kapitulní vikář – ordinář v dohodě se státní správou jmenováním kanovníků, ať již kapitul katedrálních nebo kolegiátních, oceňoval „vlastenecké duchovní", odlišující se od ostatního kléru kanovnickým úborem.

Není účelem tohoto článku zabývat se otázkou, zda taková jmenování byla po právu nebo *contra legem*. Neoddiskutovatelným faktem však zůstává, že ke jmenování kanovníků odcházejícím biskupem docházelo pod nátlakem a na hraně zákona. Většina biskupských stolců byla z hlediska církevního práva *sede impedita*, čili takových, v nichž je výkonu funkce diecézního biskupa zabráněno.

Všechny tyto skutečnosti pak byly ve svém celku po sametové revoluci důvodem pro nedůvěru a odsouvání kapitul biskupy zcela záměrně do druhořadého postavení a upřednostňování sborů konzultorů nebo kněžských rad.[3]

V současné době můžeme konstatovat, že dochází k určité renesanci postavení kapitul, zejména katedrálních. V případě kolegiátních kapitul je však obsazování kanonikátů vedeno i dnes často účelově a bez vztahu k základní koncepci činnosti kapituly. Tam, kde kapituly vlastní určitý bytový fond, se jmenováním kanovníků řeší většinou bytová situace duchovních potřebných k činnosti ordinariátu. V jiných případech se jedná udělením kanonikátu jednoznačně o ocenění jmenovaného, opět bez ohledu na skutečné potřeby a roli konkrétní kolegiátní kapituly.[4]

[3] Tamtéž.

[4] Tato skutečnost je dnes nejlépe zřetelná v případě Kolegiátní kapituly u kostela Všech svatých na Hradě pražském, která byla určena zakladatelem císařem Karlem IV. pro vyučující teologické fakulty pražské university.

2. Historickoprávní souvislosti

Genezi vývoje kapitul lze sledovat od poloviny 8. století, kdy biskup v Metách Chrodegang vypracoval první statuta určující pravidla společného života duchovních při své katedrále. Pravděpodobně tak navázal na snahy po zavedení *vita canonica*, kterými prosluli před ním např. Eusebius Vercellský nebo sv. Augustin. Církevní synoda konaná roku 816 v Cáchách zobecnila tato pravidla pro kostely s více duchovními na území Franské říše.

Vývoj těchto společenství byl – zejména z majetkových důvodů – poměrně komplikovaný a vedl často k jejich zániku. Přesto se některá z nich, zejména při biskupských sídlech, účastnila správy diecézí nebo se zaměřila na výchovu kleriků. Ovlivněna místními potřebami, začínají se vedle nich, ponejvíce působením laického zakladatele, objevovat podobná společenství s přesně vymezenými úkoly – kapituly kolegiátních kanovníků. Za konkrétní příklad může zcela jednoznačně – na základě dochovaného archivního materiálu – posloužit na našem území právě Vyšehradská kolegiátní kapitula.[5]

Příchodem křesťanství do Čech zde začal bezesporu skutečný státotvorný proces. Postavení církve na území tehdejšího českého státu lze charakterizovat jako zemské. Známá Dekreta Břetislavova vyhlášená knížetem Břetislavem roku 1039 totiž stanoví, vedle povinností šlechty a lidu obecně, také postavení církve v mladém státě. Upravují zemskou státní a církevní disciplinu.[6] Křesťanské svatyně, které nacházíme v té době především na knížecích nebo velmožských hradech, vytvářejí základnu pozdější církevní a tím také státní správní organizace. Je však třeba zdůraznit, že na základě svých zakladatelských práv mohl panovník nebo konkrétní velmož sice mnohé ovlivňovat, ale základní předpoklad, spojující křesťanskou společnost – udělování svátostí – plnit nemohl.

Přes mnohá bolestná místa ve společné historii státu a církve na našem území lze děkovat jedině tomuto svazku, že se české země staly součástí evropské civilizace a kultury. Právě shora uvedený příklad Vyšehradu a jeho kolegiátní kapituly může sloužit za důkaz cílené tvorby propojení státní a církevní organizace. Naskýtá se v této souvislosti otázka, co sledoval kníže Vratislav II., od roku 1085 první český král, založením exemptního společenství kněží při výsadním kostele, který

[5] KOTOUS, Jan, *K historickoprávnímu vývoji postavení Vyšehradské kolegiátní kapituly*, in: *Královský Vyšehrad IV*, s. 28.

[6] *Prameny k dějinám státu a práva v Československu*, Praha, 1967, s. 15.

byl považován za *sacrosancta ecclesia, caput totius provinciae* v místě, které bylo „vyšší všech hradů".

Příjmy a dávky, které první český král a po něm i další panovníci postupně věnovali tomuto společenství, a v neposlední řadě také udělené papežské výsady, svědčí o snaze zajistit jeho naprostou nezávislost a reprezentativnost. Z celého sledu v kapitulním archivu dochovaných listin je od počátku patrná snaha nejen po vytvoření nezávislé církevní instituce podřízené přímo Svatému stolci, ale také po zabezpečení chodu státní správy panovníkovi věrnými, v dnešním slova smyslu nezkorumpovatelnými úředníky.[7]

V husitských válkách přichází většina do té doby existujících kolegiátních kapitul o značnou část svého majetku. Po jejich skončení, jestliže přímo nezanikají, přežívají na okraji zájmu konfesně rozštěpené společnosti. Charakteristickým rysem tohoto období je skutečnost, že udělené církevní výsady jsou často spojovány formou personální unie kanonikátů s jinými církevními úřady nebo obročími. Kromě toho se církvi daří spojovat zbylý majetek a využít takto získaných prostředků k zajištění svého života. Poznenáhlu se vytrácí působení církevních hodnostářů ve správě státu. Většina církevních subjektů, včetně kolegiátních kapitul, se snaží získat zpět svůj majetek ztracený v důsledku válečných událostí. Pro české prostředí je historicky příznačné, že nikdo nezpochybňuje nelegálnost takových odcizení, avšak k restituci chybí „politická vůle".

Určitý vzestup kolegiátních kapitul přineslo až přijetí základního zákona pobělohorského českého státu – Obnoveného zřízení zemského v roce 1627. Představení kapitul se stali zemskými preláty s právem zasedat na zemském sněmu. Duchovní stav byl rozdělen do tří tříd. V nejvyšší zasedali biskupové, velkopřevor maltézského řádu, probošt Metropolitní kapituly v Praze, probošti kolegiátních kapitul vyšehradské a staroboleslavské a také velmistr křížovníků s červenou hvězdou. Do druhé třídy náleželi opati některých významných klášterů, např. strahovského nebo břevnovského. Mezi preláty třetí třídy pak patřil vedle opata vyšebrodského nebo želivského také děkan vyšehradské kapituly. Právo zasedat na zemském sněmu trvalo až do roku 1848, kdy zaniklo. Čestný titul zemských prelátů však dignitářům kolegiátních kapitul zůstal zachován, a v případě Vyšehradu byl naposledy potvrzen při revizi a obnově kapitulních statut v roce 2001.[8]

---

[7] VLK, Miloslav, *Kapituly a jejich poslání dnes*, s. 29.

[8] Statuta Královské kolegiátní kapituly sv. Petra a Pavla na Vyšehradě potvrzená arcibiskupem pražským a primasem českým kardinálem Miloslavem Vlkem ze dne 6. 11. 2001.

Existence exemptních výsad některých kolegiátních kapitul byla často základem pro spory s představiteli místních církví. Jako příklad může posloužit opět Vyšehradská kolegiátní kapitula, kde se boj o exempci mezi ní a pražským arcibiskupem rozhořel za děkana Jana Tomáše Vojtěcha Berghauera, významného historiografa, teologa, právníka a spisovatele. Berghauer po svém zvolení děkanem kapituly dne 18. listopadu 1749 začal prosazovat její nezávislost dokonce ve smyslu úplného oddělení od církevní správy v Čechách, když vyhlásil sám sebe za ordináře na Vyšehradě a v kapitulních filiálních kostelích a označoval se jako prelát nullius. Berghauerem realizované vnější okázalé projevy suverenity kapituly zacházely dokonce tak daleko, že exlibris kapitulní knihovny bylo převýšeno papežskou tiárou.

Při právním hodnocení vyšehradské exempce vycházel Berghauer zřejmě z předpokladu, že se jedná o exempci aktivní. Ta na rozdíl od exempce prosté – přímému podřízení Svatému stolci – spočívá v tom, že eximovaná instituce je nadána vlastní pravomocí, ve smyslu kanonického práva tedy řádnou jurisdikcí, rovnající se jurisdikci diecézního biskupa. Berghauer vycházel z celé řady právních dokladů uchovávaných v archivu kapituly, ale zejména z dosavadní sedmisetleté praxe a tradice.

Obecně lze počátky sporů o exempci hledat v období třicetileté války, kdy byl v Čechách nastolen požadavek přísně centralizovaného řízení církve jako jednoho z předpokladů úspěšné rekatolizace. V případě Vyšehradu vyvrcholily události roku 1751, kdy bylo v Praze vyhlášeno Milostivé léto. Berghauer je vyhlásil samostatně, až když bylo v Praze ukončeno. Mezi další známé události tohoto sporu patří rovněž odmítnutí arcibiskupské vizitace. Berghauer s ní byl ochoten souhlasit, ovšem za předpokladu, že arcibiskup přijde na Vyšehrad jako legát papeže.

Následující rok 1752 je počátkem zásahů habsburských panovníků do *ius capituli*. Od tohoto roku si panovníci, počínaje Marií Terezií, přisvojili právo udělovat kapitulám na území monarchie různá privilegia, včetně práva na kapitulní signum, numisma. První kapitulou, které bylo takto právo kapitulní dekorace uděleno, byla roku 1752 metropolitní kapitula ve slovinské Gorici. O rok později následuje katedrální kapitula v Tournai (Doornijk) v tehdejším habsburském Nizozemí. Nejinak je tomu i v případě Vyšehradu.

V pozadí celého boje o vyšehradskou exempci nestála ovšem ve skutečnosti královna Marie Terezie, ale světící biskup pražský a probošt metropolitní kapituly

u sv. Víta Jan Vokoun z Vokounštejna († 1757). Celý zápas skončil Berghauerovou smrtí 22. března 1760. Po ní byl roku 1762 spor se svolením Marie Terezie přenesen do Říma, kde papež Klement XIII. zrušil bulou z 8. března 1763 exempční bulu Bonifáce IX. z roku 1397 a podřídil Vyšehradskou kolegiátní kapitulu pravomoci pražského arcibiskupa.[9]

3. Od josefinismu k CIC/1917

Josefinské církevní reformy vyvolávají i v současnosti protichůdná hodnocení. Není to jen obecně známé rušení klášterů nebo „nepotřebných" církevních ústavů. Jsou to rovněž legislativní úpravy vnitrocírkevního života, rušení svátků a následné zásahy do kněžského breviáře, či nový bohoslužebný a pohřební řád z roku 1782. Z pohledu státně policejní doktríny Josefa II. je zvlášť významný dvorní dekret z 30. března 1781 doporučující biskupům, aby řídili své diecéze v duchu „původního" křesťanství. To vše spolu se známým Tolerančním patentem bylo poměrně velkým vstupem do dosud respektovaných práv církve, ale také do ustálené církevní tradice. Byla upravena organizace partikulárních církví, vznikly generální semináře a byl založen náboženský fond (náboženská matice), který přetrval do dnešních dnů.[10] Zásadní význam pro toto období mají též tereziánské školské reformy uskutečňované podle programu vyšehradského probošta a pozdějšího litoměřického biskupa Ferdinanda Kindermanna (1740–1801).[11] Biskup Kindermann ze Schulsteinu byl také realizátorem sociálních reforem, které původně navrhl a částečně i uvedl v život na svém novohradském panství Jan Nepomuk hrabě Buquoy (1741–1803).[12]

Josefinské reformy ve svém celku však také otevřely cestu k nástupu právního státu, vypracování nového systému občanských práv a předznamenaly přijetí Všeobecného občanského zákoníku v roce 1811. Nahlíženo současnou, pokud možno objektivní optikou, lze konstatovat, že období vlády Josefa II. má i pozitivní rozměr. Ve druhé polovině 18. století jím realizované reformy u nás pomohly

---

9 URFUS, Valentin, *Jan Tomáš Vojtěch Berghauer*, Kostelní Vydří, 1997.

10 PEJŠKA, Josef, *Církevní právo se zřetelem k partikulárnímu právu československému I*, Ústavní právo církevní, Praha, 1932, s. 182 a 222.

11 HANZAL, Josef, *Ferdinand Kindermann von Schulstein*, Kostelní Vydří, 1998.

12 KOTOUS, Jan, *K počátkům sociální politiky v Čechách*, in: BĚLINA, Miroslav, KALENSKÁ, Marie (eds.), *Pocta Petru Trösterovi k 70. narozeninám*, Praha, 2009, s. 222–232.

zabránit krvavým revolučním vystoupením, jejichž předzvěstí byly selské bouře v polovině 70. let 18. století. V celé své syrovosti vypukla revoluce ve Francii přesně tak, jak Josef II. předvídal.[13]

Počátkem 19. století dolehla na kolegiátní kapituly celá řada změn. Bylo to především nucené odevzdávání drahých kovů, na jehož základě přišly o celou řadu historických precios a devocionálií. Zdaleka nejhorší však byl státní bankrot roku 1811, kdy značně poklesla hodnota výnosů z kanovnických prebend, vázaných na nadační systém tzv. kapitálů. To mělo za následek řadu stížností a žalob, takže někde musela být finanční situace kolegiátních kapitul upravena přímo shora direktivně dvorským dekretem – například dekret pro Vyšehradskou kolegiátní kapitulu byl vydán 25. dubna 1826. Došlo k úpravě kanovnických platů a výnosů z kapitulních statků. Statky byly prohlášeny za vlastnictví kapituly a jejich výnosy byly děleny mezi jednotlivé obročníky rovným dílem s výjimkou děkana, který obdržel dvojnásobek, tzv. duplex.[14]

Revoluční události let 1848/1849 přinesly změnu na trůně a vydání oktrojované březnové ústavy. Příslušným císařským manifestem ze dne 4. března 1849 o rozpuštění Říšského ústavodárného sněmu bylo oznámeno, že se nenaplnily císařovy naděje, sněm planě a nevhodně teoretizuje, a proto se jako zbytečný rozpouští. Císařský manifest o rozpuštění ústavodárného sněmu vlastně uvozoval dva další dokumenty – Ústavu císařství rakouského a Patent o politických právech. Náboženská svoboda byla zaručena a „každá zákonně uznaná církev" měla zaručené právo na výkon kultu pod podmínkou, že je „podřízena všeobecným státním zákonům".[15]

Císař František Josef I. v den svých 25. narozenin, tedy dne 18. srpna 1855, podepsal konkordát se Svatým stolcem. „Svaté římskokatolické náboženství" mělo mít nadále všechna práva a výsady, které mu „podle práva božského a církevních zákonů patří". Bulou Pia IX. *Deus humanae salutis* ze dne 3. listopadu 1855 byl konkordát vyhlášen součástí církevního partikulárního práva. O dva dny později následoval císařský patent č. 195/1855 ř. z., který konkordát prohlásil státním zákonem.[16] Po pravdě je třeba konstatovat, že pro církevní právnické osoby a tedy

[13] MAGENSCHAB, Hans, *Josef II.*, Revolucionář z boží milosti, Praha, 1999, s. 113.

[14] KOTOUS, Jan, *K historickoprávnímu vývoji postavení Vyšehradské kolegiátní kapituly*, in: *Královský Vyšehrad IV*, s. 44.

[15] URBAN, Otto, *Kroměřížský říšský sněm 1848–1849*, Praha, 1998, s. 79–81.

[16] HOBZA, Antonín, TUREČEK, Josef, *Úvod do církevního práva*, Praha, 1929, s. 36–37.

ani pro kolegiátní kapituly žádnou větší změnu nepřinesl. Obecně v případě kapitul odstranil pro kanonikáty podmínku šlechtictví a potvrdil panovníkovi právo jmenovat kanovníky. Výjimku tvořila první dignita, probošt nebo na Moravě děkan, která byla vyhrazena Svatému stolci.

České kolegiátní kapituly Stará Boleslav, Vyšehrad a Pražský hrad pokračovaly ve své obvyklé činnosti. Ve Staré Boleslavi se kapitula sv. Kosmy a Damiána věnovala správě poutních míst spojených s kultem Paladia země České a památkou dědice země České sv. Václava. Na Vyšehradě se v té době pod vedením prvního probošta české národnosti Vojtěcha Ruffera začínala pomalu rýsovat nová vlastenecká koncepce lokality Vyšehradu, zatímco kolegiátní kapitula u Všech svatých na Hradě pražském byla stále kapitulou význačných pedagogů teologické fakulty pražské university, poskytujíc jim odpovídající hmotné zabezpečení.

V roce 1870, kdy se nové revoluční události v Itálii a i jinde v Evropě opět dotýkaly církve v jejím samotném centru, vypověděla 30. července rakouská vláda jednostranným aktem konkordát se Svatým stolcem. Vztah mezi státem a církví byl legislativně upraven zákonem č. 50/1874 ř. z., kterým byla církvi a jejím právnickým osobám zaručena svoboda v rozsahu dřívějšího konkordátu. I pro kapituly zůstala zachována úprava obsažená ve vypovězeném konkordátu.

V letech 1869 až 1870 se konal První vatikánský koncil, kde zazněl požadavek vydání moderního církevního zákoníku. Závěrečné události risorgimenta, tedy obsazení zbytku církevního státu v Laziu a nakonec i samotného Říma vojsky mladého italského státu, byly důvodem předčasného ukončení činnosti koncilu a tím také skončily sotva započaté přípravné práce na novém kodexu.

Po dílčích úpravách provedených papeži Piem IX. a Lvem XIII. nařídil papež Pius X. motu proprio *Arduum sane munus* ze dne 19. března 1904 kodifikaci církevního práva. Do čela kodifikační komise byl jmenován vynikající znalec církevního práva kardinál Pietro Gasparri. Kodifikační práce skončily začátkem roku 1912, kdy byl text nového kodexu církevního práva rozeslán biskupům k připomínkám. Kodex kanonického práva nabyl platnost vydáním apoštolské konstituce *Providentissima Mater Ecclesia* dne 27. května 1917 s účinností od 19. května 1918.[17]

[17] ALEXY, Zdenko G., *Ehrenzeichen der Kapitel in Vormals Habsburgischen Landern*, Wien, 1996, s. 33–37.

4. Úprava ius capituli v CIC/1917

Ustanovení upravující otázky kapitul jsou v Kodexu kanonického práva z roku 1917 obsažena v kán. 391 až 422. Kolegiátních kapitul se týká zejména kán. 391 § 1, který stanovil, že kolegiátní kapituly jsou sbory duchovních založené při význačném kostele *mimo residenci biskupovu*. V případě, že se jednalo o kapitulu založenou papežským privilegiem, jako tomu bylo v případě Vyšehradu, měla tato kapitula přednostní právo před ostatními kolegiátními kapitulami a ve svém názvu používala označení *insigne capitulum* (význačná kapitula). Oproti dřívějšímu stavu, kdy kapituly mohly být založeny Svatým stolcem, panovníkem nebo obecně zakladatelem, si v Kodexu kanonického práva z roku 1917 zakládání nových kapitul vyhradil Svatý stolec. Týmž způsobem mělo docházet ke změně právního stavu stávajících kapitul nebo k jejich zrušení (kán. 392).

Obsazování kanonikátů a jmenování kanovníků příslušelo napříště výlučně diecéznímu biskupovi po předchozí povinné konzultaci s kapitulou. Zatímco kodex zrušil veškeré právní obyčeje, které nebyly v souladu s biskupovým právem jmenovat kanovníky, ponechal v platnosti práva zakladatelova a reserváty Svatého stolce. Týkalo se to především obsazování kapitulních dignit, které bylo upraveno kán. 396 § 1. Zatímco kán. 403 zrušil podmínku šlechtictví pro obsazení kanonikátů, v následujícím kán. 404 § 1 stanovil podmínky, které musel kandidát splňovat. Sem patřila na prvním místě podmínka kněžského svěcení, dále podmínka vědeckého vzdělání a bezúhonnosti života. Přednost měli kandidáti s doktorátem teologie nebo církevního práva.

Počátkem 20. století docházelo v kolegiátních kapitulách k úpravě kapitulních stanov (statut), aby byly uzpůsobené potřebám a času. V případě Vyšehradské kapituly k tomu došlo 31. března 1905, prakticky hned po dokončení přestavby kapitulního chrámu sv. Petra a Pavla, dnes vyšehradské baziliky minor.[18] Podle CIC/1917 bylo třeba považovat kapituly ve smyslu kán. 410 až 411 za autonomní církevní právnickou osobu, která si vypracováním stanov sama určí obsah své činnosti. Obligatorně, vedle samotné organizace kapituly, jmenování kanovníků a pořadů bohoslužeb v kapitulním chrámu, vyžadoval kodex úpravu hospodaření kapitulním majetkem spolu s rozdělením prebend.

[18] KOTOUS, Jan, *K historickoprávnímu vývoji postavení Vyšehradské kolegiátní kapituly*, in: Právněhistorické studie č. 38/2007, Praha, s. 290.

Stanovy podléhaly schválení diecézního biskupa. Pouze s jeho souhlasem je bylo možné měnit, rušit či přijmout nové. V našich podmínkách docházelo znovu obecně k úpravám kapitulních stanov koncem 20. let 20. století, a to nejen v důsledku nařízení Kongregace Koncilu z 25. července 1923, ale zejména v důsledku provedení první pozemkové reformy a poreformního zaknihování majetku, ke kterému docházelo většinou po roce 1927.

Je na místě zdůraznit, že v případě první pozemkové reformy, provedené na základě záborového zákona č. 215/1919 Sb. z. a n., mělo dojít k zabrání většiny kapitulních nemovitostí. O nezávislosti soudů mladého československého státu svědčí i rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 13. ledna 1922, který respektoval dekret Českého gubernia z 3. března 1871, o dělení prebend, v tom smyslu, že zabraný majetek nenáleží kapitule jako celku, ale že tu jde o řadu obročí, resp. účelových jmění, které je nutno posuzovat samostatně. Na základě tohoto nálezu postupoval pak Státní pozemkový úřad, který povolil „aby vlastnický stav knihovní byl uveden v soulad se stavem skutečným".[19] V tomto světle se jeví např. pozdější, v letech po sametové revoluci realizované účelové rušení historických církevních právnických osob jako nadbytečné a z určitého úhlu pohledu by mohlo být dokonce hodnoceno jako protiprávní.[20]

Základním úkolem kolegiátních kapitul bylo vždy pečovat o slavnostnost bohoslužeb, čímž měla být zdůrazněna mj. i výlučnost kolegiátního kostela. Po svém jmenování byl kanovník uveden na své místo v chóru v předepsaném oděvu, určeném zakládací listinou, stanovami nebo příslušnou papežskou výsadou (fialové mozety). Vedle rezidenční povinnosti, předepsané sídelním kanovníkům, by dosud měla patřit mezi základní povinnosti člena kolegiátní kapituly účast na chórových modlitbách.[21] Kodex kanonického práva z roku 1917 tuto povinnost stanovil v kán. 391 § 1. Kodex zavedl poměrně přísná omezení za neúčast kanovníka na chórové modlitbě. Vedle tzv. distribucí (*distributiones quotidianae*), kdy

[19] KOTOUS, Jan, *K historickoprávnímu vývoji postavení Vyšehradské kolegiátní kapituly*, in: *Královský Vyšehrad IV*, s. 45. Rozsudek je uložen v Národním archivu České republiky, fond Nejvyšší správní soud, ka. 100, sign. 194–VI–21, č. j. 221/1922.

[20] Je třeba poznamenat, že historické církevní právnické osoby nebyly přímo rušeny, ale slučovány. V případě Vyšehradské kolegiátní kapituly, kde takových historických právnických osob bylo celkem devět, rozhodl arcibiskup pražský o jejich sloučení k 1. 5. 2001.

[21] Členy kolegiátních kapitul jsou vedle kanovníků sídelních, kteří mají uvedenou rezidenční povinnost, také kanovníci čestní. Jimi jsou jmenováni diecézním biskupem za odměnu duchovní, kteří nemají povinnost rezidence v sídle kapituly, neboť tuto povinnost mají ke své farnosti.

byla určitá část výnosů z prebend rozdělována mezi kanovníky v chóru přítomné, to byly přímo pokuty za neomluvenou neúčast. Kanovník měl možnost za sebe do chóru poslat vikaristu, což byla zvláštní instituce duchovních, zřizovaná při kolegiátním chrámu podle kán. 419 § 1. V takovém případě kanovníkova neúčast na chórových modlitbách nebyla považována za porušení této jinak základní povinnosti.

I z dnešního pohledu je zajímavé ustanovení kán. 422 § 1 – instituce emeritních kanovníků (*emeriti*), kde kodex vycházel vstříc otázce věku a přiznával kanovníkům odpustek jubilantů (*indultum iubilationis*). Ve skutečnosti to znamenalo, že při dosažení čtyřiceti let chórové služby mohl kanovník požádat Svatý stolec o zproštění této povinnosti. Většinou se tak dělo ze zdravotních důvodů. Na postavení kanovníka se nic neměnilo, zůstával členem kapituly a požíval i nadále všech výhod. Nutno konstatovat, jak z lidského tak ze sociálního hlediska, že toto ustanovení bylo lepším výrazem spravedlnosti, než současné nucené podávání rezignací v 75. roku věku a následné právně neurčité a z etického pohledu do určité míry dehonestující postavení emeritních kanovníků.[22]

Poměrně složitou se vždy jevila otázka vztahu kapituly k farnosti v případě, že kolegiátní chrám byl současně farním kostelem (např. Vyšehrad). Kodex kanonického práva z roku 1917 řešil tuto otázku v kán. 402 a 471, když stanovil, že kolegiátní kapitula je korporativním farářem a konkrétním výkonem duchovní správy v takovém případě byl pověřen farní vikář, obvykle jeden z kanovníků. Např. v případě Vyšehradské kolegiátní kapituly jím byl podle stanov čtvrtý kanovník. Na základě prezentace kapituly byl jmenován ordinářem duchovním správcem farnosti u kolegiátního chrámu sv. Petra a Pavla. Stanovy v souladu s CIC/1917 vymezovaly vzájemné styky mezi kapitulou a farností, obor vzájemné působnosti, úpravu bohoslužeb a zejména otázky hospodaření.

5. Současná úprava podle CIC/1983

Kodex kanonického práva z roku 1983 upravuje poslání a úkoly kapitul v kán. 503 až 510. Kapituly obecně pokládá kodex za společenství kněží nebo volněji kněžské společenství (*sacerdotum collegium*), které má jako svůj prvořadý úkol konat slavnostnější bohoslužby v katedrálním nebo kolegiátním kostele. Podobně jako

[22] ALEXY, Zdenko G., *Ehrenzeichen der Kapitel in Vormals Habsburgischen Landern*, s. 194 a násl.

jeho předchůdce i Kodex kanonického práva z roku 1983 ve svém kán. 505 ukládá takovému společenství povinnost stanov, jejichž platnost podmiňuje schválením místně příslušným diecézním biskupem. Tím je současně deklarováno i autonomní postavení kapituly v rámci partikulární církve.

Z pohledu současného církevního práva je pro život kapitul nezastupitelná aplikace ustanovení kán. 506 § 1 na život konkrétní kapituly. Jedná se o *salvis semper fundationis legibus* neboli zachování ustanovení zakladatelů. Kodex taxativně vypočítává, co musí stanovy obsahovat. Jen při splnění tohoto výčtu je možné, aby se takové stanovy staly součástí příslušného vlastního práva (*ius proprium*).

Vedle ustanovení o zřízení kapituly, stanovení počtu kanovníků a pořadu bohoslužeb sem patří i rozdělení úkolů mezi jednotlivé členy kapituly. Protože v případě kapitul se jedná především o kněžské společenství, tedy vlastně kolektiv, stanoví kodex povinnost projednávání kapitulních záležitostí právě v takovém kolektivu. Tato legální shromáždění, někdy nazývaná v kapitulních stanovách konventy, se stanoveným hlasovacím právem, jsou de facto kolegiálním orgánem vlády kněžského společenství. Na základě kritéria projednávání je lze dělit na *volební* (volba dignitářů kapituly) nebo na *pracovní*, která se zabývají administrativními nebo ekonomickými záležitostmi.

Posuzujeme-li tato shromáždění podle kritéria času, pak je lze dělit na *řádná* a *mimořádná*. Je obvyklé, že stanovy kolegiátních kapitul obsahují ustanovení o četnosti řádných shromáždění během kalendářního roku. Z dochovaných historických stanov kolegiátních kapitul je patrné, že kapitulní shromáždění (v době totality nazývané schůzí) tu existují prakticky od založení. Kodex kanonického práva z roku 1917 o nich pojednával okrajově v kán. 411. Kodex kanonického práva z roku 1983 v kán. 506 § 1 stanoví pro platnost a dovolenost takových shromáždění všeobecnou podmínku dodržování ustanovení obecného práva, přičemž je možné usuzovat, že tímto termínem rozumí zákonodárce jak právo církevní, tak právo státní.

Velmi citlivou otázku řeší ustanovení kán. 506 § 2 – kanovnické příjmy. Zákonodárce se zde zmiňuje o dvou kategoriích příjmů. Jsou to příjmy *trvalé* a dále *příjmy z důvodu vykonané služby*. Není účelem tohoto článku podrobit rozboru mzdové otázky duchovních, kteří jsou kanovníky a jsou dnes odměňováni podle platného mzdového předpisu, včetně tzv. kanovnického příplatku. Jedná se o otázku prebend, které CIC/1983 výslovně neupravuje. Na žádost Vyšehradské kolegiátní kapituly

stanovil pražský arcibiskup, aby do stanov kapituly bylo vloženo, že „za kanovnickou prebendu se považuje byt, který kanovník po dobu svého kanonikátu užívá“.[23] Ani v minulosti nebylo stanovení kanovnických příjmů jednotné a právní teorie se při řešení této otázky odvolávala často na texty fundačních listin. Je možné se domnívat, že v tomto směru lze právně postupovat i dnes a použít *per analogiam legis* kán. 506 § 1 – ustanovení zakladatele.

U již zmíněné Vyšehradské kolegiátní kapituly byly prebendy jednotlivých kanovníků právně rozčleněné, a jak uvedeno výše, tvořily je historické církevní právnické osoby, vložené 28. února 1927 do pozemkových knih. Tyto historické církevní právnické osoby byly ovšem rozhodnutím pražského arcibiskupa sloučeny do jedné, kterou je sama kapitula. Tím se ovšem stav vrací legislativně před rok 1855, kdy byl uzavřen konkordát se Svatým stolcem. Podle platného českého práva je dnes za zakladatele této kapituly a ostatně všech kapitul na území arcidiecéze považováno Arcibiskupství pražské. Na uvedenou právní konstrukci rušení historických právnických osob ze strany církevních představených tak lze z tohoto úhlu pohlížet jako na ryze účelovou, nerespektující téměř tisíciletou tradici nebo intabulační princip, která ve svém důsledku může vyvolat zdání, že je na hraně zákona…

Otázku vedení kapituly upravuje kodex v kán. 507 § 1, kde se konstatuje, že jeden z kanovníků je v čele kapituly. Starší právo rozeznávalo dříve vedle „normálních“ členů kapituly – kanovníků, ještě kapitulní dignitáře. Stanovy existujících kolegiátních kapitul respektují historické tradice. Své dignitáře a tradiční rozdělení kanonikátů většinou zachovávají. V čele českých kolegiátních kapitul tak stojí první dignita *probošt*, na Moravě *děkan*. Podle českého světského práva jsou rovněž statutárními zástupci kapituly. Kolegiátní kapituly ve stanovách zřizují ve smyslu kán. 507 § 1 také další úřady, s přihlédnutím k místním zvyklostem. Kán. 507 § 2 pak nabízí řešení pro duchovní, kteří sice nepatří do kapituly, ale jsou určitým způsobem provázáni s kapitulním kostelem nebo místem sídla kapituly. Toto ustanovení přímo vybízí k obnovení funkce kapitulních vikaristů cestou stanov.

Již v kán. 401 § 1 Kodexu kanonického práva z roku 1917 byla zdůrazněna funkce kanovníka penitenciáře (*canonicus poenitentiarius*) v kolegiátních kapitulách. Kodex kanonického práva z roku 1983 stanoví, že tento úřad zachoval a prakticky rozšířil jeho působnost na celou partikulární církev (kán. 508 § 1).

[23] Statuta Královské kolegiátní kapituly sv. Petra a Pavla na Vyšehradě potvrzená arcibiskupem pražským a primasem českým kardinálem Miloslavem Vlkem ze dne 6. 11. 2001.

Z dikce § 2 citovaného ustanovení je zřejmé, že se jedná o zvláštní pověření pro kapituly, které vyplývá z výjimečného postavení jejich kostela.

Ustanovení kán. 509 § 1, 2 věnuje zvláštní pozornost udělování kanonikátů. Protože po Druhém vatikánském koncilu měla být stará ustanovení upravena a přizpůsobena jeho akcentům i novému právu, zasáhla tato skutečnost i kolegiátní kapituly. V současnosti má právo udělovat kanonikáty výlučně diecézní biskup, přičemž se ruší jakékoliv opačné privilegium.

V této souvislosti je vhodné zmínit, že ani modus vivendi platný u nás od roku 1928 obsazování kanonikátů neobsahoval. Dosti složitým způsobem bylo realizováno v tomto směru jmenovací právo československé vlády. Kodexem kanonického práva z roku 1983 jednoznačně také vzaly za své všechny dosavadní zvláštní výsady při jmenování a navrhování kanovníků. Dnešní právní stav tak nezná např. jmenování dignitářů Svatým stolcem, ani uplatňování soukromého patronátního práva. Zaniklo dokonce v kapitulách oblíbené opční právo spočívající v tom, že mladší kanovníci mohli požádat v rámci kapituly o přidělení volné lepší, výnosnější prebendy.

Platné právo zná pouze termín *audito capitulo*, který se sice překládá jako *po projednání s kapitulou*, ale ve skutečnosti je praxe taková, že jednotlivé kanonikáty uděluje svobodně diecézní biskup, aniž může kapitula do jmenování nějak zasáhnout.[24] Je příznačné, že se proto termín *audito capitulo* někdy vykládá jako *po slyšení kapituly*. Bohužel tato skutečnost často vede k tomu, že diecézní biskup, aniž by vzal v potaz skutečné potřeby konkrétní kolegiátní kapituly, její historickou tradici a ustanovení zakladatele, jmenuje do sboru kanovníků duchovní, kteří svým zaměřením, stylem práce nebo odbornou způsobilostí těmto požadavkům ne vždy zcela vyhovují.

Kodex kanonického práva z roku 1983 i stanovy jednotlivých kolegiátních kapitul jsou důkazem, že ve svém jednání, v programu a způsobu jeho naplňování je kapitula svobodná a biskup jí do programu nemůže zasahovat. V případě, že je s kapitulou, resp. s kolegiátním kostelem spojena farnost, zrušil kodex ustanovením kán. 510 § 1 jejich spojení v souladu s koncilním chápáním, že všechny farnosti spadají výlučně a jedině pod pravomoc diecézního biskupa. Kodex také v citovaném ustanovení uložil oddělit majetek kapituly a farnosti a kromě toho

[24] VLK, Miloslav, *Kapituly a jejich poslání dnes*, s. 22.

uložil příslušnému diecéznímu biskupovi vypracovat pravidla spolužití mezi kapitulou a farností.

Citlivou otázkou, i když se v současnosti postupně vytrácí, zůstává problematika emeritních kanovníků. Shora bylo naznačeno, jak tento stav vznikl a jakým způsobem se vyvíjel. Přestože se ještě před několika lety akceptovalo, že „kanovníci jsou na doživotí“,[25] současná úprava v partikulárním právu je legislativně nedokonalá a i po stránce etické velice diskutabilní. Kanonikáty se udělovaly i po sametové revoluci ve smyslu kodexu „kněžím vynikajícím vírou a neporušeností života, kteří chvályhodně vykonávali svou službu“ (kán. 509 § 2). Už ze samotné dikce vyplývá, že zákonodárce pohlížel na kanonikát nejen jako na úřad, ale také a to především jako na ocenění. V budoucnu bude zřejmě třeba tyto záležitosti nově legislativně vhodněji a poněkud citlivěji upravit, při respektování ustanovení Kodexu kanonického práva z roku 1983.

6. Závěrem

Kapituly lze i dnes v moderní době považovat za tradiční a úctyhodnou součást života církve. Úloha katedrálních kapitul, která byla u nás po sametové revoluci cíleně biskupskou konferencí potlačena, může být dnes rehabilitována a plnit funkci, kterou jí Kodex kanonického práva z roku 1983 ve svém kán. 502 § 3 ukládá. Také kolegiátní kapituly mají v současnosti své opodstatnění. Vedle svého duchovního poslání plní nejen úkoly svěřené jim právem, v našich podmínkách zejména partikulárním, ale v neposlední řadě stráží a rozvíjejí křesťanské tradice našeho národa, namnoze spojené s lokalitou kolegiátního chrámu. A v tom spočívá jejich „nové místo v současnosti, jak na poli církevním tak společenském“.[26]

[25] Tamtéž, s. 23.

[26] Kardinál Dominik Duka v úvodním vystoupení na semináři k 940. výročí založení Královské kolegiátní kapituly sv. Petra a Pavla na Vyšehradě. In: *Královský Výšehrad IV*, s. 19.

Resumé

Článek se zabývá historickým vývojem právního postavení kolegiátních kapitul na území českých zemí od středověku až po současnost. Jejich významné postavení v církevním životě i kultuře národa bylo v době komunistické totality, tak jako v případě všech ostatních církevních institucí, potlačováno. Po sametové revoluci se opět otevřela a uplatnila možnost, aby znovu zaujaly své místo v rámci současně platného právního řádu církve a střežily a rozvíjely křesťanské tradice našeho národa, namnoze spojené s lokalitou kolegiátního chrámu.

Summary

On the Current Role and Status of the Collegiate Chapters

The article discusses the historical development of the status of collegiate chapters in the Czech lands from the Middle Ages until the present. The communist regime suppressed the chapters' important status in Church life and the national culture; the regime suppressed all church institutions. After the 1989 Velvet Revolution it became possible for the chapters to regain their status in the current legal order of the Church and guard and develop the Christian traditions of the nation, which were often connected with the location of a collegiate church.

Zusammenfassung

Zur Rolle und Stellung der Kolegiatkapitel in der Gegenwart

Artikel befasst sich mit der historischen Entwicklung der rechtlichen Stellung der Kolegiatkapitel auf dem Gebiet der böhmischen Länder seit dem Mittelalter bis zur Gegenwart. Ihre bedeutsame Stellung im kirchlichen und kulturellen Leben der Nation war während des kommunistischen totalitären Regimes, wie im Falle der anderen kirchlichen Anstalten, unterdrückt. Nach der Samtenen Revolution (1989) wurde das Kapitel wieder eröffnet und machte von der Möglichkeit Gebrauch, seine Stellung in der geltenden Rechtsordnung der Kirche einzunehmen; so kann das Kapitel die christliche und häufig mit dem Ort der Kolegiatkirche verbundene Tradition unserer Nation hüten und entwickeln.

Riassunto

Scopo e posizione legale dei capitoli collegiali oggi

L'articolo si occupa dello sviluppo storico della posizione legale di capitoli collegiali sul territorio delle Terre Boeme dal medioevo fino ad oggi. La loro posizione importante nella

vita sociale ed anche nella cultura della nazione fu soppressa durante il periodo del regime totalitario comunista, lo stesso vale per altri enti ecclesiastici. Dopo la rivoluzione di velluto del 1989 si è riaperta una possibilità di ravvivare il loro posto nel sistema del ordinamento giuridico della Chiesa, custodendo e sviluppando le tradizioni cristiane della nostra nazione, spesso collegate con le località delle Chiesa collegiali.

Klíčová slova: církevní právo, katedrální kapitula, kolegiátní kapitula, dignitář, probošt kapituly, děkan kapituly, kanovník, exempce

Keywords: church law, cathedral chapter, collegiate chapter, dignitary, provost of the chapter, dean of the chapter, canon, exemption

Autor

JUDr. Jan Kotous, narozen v roce 1948 v Českých Budějovicích, pracoval jako podnikový právník, později působil v legislativních odborech Ministerstva práce a sociálních věcí a Ministerstva kultury. V letech 1991 až 2011 vedl kancelář Královské kolegiátní kapituly sv. Petra a Pavla na Vyšehradě. V téže době působil a dosud působí na Katedře pracovního práva a práva sociálního zabezpečení Právnické fakulty Univerzity Karlovy na a na Vysoké škole CEVRO Institut. Je předsedou Společnosti Vyšehrad, z. s.

JUDr. Jan Kotous was born in 1948 in České Budějovice. He was an in-house lawyer and later worked in the legislative departments of the Ministry of Labour and Social Affairs and the Ministry of Culture. In 1991–2011 he was the director of the Office of the St. Peter and Paul Royal Collegiate Chapter at Vyšehrad. During that period and up to the present he has worked at the Department of Labour Law and Social Security Law of the School of Law of the Charles University in Prague and at the CEVRO Institute in Prague. He is the chairman of the Vyšehrad Society.

JUDr. Jan Kotous, geboren 1948 in Budweis, arbeitete als Betriebsjurist, später war er in legislativen Abteilungen des Ministeriums für Arbeit und Soziales und des Kulturministeriums tätig. In den Jahren 1991–2011 leitete er die Kanzlei des Königlichen Kolegiatkapitels St. Peter und Paul auf Vyšehrad. Seit dieser Zeit wirkt er am Lehrstuhl des Arbeits- und Sozialrechts der Juristischen Fakultät der Karlsuniversität in Prag und auf der Hochschule CEVRO Institut in Prag. Er ist Vorsitzender der Gesellschaft Vyšehrad, e. V.

JUDr. Jan Kotous, nato nel 1948 a České Budějovice, lavorava da giurista aziendale, poi nel dipartimento legislativo del Ministero del lavoro e di affari sociali a del Ministero di cultura. Fra 1991–2011 era al capo dell'ufficio del Capitolo collegiale regale dei Ss. Pietro e Paolo a Vyšehrad. Dallo stesso periodo fino ad oggi insegna alla Cattedra del diritto del lavoro e della providenza sociale della Facoltà di Giurisprudenza della Università Carolina a Praga e al CEVRO Institut. E' presidente della Società Vyšehrad.

JUDr. Jan Kotous
Otakarova 8
370 01 České Budějovice

e-mail: j.kotous@email.cz

Albín Bráf, Borské teze a zesnulý Mons. Vladimír Born

Jan Kotous

I.

V jubilejním roce 2000 uveřejnil autor tohoto příspěvku v časopise Teologické texty, redigovaném významnou postavou českého katolického disentu Mons. Oto Mádrem, stať nazvanou *Sociální úloha kněžstva v 19. století u nás*. Byla věnována především postavě profesora Albína Bráfa (1851–1912), který na našem území dovršil utváření českého ekonomického myšlení druhé poloviny 19. století. V příspěvku bylo zdůrazněno, že Bráf, znalec problematiky národního hospodářství v celém jeho kontextu, si byl vědom nezastupitelné sociální role církve jako nedílné součásti života české společnosti.

Bráf ostře vystupoval proti některým tendencím, které se později projevily v nechvalně známém hesle *Pryč od Vídně, pryč od Říma*. Zastával názor, že středoevropské soustátí je nejenom historickou realitou, ale také svým mnohonárodním charakterem tou nejlepší platformou pro českou svébytnost. V tomto duchu také pojímal úlohu katolického náboženství u nás, včetně státotvorné role katolické církve. V církvi spatřoval nositelku národních tradic, v českých kněžích realizátory národního probuzení. A k těmto dvěma rolím církve u nás navrhoval přidat roli třetí – sociální.

Neměl ovšem na mysli tradiční charitativní službu církve, definovanou jako činnost sloužící dobru jedince i celku z náboženských pohnutek, vykonávanou mužskými a ženskými řeholemi, církevními spolky a jedinci. Šlo mu především o aplikaci katolického sociálního učení, které se po vydání encykliky *Rerum novarum* (1891) papežem Lvem XIII. (1878–1903) lavinovitě šířilo po světě. A tyto myšlenky neúnavně propagoval jako profesor české právnické fakulty v Praze (po dvě volební období její děkan), i jako významný staročeský politik a uznávaný odborník v oboru národního hospodářství. Předával je svým žákům, kteří

je později bez rozdílu své politické příslušnosti aplikovali v legislativě mladého československého státu a pomohli tak vytvořit jedno z nejvyspělejších sociálních zákonodárství své doby.

II.

Při přípravě přednášek pro výběrový předmět Úvod do sociální politiky, zařazený do výuky na Právnické fakultě Univerzity Karlovy, jsem se díky upozornění ze strany kardinála Miloslava Vlka seznámil s otázkou jednoho z pramenů uvedené sociální encykliky *Rerum novarum*, a sice s *Borskými tezemi*, ve světě známými pod německým názvem *Haider Thesen*. Svůj název teze odvozují od jména městečka Bor u Tachova, německy Haid. A byl to právě borský farář Mons. Vladimír Born (1938–2016), který mne s celou problematikou velmi ochotně seznámil a poskytl potřebné podklady.

Vzpomeňme, jak Borské teze vznikly. V roce 1882 pověřilo Generální shromáždění katolíků Německa (*Katholikentag*) svého prezidenta knížete Karla Jindřicha z Löwensteinu-Wertheimu-Rosenburgu, aby zorganizoval konferenci významných německých katolicky orientovaných teoretiků ke třem sociálněpolitickým otázkám: k lichvě, dělnické mzdě a oddlužení pozemkového majetku. Konference se uskutečnila o rok později na zámku knížete Löwensteina v Boru v Čechách, to jest v předlitavské části habsburské monarchie. Místo konání konference bylo poměrně důležité.

V té době totiž v Německu probíhal složitý parlamentní boj o prosazení Bismarckových sociálních zákonů. Říšský kancléř Otto von Bismarck považoval za své odpůrce jak sociální demokraty, propagující řešení sociální otázky ve smyslu učení Karla Marxe (1818–1883), tak katolicky orientované politické kruhy, které se teoreticky opíraly o práce, jejichž autorem byl mohučský biskup Wilhelm Emmanuel svobodný pán von Ketteler (1811–1877). Bismarck nakonec své „sociální zákonodárství" prosadil a podle něho se nakonec realizovala u nás Taafeho legislativní reforma, která řešila sociální otázku za pomoci regulativní a autoritativní funkce státu. Zdá se, že kníže Löwenstein měl zájem, aby se konference uskutečnila v nerušeném prostředí, a proto zvolil svůj zámek, nacházející se nedaleko Mariánských Lázní.

Hlavním cílem borského setkání bylo vypracovat návrh na řešení sociálních otázek řemeslnictva a dělnictva. V dělnické otázce byl kladen v závěrech konfe-

rence důraz na pracovní smlouvu a její obsah. Práce by neměla být zbožím, které se kupuje nebo prodává, ale má především mravní hodnotu, protože úzce souvisí s člověkem. Pracovní smlouva má být proto uzavírána nikoli ve smyslu tehdy platného Všeobecného občanského zákoníku (ABGB) z roku 1811 jako smlouva nájemní, ale jako smlouva o mzdě. Ta je potom chápána jako spravedlivé ohodnocení dělníkovy činnosti. Mzda je podle závěrů Borských tezí životní základnou k zajištění existence, udržení a rozvoji rodiny. Má být rovněž zdrojem úspor, které slouží k růstu dělníkova bohatství. Otázku řemeslnictva navrhují Borské teze řešit na základě stavovského uvědomění, tedy vlastně vzkříšením cechovní soustavy. Úloha státu by měla spočívat v rozvoji odborného školství, péči o dodržování nedělního klidu, péči o osoby trpící nouzí, apod. Stát by měl dbát o zákonnou úpravu služeb zaměstnanosti a podporovat zřizování odborných spolků.

III.

Mons. Vladimír Born si byl jako duchovní správce farnosti v Boru u Tachova vědom důležitosti Borských tezí. Po setkání s pravnukem knížete Karla Jindřicha Löwensteina, Aloisem Konstantinem zu Löwenstein, který do Boru zavítal, uzrála myšlenka uspořádat v Boru u Tachova ve dnech 11. až 13. července 2003 seminář k 120. výročí Borských tezí. Seminář se uskutečnil ve spolupráci s různými křesťanskými organizacemi a institucemi. Je zásluhou právě Mons. Borna, že přednesené příspěvky byly knižně vydány péčí borské farnosti. Hlavním mottem semináře a sborníku příspěvků byla myšlenka *Nadějí pro Evropu je Kristův kříž*, kterou vyslovil papež Jan Pavel II. při slavnostních nešporách pro Evropu ve Vídni v roce 1983.

Mons. Born uspořádal v následujících letech ještě další dva semináře zaměřené na odkaz Borských tezí, kterých se zúčastnili přední odborníci z českých zemí i ze zahraničí. V letech 2008 a 2013 sestavil a vydal sborníky z příspěvků pronesených na těchto seminářích.

Když se v roce 2015 uskutečnila na Právnické fakultě Univerzity Karlovy konference s mezinárodní účastí na téma *Česká škola sociální politiky v souvislostech*, zařadil jsem do svého úvodního vystoupení také informaci o Borských tezích a jejich hodnocení z dnešního pohledu. Na konferenci bylo konstatováno, že Borské teze lze považovat nejen za významný přínos pro oblast sociálního zákonodárství obecně, ale pravděpodobně také za jeden z podnětů encykliky Lva XIII. Současně

jsou nepochybně odezvou působení katolických seskupení na tehdy prosazované Bismarckovo sociální zákonodárství. Vždyť rok jejich vzniku – 1883 – byl rokem přijetí prvního ze tří Bismarckových reformních zákonů, totiž zákona o zavedení nemocenského pojištění, ke kterému došlo v berlínském parlamentu po několikaletém urputném boji.

Mons. Born vydání sborníku z konference konané na právnické fakultě uvítal. S nadějí očekával, že se v průběhu letošního roku podaří potvrdit, že Borské teze skutečně osobně předal kníže Karel Jindřich Löwenstein při soukromé audienci papeži Lvu XIII. Bohužel si s ním o tom již nepromluvím.

Mons. Vladimír Born zemřel dne 16. července 2016 v nemocnici v Plzni. Bylo mu 78 let (narodil se 11. května 1938 v Teplicích) a knězem byl 48 let (vysvěcen byl 23. června 1968 v Praze). Působil jako duchovní správce v řadě západočeských farností. Byl okrskovým vikářem tachovského vikariátu v Plzeňské diecézi a prezidentem plzeňské diecézní charity. Lze bez nadsázky konstatovat, že svou prací na oživení vzpomínky na Borské teze se mu bezesporu podařilo prokázat, že moderní sociální učení církve a sociální zákonodárství vůbec má jeden ze svých zdrojů na našem území.

Mons. Born celým svým životem naplnil myšlenku Albína Bráfa, že kněz má u nás mít tři historické úkoly: především duchovní, pak má být nositelem „konzervatismu v ušlechtilém slova smyslu“ a nakonec sociální.

Čest jeho památce!

Tomáš Petráček: Církev, tradice, reforma

Odkaz Druhého vatikánského koncilu

Vyšehrad, Praha, 2016, 246 s., ISBN 978-80-7429-643-7.

Budiž mi na počátku recenze na publikaci kolegy Tomáše Petráčka dovolena stručná osobní vzpomínka. Jsem ročník 1953; v památném roce 1968, kdy jsem nastupoval na gymnázium, mi tedy bylo patnáct let. Tehdy jsem se mohl (díky knězi Královéhradecké diecéze P. Vladimíru Matějkovi, duchovnímu správci v Kuksu) už považovat za věřícího, kterého v tom věku pochopitelně zajímaly otázky jdoucí na samu dřeň víry. Díky aktivitám umožněným „pražským jarem", a jistě s alespoň morální podporou Díla koncilové obnovy, tehdy začaly vycházet publikace, které se snažily na tyto otázky dávat inteligentní odpovědi. Jednu z těchto publikací vydalo nakladatelství Vyšehrad v roce 1971: byla to kniha Schillebeeckxova asistenta na Univerzitě v Nijmegenu, holandského historika Marka Schoofa OP (* 1933) *Výzva nového věku*. Doporučil mi ji můj tehdejší teologický „školitel" ThDr. Oto Mádr a přečetl jsem ji (tehdy osmnáctiletý) jedním dechem.

Stejně tak jedním dechem jsem nedávno přečetl publikaci kolegy, vysokoškolského pedagoga, kněze, teologa a církevního historika docenta Tomáše Petráčka, vydanou v témže nakladatelství o 45 let později. A troufám si říci, že i ona by mohla – jako tehdy Schoofova kniha – otevřít dnešním interesentům nové obzory pro chápání „moderní" katolické teologie.

I.

Autor rozčlenil svou práci do tří oddílů. Ten první, „horizontálně" koncipovaný (*Změny v dějinách: církev, kontinuity a diskontinuity*), je nejstručnější a zachycuje paradigmatické zlomy ve vývoji křesťanství: jeho helenizaci, legalizaci a transformaci do oficiálního státního náboženství, jeho skvělý vliv na formování středověké společnosti a její vzdělanost (zakládání univerzit, rozvoj práva) přes trauma západního schismatu v 16. století a nepříliš šťastná reakce církve jak na reformaci, tak na následný vznik nových myšlenkových proudů (zvláště během tzv. piánské

epochy v dějinách církve), která nedokázala čelit postupující sekularizaci společnosti, až po (anti)modernistickou krizi, která „zdecimovala kreativní elity katolické církve a do značné míry umrtvila intelektuální život církve na čtyři desetiletí“ (s. 22). Za poslední paradigmatickou proměnu v církvi považuje Petráček Druhý vatikánský koncil.

II.

Druhý oddíl (*Církev v moderní době: čtyři sondy do problémových oblastí*) činí čtyři „vertikální“ průzkumné vrty do vybraných segmentů církevních dějin 19. a 20. století. Ten první (*Církev a politické zřízení: příběh hnutí Sillon*) seznamuje čtenáře s dnes už nepříliš známým francouzským katolickým hnutím Marca Sangniera *le Sillon*, působícím původně v Paříži od roku 1894 nejprve jako laické hnutí francouzské katolické mládeže a později jako politický fenomén. Toto hnutí, které pro katolickou církev v tehdejší Francii znamenalo dodnes nedoceněný přínos, když usilovalo o spojení křesťanských myšlenek s demokracií, bylo nakonec Římem (a v posledku i francouzským episkopátem) odsouzeno jako podezřelé z pokrokářství. Docent Petráček zde cituje ze Sangnierovy publikace *Le Sillon*, Esprit et Méthodes, větu, kterou by měli mít před očima (tak jako pravověrní židé *tótafót*) všichni „tradicionalisté“: „Jsme zároveň lidé tradice stejně jako pokroku. Být tradicionalistou neznamená opakovat to nejlepší, co kdysi dělali naši otcové, ale konat to, co by oni dělali dnes na našem místě“ (s. 59). Bytostně katolické hnutí bylo v atmosféře antimodernistické hysterie nařčeno ze zhoubných koncepcí svobody, poslušnosti a autority, z dehonestace monarchické formy vlády, ze ztráty katolicity kvůli údajné spolupráci s protestanty apod. a jeho činnost byla zakázána. Vedení *Sillonu* se podvolilo a svou činnost skutečně ukončilo. Římu a jmenovitě papeži Piu X. se tak „podařilo“ zmrzačit tělo církve (alespoň ve Francii), když mu byla amputována jedna z nejvitálnějších ratolestí. Ale i to Bůh dokázal obrátit k dobru církve, když se členové tohoto (tehdy už bývalého) hnutí rozptýlili do jiných katolických mládežnických spolků, do akademického světa či do světa politiky, odborů atd.

Druhá sonda (*Jak historici středověku zachránili katolickou církev*) poukazuje na průkopnickou roli církevní historické vědy a zvláště medievalistiky, kterou sehrála při zápasu s vypjatým ultramontanismem o uvolnění restrikcí v teologickém bádání (o nějaké svobodě tehdy ještě nemůže být řeči). Jmenovitě se jednalo

o použití tehdy profilující historicko-kritické metody na studium monumentálního díla sv. Tomáše Akvinského (Pierre Mandonet OP) – k velké nelibosti neoscholastiků; úder proti církevním historikům vedl osvědčený integrista – kardinál státní sekretář Rafael Merry del Val. Dále šlo o netradiční cyklus přednášek téhož teologa o vývoji řeholního života (podle kritiků při tom ignoroval působení nadpřirozených prvků!), také o historické analýzy belgických bollandistů požadujících revizi údajů zejména o „legendárních" světcích v misálu a breviáři (Hippolyt Delehaye SJ) apod. Použití historické kritiky v biblické vědě (a zatím jen v ní) umožnila teprve encyklika Pia XII. *Divino afflante spiritu* (1943), což by bylo sotva možné bez předchozí pionýrské práce oněch (i dalších) církevních medievalistů.

Třetí sonda (*Prameny křesťanství a moderní kritika*) je věnována osobnosti vynikajícího francouzského biblisty, „modernisty" Alfreda Loisyho (1857–1940). Ten byl přesvědčen „o jalové apologetické produkci své doby a o nezbytnosti postavit katolický výklad Bible na pevný vědecký základ" (s. 93) a odmítal „ahistorické vnímaní [Bible] jako textu »spadlého z nebe«" (s. 94). To se ovšem tehdy v Římě (i ve Francii) neodpouštělo. Byl udáván, vyšetřován a odsuzován za to, co napsal, a to, co napsal, bývalo ultramontánními integristickými kruhy navíc často desinterpretováno; tak mimo jiné i jeho známá věta: „Ježíš přišel hlásat Boží království, a přišla církev," jak správně uvádí na pravou míru Tomáš Petráček (s. 94). Loisy byl nakonec roku 1908 exkomunikován, vyhnán z obecenství věřících („vitandus!") a nakonec podle některých indicií vehnán až do tábora agnosticismu.

Konečně čtvrtá sonda (*Stanovení diagnózy: katolicismus mezi modernismem a medievalismem*) načrtává určitou cestu zlatého středu mezi modernismem či spíše „modernismem" na straně jedné a medievalismem na straně druhé (medievalismem zde Petráček – spolu s Tyrellem – rozumí přesvědčení, že jedinou dobrou formou vyjádření katolicismu je ta středověká). Na této cestě nás autor doprovází spolu se skotským konvertitou, knězem a spirituálním teologem Georgem Tyrellem SJ (1861–1909). Ten brzy prohlédl krátkozrakost až slepotu tehdejších antimodernistických represí a volá po změně postoje církve, kterou společnost stále více vnímá jako „středověkou zříceninu, kam se ani v bouři rozumný člověk nepůjde schovat" (s. 111). Středověký svět je pryč, je mrtvý, a katolicismus se přece nemůže připoutat k mrtvole a žít dál (s. 109). Pokleslou dogmatickou teologii, která si přiznává nárok na stejný stupeň autority jako zjevení, nazývá Tyrell pseudovědou.

Naděje vkládané do nástupu Pia X. na papežský stolec ovšem vzaly rychle za své spolu s jeho encyklikou *Pascendi Dominici gregis* (1907). Tyrell je pak v rámci honu na modernisty nejprve vyloučen z jezuitského řádu, následně roku 1908 exkomunikován a po smrti roku 1909 je mu zakázán křesťanský pohřeb (jakkoli byl před smrtí zaopatřen svátostmi!); dokonce byli kanonicky potrestáni ti, kteří se účastnili jeho civilního pohřbu a pomodlili se tam (!). Vnitřně se ale Tyrell s církví nikdy nerozešel – jen si přál, aby vedení církve nekladlo „všechnu naději do potírání poznání, do ochromení duševní aktivity nebo do znovuoživení nelidských a nekřesťanských inkvizitorských metod, které poskvrňují náboženství a skandalizují ho před celým světem více než všichni nepřátelé církve dohromady“ (s. 111).

III.

Těžiště práce představuje třetí a poslední oddíl (*Koncil, církev, společnost*). Autor se nejprve pokouší o odpověď na otázku, proč vůbec koncil, a proč právě tehdy. Odpověď spatřuje – mimo jiné – v postupně sílících hnutích za obnovu církve: ekumenickém (po zkušenostech se světovými válkami), biblistickém, liturgickém, v rozvoji laického apoštolátu (Katolická akce), jakož i v „masivní dechristianizaci evropské společnosti“ (s. 120), na níž církev musela reagovat. Ale i tehdy se nové myšlenky prosazovaly oproti „skupině antimodernistických jestřábů okolo kardinála Merry del Val“ (s. 121) jen obtížně a zásadní průlom přichází až s nástupem pontifikátu Jana XXIII., který v koncilu spatřoval příležitost k „novým Letnicím“ (s. 130).

Po jeho smrti rozhodl o pokračování koncilu Pavel VI. Přes nesporné úspěchy koncilu „ani jeden [z obou papežů] neměl energii k prosazení skutečných změn“, pokud šlo o způsob výkonu kolegiality biskupů a akutní reformy Římské kurie (platilo by to jistě i o některých dalších oblastech). A tak, jelikož navýsost potřebnou reformu Římské kurie měla provést kurie sama, „výsledkem vnitrocírkevního vývoje po koncilu tak bylo paradoxně posílení centralizačních prvků“ (s. 141).

Autor pak uvádí „sedm hluboce zakořeněných problémů katolické církve, které si koncil přiznal a s různou mírou úspěchu na ně upozornil“ (s. 143): šlo o katolický integrismus a potlačování legitimní plurality uvnitř církve, o odmítání dějinnosti či postavení nad a mimo dějiny, o ignorování pastorální a evangelizační dimenze a alibistický kult doktrinálnosti, o působení dualistického myšlení, nepřijetí tělesnosti

a pohrdání sexualitou, o sebestřednost a vymezování proti legitimnímu domýšlení a prosazování křesťanských myšlenek mimo rámec církve, o resignaci na katolicitu (univerzalitu) a definování církevní identity v polemickém vymezování a konečně o nadřazenost struktury a institucionálního formátu církve nad její poslání a finalitu.

V dalším oddílu se autor zamýšlí nad ambivalentním postojem církve k dějinám a dějinnosti v předkoncilním (a obzvláště „piánském") období, který by se dal vyjádřit: „dobře už bylo, vrchol dějin už neleží před námi, ale v idealizované, nikdy neexistující, ale o to více adorované minulosti" (s. 178). Základní pozitivní nastavení k dějinám a k budoucnosti nastavil až koncil zejména v dogmatické konstituci o církvi *Lumen gentium*, i když podle autora nedostatečně a nedůsledně. Na druhé straně nelze nevidět, že „velké množství předsudků, nenávisti a demagogie ve vztahu k minulosti církve a papežství ovšem přetrvává" (s. 181).

Autor odmítá falešnou dichotomii koncilů na dogmatické a pastorální: i Druhý vatikánský koncil, který bývá považován za „pouze" pastorální, byl závazným vyjádřením magisteria a obsahuje jak disciplinární, tak doktrinální část (s. 184 a násl.). Koncil nesplnil všechna očekávání, mj. ovšem proto, poněvadž právě šedesátá léta přinášejí „bezprecedentní historický fenomén, kterým je první a tvrdý náraz důsledků vytvoření konzumní společnosti v západních zemích".

Velmi proto záleželo na „druhém životě" koncilu po jeho skončení: vedení církve ovšem na některé pokoncilní excesy reaguje obnovou centralizace, posílením kontrolních pravomocí římských kongregací a mentality antimodernismu: sem patří vyšetřování řady vynikajících teologů, nešťastné vydání encykliky *Humanae vitae* (1968), skandalizování „Holandského katechismu", paušální odsouzení teologie osvobození atd. Patří sem do značné míry i nový Kodex kanonického práva Jana Pavla II., „který z koncilního odkazu obecně přejímá jen málo" (s. 198). Jestliže „už pontifikát Jana Pavla II. měl ve vnitrocírkevních otázkách retardační charakter" a znamenal „faktické zablokování kolegiality a synodality" (s. 204), pak kulminaci těchto tendencí vidí autor v pontifikátu Benedikta XVI. a jeho názoru, že nelze sledovat jakéhosi „ducha" koncilu a jít za literu koncilových dokumentů, a že koncil není a nemůže být jakýmsi „ústavodárným shromážděním", protože k tomu koncilní Otcové neměli mandát apod.

Podle Petráčka „těmito formulacemi Benedikt XVI. prosazuje absurdní ahistorický immobilismus, který nejenže v církvi nikdy neplatil a nefungoval, ale ani nikdy fungovat nemůže" (s. 202). Jeho údajnou „argumentační ekvilibristiku"

podezírá z „potřeby hájení velmi předkoncilní koncepce církve jako dokonalé společnosti, která se nikdy nemýlí“ (s. 203), což dokládá mj. papežovým velmi tolerantním postojem vůči lefébvristům a širokým umožněním celebrování tridentské liturgie. „Své nezpochybnitelné teologické mistrovství a erudici […] využil k relativizaci významu a dopadu koncilu“ (s. 216). Zlom, kdy se z progresivního koncilního teologa stane kritik koncilu, spatřuje Petráček v „kulturní revoluci“ roku 1968, „kdy se ho osobně dotkl neurvalý charakter studentských bouří dokonce i na teologické fakultě […] a především nenaplněná očekávání smíření s moderní společností“ (s. 214).

Je nezpochybnitelné, že vývoj po koncilu míval v některých regionech a na některých úsecích působení církve excesivní charakter; to však nelze přičítat (jen) koncilu podle floskule: *Post concilium, ergo propter concilium* (kardinál Danneels, s. 193). Závěrem knihy autor – mimo jiné – vymezuje klíčový pojem své publikace, totiž církevní tradici; ta „není neměnným souborem pravd, ale vtělenou realitou, kdy skutečně věčné pravdy víry transcendují a zároveň, třebas nedokonale, [se] vyjadřují v konkrétní kultuře a teologii a proto se nutně musí měnit“ (s. 222).

IV.

Sympatické je, že autor předkládá čtenářům své vědecky podložené teze padni komu padni. Nebojí se pojmenovat věci pravým jménem a ukazuje, že *sentire cum Ecclesia* není totéž, jako povinně adorovat zavedené církevní struktury, což platilo před koncilem a platí to i po něm. Nešetří přitom kritikou ani papeže (ani ty kanonizované) a na mušku si častěji bere „kult osoby papežů“, pěstovaný po Prvním vatikánském koncilu. Jistěže některé pasáže jeho knihy přímo vybízejí k polemice a každý nemusí se všemi Petráčkovými závěry souhlasit (např. asi s kritikou vysoce vzdělaného a ušlechtilého papeže Benedikta XVI.); koncil přece není posvátná kráva, aby každá jeho kritika musela být vnímána jako *sacrilegium* (to by ostatně jistě nechtěl ani autor, který ve své knize právě tyto postoje odsuzuje). Docent Petráček „provokuje“ v tom původním smyslu slova (*pro-vocare* = vybízet, podněcovat – totiž k přemýšlení, k promýšlení své víry).

Nikdo z čtenářů už nemůže pamatovat dusnou atmosféru denunciací, fízlování a šikany teologů na počátku 20. století v rámci hysterické antimodernistické kampaně. Je tedy třeba se o tom všem alespoň zprostředkovaně dovědět, abychom pochopili, že Druhý vatikánský koncil znamenal v tomto smyslu ve své

době skutečně „jaro církve“ – na pozadí mrazivého „zimního“ období honu na modernisty; jistě to však neznamená, že teprve tímto koncilem začalo v církvi všechno dobré.

V některých církevních kruzích (včetně těch českých) se totiž stalo zvykem ohánět se Druhým vatikánským koncilem, tak jako se v osmdesátých letech minulého století komunistický režim u nás neustále ohánět sedmnáctým sjezdem Komunistické strany Československa. Výsledek byl a je předvídatelný: řada křesťanů (zejména těch konzervativněji založených) je ustavičnou glorifikací koncilu znechucena, zvláště když se jim dává najevo, že všechno předkoncilní bylo špatné a dobré je jen to pokoncilní apod. Říci slovo proti koncilu znamenalo získat nálepku tradicionalisty či „tridenťáka“ se všemi negativními důsledky (podobně jako dovolit si zpochybnit smysl plenárního sněmu v České republice). To přirozeně není vina onoho koncilu, nýbrž jeho teologicky ne vždy dostatečně vzdělaných koryfejů, kteří mu tak prokazují medvědí službu.

Druhý vatikánský koncil (a přirozeně nejen ten) nelze pochopit bez toho, že bychom se důkladně seznámili s tím, co mu předcházelo, ale i s tím, co po něm následovalo, a kniha docenta Petráčka nám tyto znalosti brilantně zprostředkovává. Jeho publikace bude proto jistě vítaným průvodcem všech, kteří se zajímají o církevní dějiny novověku obecně a o Druhý vatikánský koncil zvláště; a měla by se stát povinnou četbou pro všechny ty, kteří ještě padesát let po jeho ukončení na tento koncil reptají – ať zleva (že se zastavil v půli cesty), ať zprava (že zašel příliš daleko).

Antonín Ignác Hrdina

Zámek Bor u Tachova, v němž byly napsány Borské teze.

Castle Bor by Tachov, where the Bor's Theses (Haider Thesen) were written.

Foto Záboj Horák

7. justiční seminář, Hradec Králové, květen 2016

Dne 23. května 2016 se v Hradci Králové uskutečnil 7. justiční seminář z kanonického práva pro členy církevních soudů české a moravské církevní provincie. Byl zahájen v katedrále Ducha svatého v Hradci Králové votivní mší svatou právě k Duchu svatému s prosbou o jeho dary při soudním rozhodování. Hlavním celebrantem byl soudní vikář Arcidiecéze pražské prof. Antonín Ignác Hrdina OPraem, koncelebrovali generální vikář Královéhradecké diecéze prelát Mons. Josef Socha, soudní vikář Královéhradecké diecéze prelát Mons. Josef Růt, soudní vikář Litoměřické diecéze Dr. Michal Podzimek, soudní vikář Interdiecézního soudu pro Olomouckou arcidiecézi a Ostravsko-opavskou diecézi Dr. Libor Botek a další kněží – členové církevních soudů v Čechách a na Moravě.

Na semináři zazněla přednáška soudce pražského metropolitního soudu a učitele církevního práva na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích doc. JUDr. Stanislava Přibyla, Ph.D., IC.D, na téma *Praktické zkušenosti z výslechů u církevního soudu a hodnocení výpovědí jako důkazního materiálu*. Následoval referát soudkyně plzeňského církevního soudu a přednášející kanonického práva na Fakultě právnické Západočeské univerzity v Plzni Mgr. Martiny Vintrové, IC.D, OV, na téma *Prohlášení neplatnosti manželství pro absenci kanonické formy versus princip „Ecclesia supplet“*. V odpolední části semináře seznámil přítomné pražský soudní vikář prof. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., OPraem, s právními aspekty postsynodálního listu papeže Františka *Amoris laetitia*. Následně moderoval diskusi na téma *Zkušenosti s novou procesní manželskoprávní úpravou*.

Účastníky semináře přišel pozdravit královéhradecký diecézní biskup J. E. Mons. JUDr. Ing. Jan Vokál, JU.D, a udělil jim své požehnání.

Antonín Ignác Hrdina

Zasedání XVIII. sympozia kanonického práva ve Spišské Kapitule.

Session of the XVIIIth Canon Law Symposium in Spišská Kapitula.

Foto Monika Menke

XVIII. sympozium kanonického práva, Spišské Podhradie, srpen 2016

Ve dnech 22. až 26. srpna 2016 se ve Spišském Podhradí na Slovensku uskutečnilo tradiční mezinárodní kanonickoprávní sympozium, které pořádala Slovenská společnost kanonického práva v prostorách kněžského semináře. Letošním sjednocujícím tématem byly změny v katolickém manželském právu procesním, které nastaly v roce 2015, a legislativa spojená s ochranou mladistvých v katolické církvi.

Na konferenci se shromáždilo asi 200 účastníků – kanonistů (především členů slovenských a českých církevních soudů) a konfesionalistů ze Slovenska, České republiky, Polska, Ukrajiny a Itálie. Přednášky a návazné diskuse probíhaly ve slovenštině, češtině, polštině a italštině.

V programu sympozia bylo celkem deset referátů, které byly prokládány místy velmi aktuální a praktickou rozpravou. V prvním dni dopoledne vystoupil soudce Římské roty prof. Miroslav Konštanc Adam OP (Itálie) s referáty *o základních principech revize procesu manželské nulity* a *o nově zavedeném zkráceném řízení konaném před biskupem*. V následné diskusi osvětloval přítomným především důvody této reformy, účelnost (zejména v zemích třetího světa) nebo praktické aspekty zkráceného řízení. Odpoledne proběhlo valné shromáždění Slovenské společnosti kanonického práva a volba představenstva. V bazilice sv. Jakuba v Levoči pak účastníci konference slavili mši svatou, které předsedal arcibiskup bratislavský a metropolita Západoslovenské církevní provincie Mons. Stanislav Zvolenský. Při slavnostní večeři pokračovaly vzájemné rozhovory i navazování a upevňování kontaktů mezi přítomnými odborníky.

Druhý den sympozia moderoval košický arcibiskup a metropolita Východoslovenské církevní provincie Mons. Bernard Bober, který předsedal i ranní bohoslužbě. Příspěvky tohoto dne přednesli odborníci z Itálie. Mons. Paweł Małecha, ochránce spravedlnosti Apoštolské signatury, hovořil *o odpovědnosti biskupa v řízení o neplatnost manželství po vydání motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus*. Následující přednášející, soudce Římské roty Mons. Grzegorz Erlebach, navázal příspěvkem *o některých aplikačních aspektech řádného procesu* podle uvedeného motu propria. *Výklad § 1 a 2 kán. 1678 CIC/1983 v kontextu morální jistoty*

(hodnota plného důkazu v novelizovaném manželském procesním právu) podal přednášející fakulty kanonického práva v Benátkách Mons. Giuliano Brugnotto a *o pozitivech i negativech nejnovější reformy řízení o neplatnosti manželství* hovořil jeho kolega z Benátek Mons. Benedict Ndubueze Ejeh.

Třetí jednací den moderoval hostitel – diecézní biskup spišský Mons. Štefan Sečka. Přednášky byly zaměřeny na legislativu týkající se ochrany mladistvých v prostředí církve. Sekretář Papežské komise pro ochranu mladistvých Mons. Robert Oliver přednesl dva příspěvky na téma *Legislativa a ustanovení Apoštolského stolce na ochranu mladistvých* a *Doporučení Papežské komise pro ochranu mladistvých místním církvím*. V návazné diskusi se probírala především praxe a zkušenosti místních církví a její reflexe ze strany Apoštolského stolce. Odpolední blok zahájil vedoucí oddělení kanonického práva kurie Vrchního arcibiskupství kyjevsko-haličského Mons. Andriy Tanasiyuk přiblížením praxe řešení případů manželské nulity v jeho místní církvi v kontextu synodality. Závěrečnou přednáškou přispěl soudní vikář brněnského církevního soudu a prezident Akademie kanonického práva v Brně Mons. Karel Orlita, který hovořil *o odpovědném přístupu obhájce svazku v současném manželském právu procesním, včetně praktických příkladů*. Večerní garden party pak slavnostním způsobem zakončila přednáškové a diskusní bloky.

Poslední den konference byl věnován referátům slovenských soudních vikářů a rozpravě o dalším směřování slovenských církevních soudů.

Monika Menke

4. mezinárodní kongres ICLARS, Oxford, září 2016

Mezinárodní konsorcium pro studium práva a náboženství (ICLARS), které bylo založeno roku 2007, je vědeckou institucí se sídlem v Miláně, která sdružuje badatele v oboru konfesního práva a dalších příbuzných oborů z celého světa. První tři kongresy se konaly v Miláně, Santiagu de Chile a na dvou starobylých univerzitách Virginie (USA).[1] Čtvrtý kongres, tentokrát v Oxfordu, se konal v prostorách rozsáhlé St. Hugh's College ve dnech 8. až 11. září 2016. Téma kongresu znělo *Freedom of/for/from/in Religion: Differing Dimensions of a Common Right?*

Kongresu se zúčastnily dvě stovky odborníků na konfesní právo z celého světa. Nejpočetnější byli zástupci z Evropy. Vysoký počet účastníků byl jak z USA a Kanady, tak z Latinské Ameriky. Několik účastníků bylo z různých afrických a jihoasijských států.

Úvodní přednášku pronesl prof. David Novak z Univerzity v Torontu, vyučující židovské filosofie a práva, na téma *Co je náboženská svoboda?*

Konferenci předsedal prezident ICLARS prof. W. Cole Durham, zakladatel Mezinárodního centra pro studium práva a náboženství, součásti Právnické fakulty Univerzity Brighama Younga v Provo v Utahu.

Na kongresu bylo proneseno více než 110 přednášek v mnoha sekcích. Jednu ze sekcí, která zasedala 9. září, moderoval doc. Záboj Horák z Právnické fakulty Univerzity Karlovy. V jejím rámci vystoupili přednášející ze Spojeného království, USA, Itálie a Polska.

Dne 11. září se konalo setkání zástupců konfesněprávních časopisů, knižních edic a vědeckých společností z celého světa. Zástupci české vědy prof. Jiří Rajmund Tretera a doc. Záboj Horák představili časopis *Revue církevního práva* a *Společnost pro církevní právo*.

[1] Na stránkách této Revue byly uveřejněny zprávy z první a třetí konference. Viz HORÁK, Záboj, *První ročník konference Mezinárodního konsorcia pro studium práva a náboženství ICLARS, Milán, 22. – 24. 1. 2009*, in: Revue církevního práva č. 42–1/2009, Praha, s. 55–57 a HORÁK, Záboj, *3. mezinárodní vědecká konference ICLARS, Richmond, Virginia, USA 2013*, in: Revue církevního práva č. 56–3/2013, Praha, s. 93–96.

Téhož dne následovalo zasedání valné hromady ICLARS. Novou prezidentkou byla zvolena prof. Ana María Celis Brunet, ředitelka Centra pro právo a náboženství Právnické fakulty Papežské katolické univerzity v Chile. Jejím zástupcem se stal člen řídicího výboru ICLARS prof. Mark Hill QC z Londýna, hostující profesor Právnické fakulty Cardiffské univerzity.

Během kongresu se uskutečnila prezentace pětidílné mezinárodní encyklopedie konfesního práva *Encyclopedia of Law and Religion*, kterou vydalo nizozemské nakladatelství Brill. Encyklopedie, která obsahuje konfesněprávní informace o všech státech světa, závislých územích, mezinárodních organizacích a dalších subjektech, vznikla díky činnosti ICLARS. Její část o České republice napsali prof. Jiří Rajmund Tretera a doc. Záboj Horák. Prezentace se zúčastnil jeden ze dvou hlavních editorů prof. W. Cole Durham a výkonná editorka encyklopedie Dr. Donlu D. Thayer z Mezinárodního centra pro studium práva a náboženství Právnické fakulty Univerzity Brighama Younga v Provo v Utahu. Přítomno bylo i několik autorů z různých částí světa, členů ICLARS.

Záboj Horák

22. konference Církev a stát, Brno, září 2016

Tradiční zářijovou vědeckou událostí je mezinárodní konference *Církev a stát*, která se koná na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Její první ročník se uskutečnil v roce 1995. O loňském ročníku na téma *Církevní právnické osoby* jsme informovali v Revue církevního práva č. 62–3/2015 na s. 85–86.

V tomto roce uspořádala Katedra ústavního práva a politologie Právnické fakulty Masarykovy univerzity ve spolupráci se Společností pro církevní právo 22. ročník konference, a to ve čtvrtek 15. září 2016. Letošní konference nesla název

Potřebujeme nový zákon o církvích?

Konferenci zahájili doc. JUDr. Jan Svatoň, CSc., proděkan Právnické fakulty Masarykovy univerzity, JUDr. Kateřina Šimáčková, Ph.D., z téže fakulty, soudkyně Ústavního soudu, předsedkyně místní skupiny Společnosti pro církevní právo v Brně, a prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera z Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Konferenci uváděl známý moderátor právnických konferencí doc. JUDr. Pavel Molek, Ph.D., LL.M. (Católica), z Právnické fakulty Masarykovy univerzity a Katolické univerzity v Lisabonu.

První přednáškový blok zahájil Mgr. et Mgr. Jiří Baroš, Ph.D., z Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity svým vystoupením na téma *Kulturní krize liberální demokracie a náboženská svoboda*.

Poté vystoupil prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera se svým příspěvkem na téma *Návrh zásad pro nový zákon o svobodě náboženské víry*. Konstatoval, že současný zákon o církvích č. 3/2002 Sb. nezaručuje dostatečně svobodu vyznání jednotlivců a jejich náboženských společenství a je třeba vytvořit nový zákon. Tento zákon již nemá obsahovat tzv. zvláštní práva náboženských společenství dle zákona č. 3/2002 Sb. Jednotlivá práva mají příslušet všem náboženským společenstvím.

Dalším řečníkem byla Ing. Pavla Bendová, ředitelka odboru církví Ministerstva kultury, která hovořila o tématu *Legislativní slabiny zákona o církvích a náboženských společnostech*.

Adam Csukás, student 5. ročníku Právnické fakulty Univerzity Karlovy, účastník Vědeckého semináře z církevního a konfesního práva na této fakultě, vystoupil

s příspěvkem *Zmluvy uzatvárané medzi náboženskými spoločenstvami a štátom*. Zhodnotil nejprve současný právní status smluv mezi náboženskými společenstvími a státem v oblasti armády a vězeňství. Následně navrhl posílení jejich právního postavení de lege ferenda, a použil komparace s německou, slovenskou a španělskou právní úpravou.

Dalším řečníkem byla Mgr. Zdeňka Heřmanová z Národního památkového ústavu, která hovořila na téma *Církevní restituce v praxi*.

Odpolední část konference byla věnována jednotlivým problematickým oblastem zákona č. 3/2002 Sb. Doc. JUDr. ICLic. Záboj Horák, Ph.D., z Právnické fakulty Univerzity Karlovy, se věnoval školství. Navrhl, aby právo zřizovat církevní školy bylo rozšířeno na všechna náboženská společenství. Právnické osoby odvozené od náboženských společenství působící v oblasti školství mají být evidovány v témže rejstříku jako farnosti, diecéze, řády a kongregace, farní sbory, charity a diakonie.

Mgr. Pavel Majerák, ředitel Oblastní charity Teplice, vystoupil s příspěvkem na téma *Právní úprava ručení zřizovatele církevní právnické osoby za její závazky*. Pojednal o současném nepříznivém právním stavu dle zákona č. 3/2002 Sb., který zakotvuje ručení náboženského společenství, resp. jeho součásti, jakou je např. diecéze, za veškeré závazky jím zřízených charit. Poukázal na to, že v českém právním řádu není systémově vyřešeno financování charit a diakonií. V současnosti se mnohé charity a diakonie potýkají s nebezpečím, že s nimi bude zahájeno insolvenční řízení, které je způsobeno pozdním zasíláním plateb ze strany veřejných institucí.

Doc. Damián Němec, dr, vedoucí Katedry církevního práva Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, vystoupil s příspěvkem na téma *Otázka právního zakotvení kaplanství v oblasti zdravotnictví*. Zhodnotil současný právní stav a navrhl zlepšení de lege ferenda, zejména posílení právního postavení nemocničních kaplanů.

Závěrečný blok uvedla děkanka Právnické fakulty Masarykovy univerzity doc. JUDr. Markéta Selucká, Ph.D.

V rámci bloku promluvil archimandrita doc. JUDr. ThDr. Oleksandr Bilash, CSc., z Užhorodské národní univerzity na téma *Ukrajinské zákonodárství o svobodě svědomí a náboženských organizacích: současný stav a perspektivy reformování*.

Konferenci bylo přítomno asi 40 účastníků z českých zemí i zahraničí. O organizaci konference se významným způsobem zasloužili Mgr. Bc. Jaroslav Benák, Ph.D., a Mgr. Martina Grochová z Katedry ústavního práva a politologie Právnické fakulty Masarykovy univerzity.

Záboj Horák

Prof. Jiří Rajmund Tretera přednáší na 22. konferenci Církev a stát na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně.

Professor Jiří Rajmund Tretera delivers a lecture at the 22nd Conference Church and State at the School of Law of the Masaryk University in Brno.

Ze Společnosti pro církevní právo

Aus der Gesellschaft für Kirchenrecht
Dalla Società per il diritto canonico

Publikace Religion and Law in the Czech Republic oceněna v soutěži vysoce kvalitních monografií na Univerzitě Karlově

Již od roku 2010 je na Univerzitě Karlově pořádána soutěž vysoce kvalitních monografií. Jejich každoroční hodnocení dvěma jedenáctičlennými odbornými komisemi (komise pro lékařské a přírodní vědy a komise pro humanitní a společenské vědy) vytváří standardy i úroveň náročnosti pro jednotlivé typy publikací, které jsou považovány za klíčové ve svých vědeckých oborech.

Mezi 83 monografiemi hodnocenými v roce 2016 (s vročením 2014) se umístila kniha prof. Jiřího Rajmunda Tretery a doc. Záboje Horáka *Religion and Law in the Czech Republic*, vydaná nakladatelstvím Wolters Kluwer v Nizozemí, a to na 33. – 39. místě. Tuto poctu lze považovat za vysoké ocenění nejen pro autory, ale také pro obor *konfesního práva* a jeho vyučování na vysokých školách.

Mezi ohodnocenými díly jsou publikace autorů z Právnické fakulty UK (7), Katolické teologické fakulty UK (3), Evangelické teologické fakulty UK (1) a Husitské teologické fakulty UK (1). Autory a názvy všech 83 vyhodnocených děl naleznete na adrese cuni.cz/UK-6826.html.

XXIV. Karlovarské právnické dny

V hotelu Thermal v Karlových Varech se ve dnech 16. až 18. června 2016 za předsednictví svého prezidenta prof. Dr. Friedricha Grafa von Westphalen konaly *XXIV. Karlovarské právnické dny*. Na konferenci vystoupili mimo jiné Marc Jaeger, předseda Tribunálu Soudního dvora EU v Lucemburku a soudkyně tohoto soudu prof. JUDr. Irena Pelikánová, DrSc., a pražská vrchní státní zástupkyně JUDr. Lenka Bradáčová, Ph.D. Společnost pro církevní právo zastupovali prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera a doc. JUDr. ICLic. Záboj Horák, Ph.D.

Na závěr druhého dne konference byly při slavnostní recepci v hotelu Imperial vyhlášeny výsledky každoroční soutěže pořádané Společností Karlovarské právnické dny a předány ceny. Cena za nejlepší právnický časopis byla udělena společně pro Českou republiku a Slovensko. První místo získal Bulletin advokacie, druhé místo získaly Právní rozhledy, třetí místo Ars Notaria (SR). Z dodatečné zprávy o umístění časopisů na dalších místech jsme se dozvěděli, že Revue církevního práva obsadila páté místo mezi 32 soutěžícími. Všem, kdo pro nás hlasovali, vyjadřujeme tímto svůj srdečný dík.

Doc. Stanislav Přibyl obhájil další doktorský titul

Dne 21. června 2016 se konala na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích úspěšná obhajoba disertační práce doc. JUDr. Stanislava Přibyla, Ph.D., IC.D, na téma *Počátky hierarchického uspořádání v rané církvi*. Práce je výsledkem dlouholetého bádání doc. Přibyla v oboru dějin rané církve, jehož iniciátorem byl již v době doktorandova studia na Papežské Lateránské univerzitě v Římě Mons. prof. ThDr. Karel Skalický, který se obhajoby osobně zúčastnil. Čtvrtý doktorát doc. Přibyla je svědectvím o jeho vášni pro tři obory: církevní právo, konfesní právo a právní dějiny církve.

22. ročník konference Církev a stát v Brně

Ve čtvrtek 15. září 2016 uspořádala Katedra ústavního práva a politologie Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně ve spolupráci se Společností pro církevní právo pravidelnou celostátní konferenci v oboru konfesního práva, a to jako obvykle s mezinárodní účastí. Konference se konala v budově Právnické fakulty Masarykovy univerzity, v zasedací místnosti jejího děkanátu. Téma letošního ročníku znělo: *Potřebujeme nový zákon o církvích?* Konferenci bylo přítomno přes 40 účastníků, z toho deset přednášejících.

Gratulace členům Společnosti pro církevní právo

P. doc. Damián Němec OP a *P. prof. Jiří Rajmund Tretera OP* oslavili dne 29. června 2016 své stříbrné kněžské jubileum. Před 25 lety společně přijali kněžské svěcení v olomouckém chrámu sv. Michaela Archanděla, kdysi dominikánském, a to z rukou olomouckého arcibiskupa Mons. Františka Vaňáka.

Mons. ICLic. Mgr. Martin Davídek, sídelní kanovník Katedrální kapituly sv. Štěpána v Litoměřicích, dosavadní biskupský vikář po pastoraci, byl ke dni 1. července 2016 jmenován generálním vikářem diecézního biskupa litoměřického.

JUDr. Jan Kotous, předseda Společnosti Vyšehrad, vyučující na Katedře pracovního práva a práva sociálního zabezpečení Právnické fakulty Univerzity Karlovy, obdržel dne 2. srpna 2016 v českobudějovické katedrále sv. Mikuláše z rukou diecézního biskupa Mons. Vlastimila Kročila mimořádné vyznamenání, medaili sv. Auraciána 1. stupně.

JUDr. Dušan Straňák oslavil dne 19. srpna 2016 své 90. narozeniny.

Mgr. Marek Hannibal a *Alexandra Nováková* uzavřeli dne 2. září 2016 sňatek v kostele Nejsvětějšího Srdce Páně v Praze na Královských Vinohradech.

Úmrtí

S lítostí oznamujeme, že dne 30. srpna 2016 ve věku 65 let odešel na věčnost Mgr. Vlastimil Rajnošek, právník, který po dlouhá léta pracoval na několika ústředních správních úřadech, naposledy na Ministerstvu spravedlnosti. Se zesnulým jsme se rozloučili pohřební mší svatou slavenou dne 3. září 2016 v kostele Panny Marie Andělské kláštera kapucínů v Praze na Hradčanech na Loretánském náměstí. Tedy v místě, které zesnulý považoval za svůj duchovní domov. Jménem Společnosti pro církevní právo, akademické obce právnické a dominikánského řádu se s Mgr. Rajnoškem rozloučil P. prof. Jiří Rajmund Tretera OP, který spolu s bratřími kapucíny mši svatou koncelebroval.

Jiří Rajmund Tretera

Obnovená Loreta v Boru u Tachova.

Renewed Loreto in Bor by Tachov.

Foto Záboj Horák

From the Church Law Society

The Publication Religion and Law in the Czech Republic has Received an Award in the Charles University High Quality Monographs Competition

The competition among high quality monographs has taken place at the Charles University in Prague since 2010. Monographs are evaluated annually by two eleven--member expert committees (the Committee for Medical and Natural Sciences and the Committee for Humanities and Social Sciences). Through the evaluation process, the two Committees set standards and difficulty levels for various types of publications; the standards and levels are regarded as crucial in their respective scientific areas.

A book by Professor Jiří Rajmund Tretera and Associate Professor Záboj Horák, *Religion and Law in the Czech Republic*, published by Wolters Kluwer in Alphen aan den Rijn in the Netherlands, was ranked among 83 selected monographs; its rank was 33–39. The award was granted in appreciation of the work of the authors, as well as of the field of *religion law* in general, and the teaching of the field of law at universities.

Among the books that received awards were publications by authors from the School of Law of the Charles University (7), the School of Catholic Theology of the Charles University (3), the School of Evangelical Theology of the Charles University (1), and the School of Hussite Theology of the Charles University (1). The names of the authors and the titles of all 83 publications are available at cuni.cz/UK-6826.html.

XXIVth Karlsbader Juristentage

The XXIVth Karlsbader Juristentage took place in the Thermal Hotel in Karlovy Vary from 16th to 18th June 2016; Professor Dr. Friedrich Graf von Westphalen presided over the conference. Among the conference speakers were Marc Jaeger, the President of the Tribunal of the Court of Justice of the European Union in Luxembourg; Professor JUDr. Irena Pelikánová, DrSc., a Judge of the Tribunal of the Court of Justice of the European Union; and JUDr. Lenka Bradáčová, Ph.D.,

the High Public Prosecutor of the High Public Prosecutor's Office in Prague. Professor JUDr. Jiří Rajmund Tretera and Associate Professor JUDr. ICLic. Záboj Horák, Ph.D., represented the Church Law Society.

At the end of the second day of the conference the Society Karlsbader Juristentage announced its annual awards. The award for the best law journal was given jointly for the Czech Republic and Slovakia to the *Bulletin advokacie*; the second place award went to *Právní rozhledy*; and the third place award went to *Ars Notaria* from Slovakia. The Church Law Review placed fifth among 32 competing law reviews. We thank all those who voted for the Church Law Review.

Associate Professor Stanislav Přibyl Has Earned an Additional Doctoral Degree

On 21st June 2016, Associate Professor JUDr. Stanislav Přibyl, Ph.D., IC.D, defended his dissertation at the School of Theology of the South Bohemian University in České Budějovice. The topic of his dissertation was *The Beginnings of a Hierarchical Structure in the Early Church*. The dissertation resulted from Professor Přibyl's many year study of the early Church, which was inspired by Mons. Professor Karel Skalický during Professor Přibyl's studies at the Pontifical Lateran University in Rome. Mons. Skalický was present at the dissertation defence. This, the fourth doctoral degree for Professor Přibyl, evidences his passion for three areas of research: church law, religion law, and the legal history of the Church.

22nd Annual Conference Church and State in Brno

On Thursday, 15th September 2016, the Department of Constitutional Law and Political Science at the School of Law of Masaryk University in Brno and the Church Law Society organized a national conference on religion law which, as always, attracted participants from several countries. The conference took place in the conference room of the Dean's Office at the School of Law of Masaryk University in Brno. The topic of this year's conference was *Do We Need a New Act on Churches?* More than 40 participants were present, among them ten speakers.

Congratulations to Church Law Society Members

On 29th June 2016 *P. Associate Professor Damián Němec OP* and *P. Professor Jiří Rajmund Tretera OP* celebrated their silver priest jubilee. The three together received their ordination in Olomouc's St. Michael Archangel Church, formerly a Dominican Church, from the Olomouc Archbishop, Mons. František Vaňák.

On 1st July 2016 *Mons. ICLic. Mgr. Martin Davídek*, canon of the Cathedral Chapter of St. Stephen in Litoměřice, until that date the episcopal vicar for pastoral care, was appointed the Vicar General of the Diocesan Bishop of Litoměřice.

On 2nd August 2016 *JUDr. Jan Kotous*, the Chairman of the Vyšehrad Society, and an assistant professor at the Department of Labour Law and Social Security Law of the School of Law of the Charles University in Prague, was awarded an extraordinary honour – the St. Auratianus Medal of the First Degree. Mons. Vlastimil Kročil, the Diocesan Bishop, presented him with the Medal.

On 19th August 2016 *JUDr. Dušan Straňák* celebrated his 90th birthday.

On 2nd September 2016 *Mgr. Marek Hannibal* and *Alexandra Nováková* married at the Church of the Most Sacred Heart of Our Lord in Prague – Královské Vinohrady.

Obituary

It is with great sorrow that we announce that on 30th August 2016, Mgr. Vlastimil Rajnošek passed away; he was a lawyer who for many years worked at several central state institutions and recently at the Ministry of Justice of the Czech Republic. The funeral mass took place on 3rd September 2016 in the Capuchin Church of Our Lady of the Angels at the Loreta Square in Prague – Hradčany – the place that he considered his spiritual home. P. Professor Jiří Rajmund Tretera OP, who celebrated the mass together with his Capuchin brothers, said farewell on behalf of the Church Law Society, the academic community, and the Dominican Order.

Jiří Rajmund Tretera

Z pohřbu Mgr. Vlastimila Rajnoška v kapucínském kostele Panny Marie Andělské v Praze na Hradčanech.

From the funeral service for Mgr. Vlastimil Rajnošek at the Capuchin Church of Our Lady of the Angels in Prague – Hradčany.

Foto Antonín Krč

Z nové literatury

From New Publications – Neu erschienene Literatur – Dalle novità letterarie

BRTKO, Róbert, ČUNDERLÍK ČERBOVÁ, Veronika, DUDÁSOVÁ, Eva, LENHARTOVÁ, Katarína, MLKVÝ, Matej, NEMEC, Matúš, *Prvky a princípy rímskeho* a *kánonického procesného práva*, Leges, Praha, 2016, 156 s., ISBN 978-80-7502-139-7,

z obsahu:

ČUNDERLÍK ČERBOVÁ, Veronika, *Procesná spôsobilosť* v *prípadoch nulity manželstva podľa kánonického práva*, s. 32–49,

NEMEC, Matúš, *Princípy a zásady kánonického procesného práva*, s. 13–31.

BRTKO, Róbert, ČUNDERLÍK ČERBOVÁ, Veronika, NEMEC, Matúš, *Prirodzené právo – jeho vývoj a prvky v rímskom a kánonickom práve*, Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Bratislava, 2014, 135 s., ISBN 978-80-7160-381-8.

BUBEN, Milan M., *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, IV. díl, 1. svazek – Kongregace a řeholní společnosti, Libri, Praha, 2016, 224 s., ISBN 978-80-7277-545-3.

Handreichung zu aktuellen Fragen des Kirchenasyls, Migrationskommission – Nr. 42, Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz, Bonn, 2015, 20 s.

Hirntod und Organspende, Glaubenskommission – Nr. 41, Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz, Bonn, 2015, 29 s.

Papež FRANTIŠEK, *Amoris laetitia*, Radost z lásky, Posynodální apoštolská exhortace o lásce v rodině, Paulínky, Praha, 2016, 230 s., ISBN 978-80-7450-225-5.

HRŮŠA, Ivan, *Bohové, chrámy, obřady a lidé*, Náboženství staré Mezopotámie, Vyšehrad, Praha, 2015, 288 s., ISBN 978-80-7429-538-6.

IVAN, Jozef, *Evanjelizácia národov*, Misionár, Michalovce, 2016, 228 s., ISBN 978-80-88724-88-9.

KOLOUCH, František, *Oběť případu Babice*, Jan Bula (1920–1952), Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2016, 310 s., ISBN 978-80-7195-858-1.

KRYSZTOFIAK, Piotr, *Aksamitna Ewolucja*, Przemiany w Czechach po aksamitnej rewolucji z chrześcijańskiej perspektywy, Wydawnictwo Polskiej Prowincji Dominikanów W drodze, Poznań, 2016, 256 s., ISBN 978-83-7906-056-6,
z obsahu:
TRETERA, Jiří Rajmund, *Wstęp*, s. 7–17.

Křesťan a islám, Hesperion, [s. l.], 2016, 20 s., ISBN 978-80-906372-1-4, volně k dispozici na http://www.ado.cz/system/files/krestan_a_islam.pdf.

Reforma manželského procesu podle papeže Františka, Průvodce pro každého, Akademie kanonického práva, Brno, 2016, 118 s., ISBN 978-80-906025-4-0.

STODOLA, Jiří, KRATOCHVÍL, Miroslav (eds.), *Nejmenší z nás 2015*, Sborník příspěvků, 2. opravené a rozšířené vydání, Bios – Společnost pro bioetiku, Moravská Ostrava, 2016, 162 s., ISBN 978-80-905358-4-8,
z obsahu:
KRATOCHVÍL, Miroslav, *Ke kolizi práva na svobodu projevu, shromažďovacího práva a ochrany práv dětí i mladistvých příjemců informací – analýza Nálezu Ústavního soudu České republiky sp. zn. II. ÚS 164/15*, s. 63–75,
KRATOCHVÍL, Miroslav, *Text návrhu na zrušení zákona o umělém přerušení těhotenství*, s. 15–36,
HACH, Petr, KOČOVÁ, Jitka, MAREK, Josef, REISCHIG, Josef, *Odborné stanovisko k počátku života nového lidského jedince*, s. 45–47,
VALIŠOVÁ, Jana, KOTRLÝ, Tomáš, *Přidělování rodných čísel mrtvě narozeným dětem*, s. 134–159.

ŠMÍD, Marek, *Vatikán a první světová válka*, Proměny zahraniční politiky Svatého stolce v letech 1914–1918, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 2016, 127 s., ISBN 978-80-7325-396-7.

Časopisy, periodika – Journals

Biuletyn, Stowarzyszenie Kanonistów Polskich, Lublin, 2016, ISSN 1731-1438,
Nr 29.

Nové horizonty, Časopis pre teológiu, kultúru a spoločnosť, Klub priateľov Ferka Skyčáka, Spišské Podhradie, ISSN 1337-6535,
č. 1/2016,
z obsahu:
DUDA, Ján, *Nedostatok katolíckej viery a jeho vplyv na platnosť manželstva*, s. 43–45.

Oxford Journal of Law and Religion, Oxford University Press, Oxford, ISSN 2047-0770,
Volume 5, Number 1, February 2016,
z obsahu:
AHDAR, Rex, *Companies as Religious Liberty Claimants*, s. 1–27,
Volume 5, Number 2, June 2016,
z obsahu:
DALY, Eoin, *Laïcité in the Private Sphere?*, French Religious Liberty After the Baby-Loup Affair, s. 211–229,
McCREA, Ronan, *Singing from the Same Hymn Sheet*?, What the Differences between the Strasbourg and Luxembourg Courts Tell Us about Religious Freedom, Non-Discrimination, and the Secular State, s. 183–210.

Právněhistorické studie, Karolinum, Praha, ISSN 0079-4929,
č. 45/2,
z obsahu:
ČERNÝ, Miroslav, *Počátky kanonistiky jako samostatné právní vědy*, s. 5–27.

Doc. Záboj Horák, Dr. Donlu D. Thayer a Prof. Jiří Rajmund Tretera na 4. mezinárodním kongresu ICLARS v Oxfordu.

Associate Professor Záboj Horák, Dr. Donlu D. Thayer and Professor Jiří Rajmund Tretera at the 4th ICLARS International Congress in Oxford.

MIMOCHODEM…

Ústavní pořádek?

Jízdní řád je slovensky cestovný poriadok. Ano, řád = poriadok. A tak když se jednou debatovalo v tehdejším Federálním shromáždění o Ústavě, kterýsi slovenský poslanec se rozhovořil o ústavnom poriadku. Nikdo z přítomných nepokládal za nutné jeho slova překládat, neboť byla naprosto srozumitelná, ústavní pořádek dokonce vypadal svěže, neotřele, tak proč ho neužívat. Od té doby tedy u nás moderní ústavní pořádek nahradil starobylý ústavní řád a nedá se s tím ne-řádem nic dělat.

Jeremiáš 136x

Pokud si okamžitě nevybavíte, kam zařadit Jeremiáše, kmotra autora této rubriky, doporučujeme nahlédnout do biblické konkordance v elektronické podobě na internetové adrese www.fit.vutbr.cz/~michal/kr/kkwww. V Bibli Kralické se vyskytuje 136krát.[1]

V epoše zkratek

Anglický název této naší nové rubriky – BY THE WAY – se jako zkratka btw. objevuje i v českých textech v poznámkách pod čarou. Touto zkratkou bývá uvozena poznámka, kterou autor připojil ke svému textu jen jaksi mimochodem.

Nejoptimálnější?

Optimální je nejlepší. A protože nic není lepší než nejlepší, bude nejoptimálnější… leda snad jen hloupost.

Hlavní protagonista

Jde o evidentní pleonasmus, tedy nadbytečné hromadění významově stejných slov, na které můžeme často narazit jak v publicistických, tak v odborných textech. Autoři mají zřejmě úmysl sdělit čtenářům, že určitý člověk je vůdčí osobou příslušné skupiny a nazvou ho *hlavním* protagonistou. K vyjádření stejné myšlenky

[1] Poznámka redakce: A nepochybujeme, že i v desítkách dalších českých překladů Bible je originál *Jirmejáhu* zachycen jako Jeremiáš nebo Jeremjáš v počtu stejném.

ovšem zcela postačí samotný výraz *protagonista* – bez dalšího. Toto původně řecké slovo je ve své první části odvozeno od přídavného jména *πρωτος – prótos* (přední či hlavní). Přidávat k němu přívlastek *hlavní* je tedy opravdu nadbytečné.[2]

Slavica non leguntur?!

Před téměř dvaceti léty jsme se při jedné návštěvě Vídně s hrdostí pochlubili svému kolegovi a staršímu příteli profesoru Werneru Ogrisovi, slavnému právnímu historikovi, s prvními ročníky naší Revue církevního práva. A on na to takovým tenkým hláskem: „Sed slavica non leguntur!" Z úst kolegy, který se výslovně hlásil ke svému slovinskému původu (říkal, že i to jeho příjmení je slovinské) a který ve svých přednáškách nikdy neopomíjel vyslovoval české „ř", když hovořil o „Haus von Přemysliden", to jistě byl jen pouhý žert. Ale přece jen zamrzel.

Dobře si uvědomujeme, že česky a slovensky se čte jen v našem českém a slovenském prostoru, ale přece právě českému a slovenskému čtenáři je náš časopis určen… A nelze od něho očekávat, že by s nadšením četl články, které bychom vydávali v jiných jazycích než právě v těch dvou. Vždyť o to jde, aby se našinec v látce oborů, i takových, které byly bývalým režimem zadupávány do země, brzy zorientoval a poučil pomocí svého vlastního jazyka. A když už jsme u tohoto novodobého národního buzení: jak bychom mohli obstát před tvářemi našich dávných buditelů, kdybychom své jazyky opustili a psali jen v jazycích cizích…

Malé zadostiučinění nakonec: když jsme si jednou později pozasteskli o své neradostné zkušenosti z Vídně před naším budapešťským kolegou profesorem Balázsem Schandou, tak ten se zasmál a pravil: to já zase mockrát slyšel, že „hungarica non leguntur". Zkrátka, myslí on, máme to hodit za hlavu a jet po svém! Tak jako oni v Maďarsku.

---

[2] Poznámka redakce: Autoři díla *Konfesní právo* (2015) Jiří Rajmund Tretera a Záboj Horák oznamují tímto, že se dali na pokání a už nikdy více uvedený pleonasmus neuvedou. Jen více takových Jeremiášů, všem nám to prospěje! Pro zajímavost: v řecko-českém slovníku od Václava Pracha (Praha, 2015, s. 459) je uveden význam slova *prótagonistés*, jaký mělo v klasické době: první herec.

Česko?!

To bylo ale uleknutí, když si někdo v roce 1993 vymyslel, že tak docela nově a zkratkovitě bude nazývat naši zemi, aspoň v novinách a veřejném vysílání.

Ústava České republiky takové slovo neužívá. V její preambuli čteme: „My, občané České republiky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, […] věrni všem dobrým tradicím dávné státnosti zemí Koruny české […] prostřednictvím svých svobodně zvolených zástupců přijímáme tuto Ústavu České republiky: […]“

Proč uleknutí? Nikdo v dějinách naši zemi Českem nenazýval. Tento výraz není ani libozvučný ani pravdivý ani historický. Je Morava snad Česko? Ale ani Čechy přece nejsou Česko! O Slezsku ani nemluvě.

Jsme rádi, že úřední a legislativní jazyk nikdy výraz Česko nepřijal, a že tento výraz není užíván ani ve vědeckých pracích a přednáškách (až na nepatrné výjimky). Držíme zajedno se všemi, kteří nadále používají označení správných, jakými jsou (vzhledem k souvislosti) *české země*, *Česká republika*, *České království*, *Země Koruny české*, nebo zkrátka jen *Čechy, Morava a Slezsko*. Jsme rádi, že ani Revue církevního práva dosud ani jednou výraz Česko neužila a věříme, že nikdy užívat nebude.

Není politická vůle…

Slýcháme od našich novinářů i politiků, že k něčemu „není politická vůle“, ba dokonce tímto obratem mnohdy okřikují ty, kdo jim navrhnou nějaké obtížněji dosažitelné řešení. Co to ale vlastně ta politická vůle je? Něco, co nemá politik říkat, aby nepřišel o hlasy při volbách? Tedy něco, co by sám považoval za správné a pravdivé, ale nemá odvahu to prosazovat? Možná. Ale skutečnou vypovídací hodnotu to nemá.

Princip právní jistoty

Samo o sobě to je jistě chvályhodné, když se někdo snaží o zachování stability ve společenských vztazích, a zejména též v majetkoprávních. Ale vymlouvat se na tento princip tam, kde byl někomu majetek protiprávně odňat (ukraden či uloupen, třeba i státními úřady), to je opravdu něco mimo mravní kodex.

Jeremiáš

Prof. Robert Ombres OP a Prof. Jiří Rajmund Tretera OP před klášterem dominikánů v Oxfordu dne 8. září 2016.

Professor Robert Ombres OP and Professor Jiří Rajmund Tretera OP before the Blackfriars Priory in Oxford on 8th September 2016.

Foto Záboj Horák

Mons. prof. Miroslav Konštanc Adam OP a doc. Damián Němec OP na XVIII. sympoziu kanonického práva ve Spišské Kapitule.

Mons. Professor Miroslav Konštanc Adam OP and Associate Professor Damián Němec OP at the XVIIIth Canon Law Symposium in Spišská Kapitula.

Foto Monika Menke

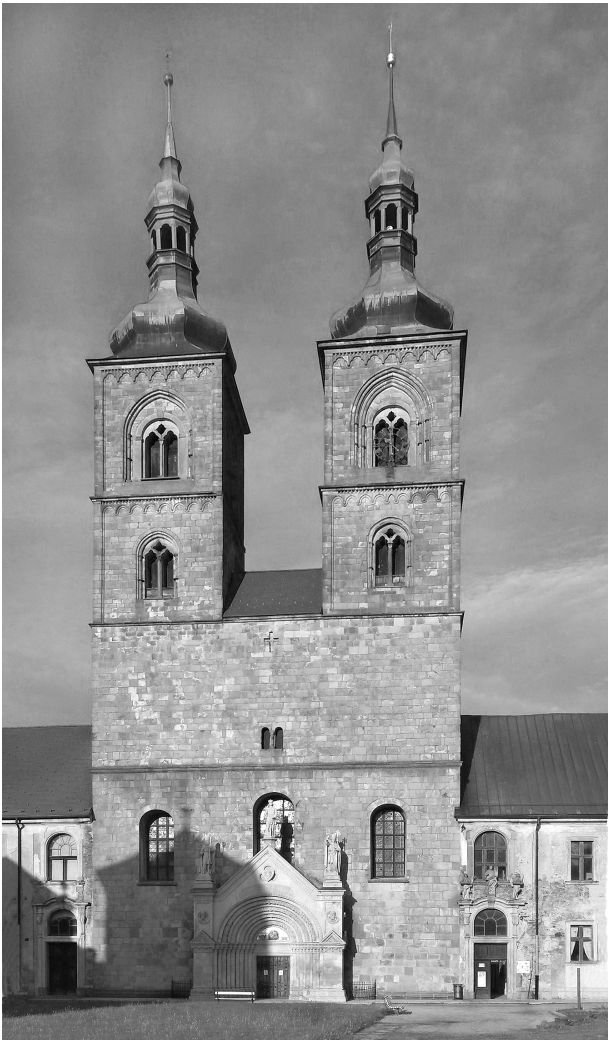

Kostel Zvěstování Páně v Kanonii premonstrátů v Teplé.

Church of the Annunciation of the Lord at the Canonry
of Premonstratensians in Teplá.

Foto Záboj Horák

CHURCH LAW REVIEW, Volume XXII, No. 65–3/2016.

A peer-reviewed scientific journal listed in the List of Peer-Reviewed Non-Impacted Journals Published in the Czech Republic; the List is issued by the Research, Development and Innovation Council of the Government of the Czech Republic. Included into database of scientific journals ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences).

Published by the Church Law Society, IČO: 62934121, a member of the Council of Scientific Societies of the Czech Republic.

A winner of the Prestigious Award of the Society of German, Czech, Slovak, and Austrian Lawyers "Karlsbader Juristentage" for the Best Scientific Legal Journal Published in the Czech Republic in 2003. In 2014 awarded second place as the best legal journal published in the Czech Republic and Slovakia.

All articles are subject to double-blind peer-review.

Published three times a year (in February, July, and October of each year).

Office Address:	Revue církevního práva, CZ–130 00 Praha 3, Sudoměřská 25, e-mail: spcp@prf.cuni.cz.
Internet website:	in English <http://spcp.prf.cuni.cz/review>, in Czech <http://spcp.prf.cuni.cz/revue>.
Editor-in-chief:	P. Prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera OP.
Deputy Editor-in-chief:	Associate Professor JUDr. ICLic. Záboj Horák, Ph.D., LL.M.
Editor:	Adam Csukás.
Senior Advisor:	Pavel Landa.
Editorial Board:	P. Prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera OP. JUDr. Miloš Holub, Ph.D. Associate Professor JUDr. ICLic. Záboj Horák, Ph.D., LL.M. JUDr. Štěpán Hůlka, Ph.D., LL.M. Associate Professor JUDr. Matúš Nemec, PhD. R. D. Associate Professor JUDr. Stanislav Přibyl, Ph.D., Th.D., IC.D. Mgr. Stanislav Pšenička.
DTP:	Antonín Plicka.
Cover design:	† Ing. arch. Josef Hyzler.
Proof-reader:	Tomáš Stavrovský.
Photo:	Antonín Krč.
Printed by:	Tomos Praha, a. s., Ohradní 59, 140 21 Praha 4.
Administration:	Adam Csukás.
Distribution:	Ing. Stanislav Hruška, Jana Nosková.

This issue was closed as of 15th September 2016.

Print run of 900 copies.
ISSN 1211-1635 (print)
ISSN 2336-5609 (online)
Reg. No. MK ČR E 7429
© Church Law Society, 2016.

The Czech version of this imprint text is available on the following page.

REVUE CÍRKEVNÍHO PRÁVA, ročník XXII., č. 65–3/2016.

Recenzovaný odborný časopis uvedený v Seznamu recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v České republice vyhlášeném Radou pro výzkum, vývoj a inovace vlády České republiky. Zařazen do databáze odborných časopisů ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences).

Vydává Společnost pro církevní právo, IČO: 62934121, člen Rady vědeckých společností České republiky, kolektivní člen České křesťanské akademie, z. s., jako její právní sekce.

Nositel Prestižní ceny Společnosti německých, českých, slovenských a rakouských právníků Karlovarské právnické dny za nejlepší odborný právnický časopis vydávaný v České republice za rok 2003 a druhého místa za rok 2014 v soutěži českých a slovenských právnických časopisů.

Všechny články procházejí oboustranně anonymním recenzním řízením.

Vychází třikrát ročně (v únoru, červenci a říjnu každého roku).

Adresa redakce:	Revue církevního práva, 130 00 Praha 3, Sudoměřská 25, e-mail: spcp@prf.cuni.cz.
Internetové stránky:	česky <http://spcp.prf.cuni.cz/revue>, anglicky <http://spcp.prf.cuni.cz/review>.
Šéfredaktor:	P. prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera OP.
Zástupce šéfredaktora:	doc. JUDr. ICLic. Záboj Horák, Ph.D., LL.M.
Redaktor:	Adam Csukás.
Odborný poradce:	Pavel Landa.
Redakční rada:	P. prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera OP. JUDr. Miloš Holub, Ph.D. doc. JUDr. ICLic. Záboj Horák, Ph.D., LL.M. JUDr. Štěpán Hůlka, Ph.D., LL.M. doc. JUDr. Matúš Nemec, PhD. R. D. doc. JUDr. Stanislav Přibyl, Ph.D., Th.D., IC.D. Mgr. Stanislav Pšenička.
Sazba:	Antonín Plicka.
Grafická úprava obálky:	† Ing. arch. Josef Hyzler.
Korektury:	Tomáš Stavrovský.
Foto:	Antonín Krč.
Tisk:	Tomos Praha, a. s., Ohradní 59, 140 21 Praha 4.
Administrace:	Adam Csukás.
Distribuce:	Ing. Stanislav Hruška, Jana Nosková.

Toto číslo bylo redakčně uzavřeno ke dni 15. září 2016.

Náklad: 900 výtisků.
ISSN 1211-1635 (tištěná verze)
ISSN 2336-5609 (elektronická verze)
reg. č. MK ČR: E 7429
© Společnost pro církevní právo, 2016.

The English version of this imprint text is available on the previous page.